13
Series of the month of Ramadan
زنجیرا هەیڤا ڕەمەزانێ

Enriching the believers with the lessons of Ramadan

دەولەمەندکرنا خودان باوەری

ب وانەیێن هەیڤا ڕەمەزانێ

نڤیسین:
الشیخ د. صالح بن فوزان بن عبدالله الفوزان.
وەرگێڕان:
سەروار بەرواری.

مزگەفت
www.mzgaft.com

دەولەمەندکرنا خودان باوەری

ب وانەیێن هەیڤا ڕەمەزانێ

نڤیسین

د. صالح بن فوزان بن عبدالله الفوزان

وەرگێڕان

سەروار بەرواری

مزگەفت

www.mzgaft.com

زنجيرا هەيڤا ڕەمەزانێ

نڤيسين: د. صالح بن فوزان بن عبدالله الفوزان.

وەرگێڕان: سەروار بەرواری.

پێداچوون: ئەمەل سەعيد.

ديزاينا ناڤەڕوكێ: سايتێ مزگەفت.

ژمارا سپاردنێ: (22/ 2473 /-D).

ديزاينا بەرگی: ژێگر سيتەی.

هژمارا زنجيرێ: (13)

ژ بەرهەمێن: سايتێ مزگەفت www.mzgaft.com

پێشەکییا نڤیسەری

الحمد لله الذي شرع لعباده صيام شهر رمضان وجعله أحد أركان الإسلام. والصلاة والسلام على نبينا محمد أفضل من صلى وصام، وعلى آله وأصحابه البررة الكرام، وبعد. ....

ئەڤ وانە پێکدهێت ژ بیرئینانا بوهایێ ڤێ هەیڤا پیرۆز وپالدەرەکە ژ بۆ خۆ ماندیکرن و ب دەست خۆڤە ئینانا خێرێن وێ، خێرێن شەڤ و ڕۆژێن وێ ب دەست خۆڤە بینن. دگەل ئاماژە پێدان ب هندەك ئەحکامێن فقهی یێن گرێدایی ب ڕۆژیگرتنێ و شەڤ نڤێژی. مەرەما من ژ نڤیسینا ئەڤی تشتی ئەوە دا ل بیرا خۆ و ل بیرا برایێن خۆ بینم، ژ خودێ دخوازم مفایی بگەهینیتە وان کەسان ئەوێن ئەڤ وانە نڤیساین و ئەوێن خواندین و ئەوێن گوهلێ بووین ژ موسڵمانان. و ل من ببووریت ژ بۆ هەر شاشی و کێماسییەکێ.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه

د. صالح بن فوزان بن عبدالله الفوزان

وانەیا ئێکێ:کەنگی ڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز ل سەر مللەتی هاتییە ئەرککرن؟

الحمد لله ذي الفضل والإنعام، شرع الصيام لتطهير النفوس من الآثام، والصلاة والسلام على نبينا محمد، خير من صلى وصام، وداوم على الخير واستقام، وعلى آله وأصحابه ومن اقتدى به على الدوام، أما بعد:

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾[البقرة: 183]. ڕامان: "گەلی ئەوێن باوەری ب خودێ و پێغەمبەرێ وی ئینای وکار ب شریعەتێ وی کری، خودێ ڕۆژی ل سەر هەوە نڤیسییە کانێ چاوا ل سەر مللەتێن بەری هەوە نڤیسی بوو؛ دا بەلکی هوین تەقوا خودایێ خۆ بکەن، و -ب گوهداری وپەرستنا وی ب تنێ- پەرژانەکی بکەنە د ناڤبەرا خۆ و گونەهان دا".

خودایێ بەرزوبلند ئەڤان ئایەتێن پیرۆز نیشامە ددەت کو ڕۆژیگرتن ل سەر ڤی مللەتی هاتە ئەرککرن کا چاوا ل سەر مللەتێن بووری هاتییە ئەرککرن.

هندەك ژ زانا د شرۆڤەکرنا ئەڤێ ئایەتێدا دبێژن: پەرستنا ڕۆژیگرتنێ یا هاتییە ئەرککرن ل سەر پێغەمبەران و مللەتێن وان ژ ئادەمی هەتا ڕۆژا دوماهییێ.

وخودێ ئەڤ تشتە بۆ مە گۆت؛ چونکی تشتێن ب زەحمەت وێێن کو ماندیبوون تێدابیت ئەگەر ل سەر هەمی خەلکی بەر بەلاڤبوون دێ ئەنجامدانا وان یا ب ساناهی بیت. ودێ دل پتر پێ ئارام بیت.

هندیکە ڕۆژیگرتنە ئەرکە ل سەر هەمی مللەتان، خۆ ئەگەر شێواز و دەمێ وان ژئێك جیاواز ژی بن، سەعیدێ کوڕێ جوبەیری دبێژیت: هندیکە ڕۆژیگرتنا مللەتێ بەری مە ژ تارییاتییا شەڤێ هەتا تارییاتییا شەڤا دیتر بوو، هەر وەکی یا دەستپێکا ئیسلامێ بوو، حەسەن دبێژیت: ڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانێ ئەرکبوو ل سەر جوهییان، بەلێ پا وان ڕۆژیگرتنا ڕەمەزانێ هێلا و ڕۆژیگرتن کرە ڕۆژا شەمبییێ وان ژ نەوەیی گۆت ئەڤ ڕۆژە ڕۆژا خەندقینا فیرعەونییە، ئەو ڕۆژ ڕۆژا ئاشوورایییە ئانکو ڕۆژیگرتنا وێ ڕۆژێ ل شوینا هەیڤا ڕەمەزانێ نا گریت، هەروەسا ڕۆژیگرتن ئەرکبوو ل سەر فەلەیان بەلێ پا پشتی بۆ ماوەیەکێ درێژ بڕۆژی بووین تووشی گەرمەکا دژوار بوون ڤێجا بۆ وان یا ب زەحمەت بوو ب ڕۆژی ببن، زانا و سەرکردەیێن وان کۆمبوون ڕۆژیییێن خۆ د سالێدا دناڤبەرا وەرزێ زڤستانێ و هاڤینێدا برنە وەرزێ بوهارێ، پاشی وان گۆت: دەهـ ڕۆژان لێ زێدەبکەن وبکەنە چل ڕۆژ وەك کەفارەتەك بۆ کریارا گوهۆڕینا دەمێ ڕۆژیگرتنا وێ. و گۆتنا خودایێ بەرزوبلند: ﴿لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ ئانکو ب ئەگەرێ ڕۆژیگرتنییە، ڕۆژیگرتن ئەگەرەکە بۆ تەقوایێ چونکی ماندیبوون وشکاندنا حەزا

شەهوەتێ یا تێدا، و گۆتنا خوایێ بەرزوبلند: ﴿فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۚ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ﴾ [البقرة:184]. ڕامان: ''ڤێجا هەچییێ ژ هەوە یێ نەخۆش بت وڕۆژی بۆ وی یا ب زەحمەت بت، یان ڕێڤینگ بت بۆ وی هەیە ڕۆژییێ نەگرت، وهندەك ڕۆژێن دی، هندی وان یێن وی خوارین، بلا پێشڤە بگرت. وئەوێن زەحمەتێ ب ڕۆژییێ ڤە دبەن ونەشێن بگرن وەکی پیرەمێرێ ب ناڤ سال ڤە چووی، ونەخۆشێ ژ ئێشا خۆ ڕانەبتەڤە، ئەو ل شوینا هەر ڕۆژەکێ بلا خوارنا هەژارەکی بدەن فدیە''.

هندەکا گۆت: دێ خوارنێ د هندەك ڕۆژێن دیتردا دەن، نە د ڕۆژێن ڕەمەزانێدا، و ئەو ڕۆژ سێ ڕۆژ بوون، وهندەکا گۆت: دێ خوارنێ د ڕۆژێن هەیڤا ڕەمەزانێدا دەن، چونکی ئایەتا ل دویڤدا ب خۆ دا دیار کرن ب گۆتنا: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ﴾.

دبێژن دەستپێکا ئیسلامێ مرۆڤ یێ ئازاد بوو دناڤبەرا ڕۆژیگرتنێ یان دانا خوارنێ ژ بەر گۆتنا خودایێ بەرزوبلند: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ۖ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ ۚ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ [البقرة: 184]. ڕامان: "وئەوێن زەحمەتێ ب ڕۆژییێ ڤە دبەن ونەشێن بگرن وەکی پیرەمێرێ ب ناڤ سال ڤە چووی، ونەخۆشێ ژ ئێشا خۆ ڕانەبتەڤە، ئەو ل شوینا هەر ڕۆژەکێ بلا خوارنا هەژارەکی بدەن فدیە، وهەچییێ

پترێ بدەت ئەو بۆ وی خێرە، وڕۆژیگرتنا هەوە -د گەل زەحمەتێ- بۆ هەوە چێترە ژ دانا فدیێ".

پاشی حوكم هاتە گوهۆڕین ژ هەلبژارتنێ بۆ ئەركبوونێ ب گۆتنا: ﴿فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ [البقرة:185]. ڕامان: "ڤێجا هەچییێ ژ هەوە گەهشتە ڤێ هەیڤێ وییێ ساخلەم وئاكنجی بت بلا ل ڕۆژێن وێ یێ ب ڕۆژی بت". مەرەم ژ ئەڤێ چەندێ هێدی هێدی ئەركبوونا تشتانە و ساناهیكرنا ل سەر مللەتی، چونكی فێری ڕۆژیگرتنێ نە ببوون و دا ل سەر وان یا ب زەحمەت بیت ژبەر هندێ دەستپێكێ مرۆڤ یێ ئازاد بوو دناڤبەرا ڕۆژیگرتنێدا یان دانا خوارنێ، دەمێ ئیمانا وان ب هێز كەڤتی ودلێن وان ئارام بووین ڕۆژیگرتن هاتە ئەرككرن ل سەر وان، وئیسلامێ وەسا سەرەدەری دگەل ئەحكامێن خۆ یێن ب زەحمەت كرن، ئێكسەر ئەرك نەدكر بەلكو هێدی هێدی ئەرك دكر، بەلێ پا یا دروست ئەوە ئەڤ حوكمێ ڤێ ئایەتێ هاتییە گوهۆڕین ژ بۆ وان كەسان بوو ئەوێن شیانێن دناڤبەرا هەلبژارتنا ڕۆژیگرتنێ ودانا خوارنێ دا هەین ژ بۆ ئەركبوونا ڕۆژیگرتنێ و ئەوێن نەشێن ڕۆژیان بگرن ژبەر نەساخییەكێ كو چ چارەسەری بۆ نەخۆشیا وی نەبن یان ژ بەر ب ناڤ سالڤەچوونێ بیت بۆ وان دروستە ڕۆژییان نەگرن وپێش هەر ڕۆژەكا دخونڤە خوارنێ بدەنە مرۆڤەكێ هەژار و وان ڕۆژییان قەزا ناكەن.

بەلێ پا ژبلی ڤان کەسان ئەرکە ل سەر هەمی کەسێن دی ب ڕۆژی بن، و ئەو کەسێ ڕۆژیا خۆ خوار بیت ژبەر نەساخییەکێ یان ژبەر ڕێڤینگییێ بیت پێدڤییە ل سەر وی وان ڕۆژان بگرنەڤە ژ بەر گۆتنا خودایێ مەزن: ﴿فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة: 185]. ڕامان: "ڤێجا هەچییێ ژ هەوە گەهشتە ڤێ هەیڤێ ویێ ساخلەم وئاکنجی بت بلا ل ڕۆژێن وێ یێ ب ڕۆژی بت. وبۆ نەخۆشی وڕێڤینگی هەیە ڕۆژییێ نەگرن وهندی وان هندەك ڕۆژێن دی بگرن".

ڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز ل سالا دوویێ یا مشەختێ هاتە ئەرککرن، و پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ئەڤ هەیڤە دگرت، نەهـ هەیڤێن ڕەمەزانێ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ یێن گرتین، ڤێجا ڕۆژیگرتن بۆ ئەرك و ستوونەك ژ ستوونێن ئیسلامێ، هەر کەسەکێ باوەری ب ئەرکبوونا وێ نەبیت دێ کافر بیت، و هەر کەسەکێ برژدی ڕۆژێن وێ نەگریت و باوەری پێ هەبیت ئەوی گونەهەکا مەزنکر، پێدڤییە تەوبە بکەت و بەرەڤ خودێ ڤە بزڤریت، و وان ڕۆژان بگریت یێن خوارین[1].

هذا وبالله التوفيق وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه.

---

(1) بەلێ پا ئەگەر خوارنا ڕۆژییێ ژ ئەگەرێ جووتبوونێ بیت دهەیڤا ڕەمەزانێدا ئەرکە ل سەر وی وان ڕۆژان قەزا بکەت وکەفارەتێ بدەت، د داهاتویدا دێ بەحس کەین ب ئانەهییا خودێ.

وانەیا دوویێ: دیتنا هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز ب چ تشتێ دووپات دبیت

الحمد لله الذي جعل الأهلة مواقيت للناس، والصلاة والسلام على نبينا محمد وآله وصحبه ومن تبعهم بإحسان، أما بعد:

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ [البقرة: 185]. خودایێ مەزن د ئەڤێ ئایەتێدا ڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانێ ئەرککر ل سەر بەنییێن خۆ ژ دەستپێکا هەیڤێ هەتا دووماهییا هەیڤێ. و دەستپێکا هەیڤێ ب دوو تشتان دێ هێتە نیاسین:

ئێك: ب دیتنا هەیڤێ: هەروەکی هەردوو شێخێن بەرکەتی بوخاری وموسلم وهندەکێن دیتر فەرموودەکا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ژ کوڕێ عومەری ڤەدگوهێزن: «إذا رأيتُمُ الهلالَ فَصوموا، وإذا رأيتُموهُ فأفطِروا، فإن غُمَّ عليكُم فاقدُروا لَهُ»[1]. ڕامان: "ئەگەر هەوە هەیڤ دیت ب ڕۆژی بن، و ئەگەر هەوە هەیڤ دیت ڕۆژییێن خۆ بشکێنن، وئەگەر ئەوران هەیڤ ل بەر هەوە بەرزەکر هوین ڕۆژێن هەیڤا شەعبانێ سیهـ ڕۆژان تمام بکەن".

(1) أخرجه البخاري (1900)، ومسلم (3/1080).

وەرووەسا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «لا تَصُومُوا حتَّى تَرَوُا الهِلَالَ، ولَا تُفْطِرُوا حتَّى تَرَوْهُ»[1]. ڕامان: "هوین بڕۆژی نەبن هەتا هوین هەیڤێ ببینن و هوین ڕۆژیێن خۆ نە شکێنن هەتا هوین هەیڤێ ببینن".

و تەبەرانی ئاخڤتنا تەلەقێ کوڕێ عەلی ؓ ڤەدگوهێزیت: ''هندیکە خودێ یە هەلاتنا هەیڤێ و گوهۆڕینا وێ کرییە نیشان ئەگەر هەوە دیت ب ڕۆژی بن و ئەگەر هەوە دیت ڕۆژییێن خۆ بشکێنن''[2].

وەرووەسا حاکم ئاخڤتنا کوڕێ عومەری ؓ ڤەدگوهێزیت: "خودێ ئەڤ هەیڤە کرییە نیشان بۆ خەلکی داکو دەمژمێرێ بزانن، ڤێجا هوین ب دیتنا هەیڤێ ب ڕۆژی بن و هوین ب دیتنا وێ ڕۆژییێن خۆ بشکێنن"[3]. ئەڤ فەرموودەیێن هەنێ یێن پیرۆز گرێداینە ب ئەرکبوونا ڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانێڤە ب دیتنا هەیڤێ، پاشڤەلێدانەکە ژ بۆ ڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانێ بێ دیتنا هەیڤێ، وهندیکە خودێ یە ئەڤ هەیڤە کرییە نیشان بۆ خەلکی داکو دەمژمێرێن دەستنیشانکری ژ بۆ پەرستنێ وکاروبارێن وان بزانن، هەروەکی خودێ دبێژیت: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهِلَّةِ ۖ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ﴾ [البقرة: 189]. ڕامان: "هەڤالێن تە -ئەی موحەممەد- پسیارا هەلاتنا هەیڤێ وگوهۆڕینا وێ ژ

(1) أخرجه البخاري (1906)، ومسلم (1080/3).

(2) أخرجه الطبراني في معجمه الكبير (397/8).

(3) أخرجه الحاكم في المستدرك 423/1 وأحمد في المسند 4/ 23 والدارقطني في سننه 163/2 وقال الحاكم: صحيح على شرط الشيخين ووافقه الذهبي.

ته دكەن، تو بێژه وان: خودێ هەیڤ كرییه نیشان بۆ هندێ دا مرۆڤ دەمێ عیبادەتێن خۆ پێ بزانن وەكی ڕۆژییێ وحەجێ، ومعاملەتێن خۆ".

وئەڤه ژی ژ دلۆڤانیا خودێ یه ب بەنییێن خۆ وساناهیكرنا كاروبارێن وان، ڕۆژیگرتن گرێدا ب تشتەكێ ئاشكەراڤه كو ب چاڤێن خۆ ببینن، و مەرج نینه هەمی خەلك ڤێ هەیڤێ ببینن داكو ب ڕۆژی ببن، بەلكو ئەگەر هندەك ژ وان یان خۆ ئەگەر كەسەك ب تنێ هەیڤێ ببینیت ڕۆژیگرتن ئەرك دبیت ل سەر هەمی مرۆڤان و پێدڤییه ب ڕۆژی ببن.

كوڕێ عەبباسی ﵁ دبێژیت: "كوچبەرەك هاته دەڤ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ گۆت: من هەیڤ دیت، پێغەمبەری گۆتێ: «ئەرێ تو دیدەڤانییێ دكەی كو چ خوداییێن ب هەق ژ هەژی پەرستنێ نینن خودێ تێنەبیت»، گۆت: بەلێ، وگۆتێ: «ودیدەڤانییێ دكەی كو موحەممەد پێغەمبەرێ خودێ یه»، گۆت: بەلێ، پاشی پێغەمبەری گۆته بیلالی: «بێژه خەلكی سباهی ب ڕۆژی بن»[1].

هەرووەسا كوڕێ عومەری ﵁ دبێژیت: "خەلكی هەیڤ نیشا مندا، ڤێجا من ژی گۆته پێغەمبەرێ خودێ من هەیڤ دیت، پێغەمبەری فەرمان ل خەلكی كر كو ب ڕۆژی بن"[2].

---

(1) أخرجه أبو داود (2340-2341).

(2) أخرجه أبو داود (2342).

دوو: ئەگەر هەیڤ نە هاتە دیتن ژ بۆ هاتنا هەیڤا ڕەمەزانێ تەمامبوونا ڕۆژێن هەیڤا شەعبانێ کو سیهـ ڕۆژن: پێغەمبەر ﷺ دبێژیت: «فإن غُمَّ عليكُم فاقدُروا لَهُ». ڕامان: "ئەگەر هەوە هەیڤ نەدیت ل ڕۆژا سیهێ ژ هەیڤا شەعبانێ، هوین ڕۆژێن هەیڤا شەعبانێ ب سیهـ ڕۆژ هەژمێرن، کو هوین سیهـ ڕۆژێن وێ هەیڤێ تمام بکەن، هەروەسا فەرموودەیەکا دیتر ئاماژە ب ڤێ چەندێ ددەت: «فإن غُمَّ عليكُم فأكْمِلوا العِدَّةَ ثلاثينَ»[1]. ڕامان: "ئەگەر ئەوران هەیڤ ل بەر هەوە بەرزەکر هوین ڕۆژێن هەیڤا شەعبانێ سیهـ ڕۆژان تمام بکەن".

ئەڤ چەندە ڕامانا هندێ ددەت کو ئەو ڕۆژا گۆمان ل سەر هەبیت کا دەستپێکا هەیڤا ڕەمەزانییە یان نە، حەرامە بهێتە گرتن، عەمار کوڕێ یاسری ﷺ دبێژیت: "هەر کەسەکێ د ڕۆژا گۆمان دا بڕۆژی بیت ئەوی بێ فەرمانیا پێغەمبەری کر"[2].

ئەرکە ل سەر موسلمانی دویڤچوونا وی تشتی بکەت ئەوێ خودێ و پێغەمبەرێ وی گۆتین د ڕۆژیگرتنا خۆ دا و دهەمی جۆرێن پەرستنێدا، خودێ و پێغەمبەرێ وی زانینا هاتنا هەیڤا ڕەمەزانێ ب دوو تشتان دەستنیشانکرییە، دیتنا هەیڤێ، و تمامبوونا ڕۆژێن هەیڤا شەعبانێ کو سیهـ ڕۆژن، ڤێجا هەر کەسەکێ تشتەکێ دیتر ژ دەڤ خۆ بینیت یان

(1) متفق عليه.

(2) أخرجه أبو داود (2334) والترمذي (686) والنسائي (2190) وابن ماجه (1645) وقال أبو عيسى الترمذي: حسن صحيح.

بێژیت کو ب دیتنا وی تشتی یان ب وی تشتی ڕۆژیبن ئەوی بێ فەرمانییا خودێ و پێغەمبەرێ وی کر. هەر وەکی وان کەسان ئەوێن ل دویڤ زانیارییێن فەلەکی دچن وئەڤ زانیارییە تووشی شاشبوونێ دبن، شێخێ ئیسلامێ (ابن تيمية رحمه الله) دبێژیت: من هندەك مرۆڤێن نەزان دهەیڤا ڕۆژیگرتنێدا و دهەیڤێن دیتر ژیدا دیتن دگۆتن: ل دویڤ زانیارییێن فەلەکی دێ هەیڤ هێتە دیتن یان ناهێتە دیتن، هەتا بۆ من ژی هاتە ڤەگوهاستن کو هندەك ژ دادوەران دیدەڤانییا ڕاستگۆیان ڕەددکر چونکی ل دویڤ زانیارییێن فەلەکی نەدچوون، ئەوێن ل دویڤ ڤان تشتان بچن وان نەوەیی ب هەقییێ کر. پاشی گۆت: ئەم دزانین ئیسلام یا نەچاربوو هندەك ئەحکامێن خۆ ب دیتنا هەیڤێ ڤە گرێبدەت و بەلگە ل سەر ئەڤێ چەندێ گەلەکن، و موسڵمان ئێك دەنگن ل سەر دژی وەرگرتنا زانیارییان ژ فەلەکێ، چونکی دویڤچوونا وان تشتان ماندیبوون ونەخۆشییێ دگەهینیتە مرۆڤان وخودایێ بەرزوبلند دبێژیت: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ [الحج: 78]. ڕامان: "و وی منەت ل هەوە کر کو شریعەتێ هەوە ب ساناهی ئێخست، وچو زەحمەت ودژواری نەکرە د ئەحکامێن وی دا، وەکی کو کرییە د شریعەتێن هندەك مللەتێن بەری هەوە دا".

ڤێجا ئەرکە ل سەر موسڵمانان ب تنێ دویڤچوونا دەڤێن شەریعەتێ خودێ و پێغەمبەرێ وی بکەن دەربارەی هەیڤێ، هەرووەسا ئەرکە ل سەر

موسلمانان ب تنێ دویڤچوونا دەقێن شەریعەتێ خودێ بكەن د هەمی جۆرێن پەرستنێن دیتر دا، و هاریكاربن ل سەر كرنا چاكییێ و باشییێ و تەقوا خودێ بكەن، و خودێ وپشتەڤانێ مە بیت.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه.

وانەيا سێيێ: بوهايێ هەيڤا ڕەمەزانێ و ب چ تشتى پێدڤییە پێشوازییا وێ بكەین

الحمد لله أهل علينا شهر الصيام، والصلاة والسلام على نبينا محمد وعلى آله وصحبه، كانوا يفرحون بحلول شهر الصيام والقيام، أما بعد:

هندیكە خودێ یە هندەك بوهایێن تایبەت داینە هەیڤا ڕەمەزانێ دناڤبەرا هەیڤێن دیتردا، و هەیڤا ڕەمەزانێ جودا كرییە ب گەلەك تایبەتمەندییانڤە، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِى أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ﴾ [البقرة: 185]. ڕامان: "هـەیڤا رەمەزانێ یا کو خودێ د شەڤا وێ یا ب بها دا دەست ب ئینانەخوارا قورئانێ کری؛ دا بۆ مرۆڤان ببتە ڕێنیشاندەر، ونیشانێن ئاشكەرا ل سەر هیدایەتا خودێ وژێكجوداكرنا د ناڤبەرا ڕاستییێ ونەڕاستییێ تێدا هەنە. ڤێجا هەچییێ ژ هەوە گەهشتە ڤێ هەیڤێ وێ ساخلەم وئاكنجی بت بلا ل ڕۆژێن وێ یێ ب ڕۆژی بت. وبۆ نەخۆشی وڕێڤینگی هەیە ڕۆژییێ نەگرن وهندی وان هندەك ڕۆژێن دی بگرن".

دئەڤێ ئایەتا پیرۆز دا خودایێ مەزن دوو بوهایێن تایبەت یێن هەیڤا ڕەمەزانێ دیار دکەت:

ئێك: قورئان د وێ هەیڤێدا ئینا خوارێ؛ ژ بۆ ڕاستەرێکرنا مرۆڤان ژ رێکا تارییاتییێ ژ بۆ ڕێکا رۆناهییێ، و جوداهیکرنا هەقییێ ژ نە هەقییێ ب ڤێ پەرتووکا پیرۆز؛ چونکی چاککرنا مرۆڤان وسەرفەرازییا وان یا تێدا، و کەیفخۆشییا وان ل دونیایێ و ڕۆژا دووماهییێ یا دڤێ پەرتووکا پیرۆز دا.

دوو: ئەرکبوونا ڕۆژیگرتنێ ل سەر مللەتێ موحەممەدی، خودایێ مەزن فەرمان ب وێ چەندێدا: ﴿فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ [البقرة: 185]. ڕامان: "ڤێجا هەچییێ ژ هەوە گەهشتە ڤێ هەیڤێ وییێ ساخلەم وئاکنجی بت بلا ل ڕۆژێن وێ یێ ب ڕۆژی بت".

و ڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانێ ئێك ژ ستوونێن ئیسلامێیە(1)، و ئەرکەکە ژ ئەرکێن خودێ، هەر کەسەکێ ئەرکبوونا وێ ڕەد بکەت کافر دبیت، هەر کەسەکێ ئاکنجی بیت وییێ ساخلەم بیت ڕۆژیگرتن ل سەر وی ئەرکە، هەروەکی خودێ دبێژیت: ﴿فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ [البقرة: 185]. وهەر کەسەکێ د ڕێڤینگییێدا بیت یان نەساخ بیت ئەرکە ل سەر

(1) کوڕێ عومەری ﷺ دبێژیت: پێغەمبەرێ خودێ ﷺ گۆت: «ئیسلام یا هاتییە ئاڤاکرن ل سەر پێنج ستوونان ئەو ژی: شەهدەدان (شهادة لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)، و کرنا نڤێژێ، و دانا زەکاتێ، و چوونا حەجێ، و ڕۆژیگرتنا هەیڤا رەمەزانێ». أخرجه البخاري (8)، ومسلم (16).

وی وان ڕۆژان قەزا بکەت ئەوێن خوارین، هەروەکی خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة: 185].

ڤێجا بۆ مە دیار بوو کو ڕەڤین ژ ڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانێ نینە یان دێ ڕۆژییان گریت یان دێ وان ڕۆژان قەزا کەت، مرۆڤێن ب ناڤ سالڤە چووین تێنەبن و مرۆڤێن نەساخ ئەوێن چ چارەسەر بۆ نەخۆشییا وان نەی، وئەوێن نەشێن ڕۆژییان بگرن یان قەزا بکەن وان حوکمەکێ تایبەت یێ هەی د داهاتویدا دێ دیار کەین ب ئانەهییا خودێ.

و ژ بوهایێ ڤێ هەیڤا پیرۆز د فەرموودەیێن پێغەمبەریدا ئەوا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دایە دیار کرن، هەروەکی د سەحیحا بوخاری و سەحیحا موسلمیدا هاتی ئەبو هورەیرە ﵁ دبێژیت: پێغەمبەرێ خودێ ﷺ گۆت: «إِذا جَاءَ رَمَضَانُ، فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الجنَّةِ، وغُلِّقَت أَبْوَابُ النَّارِ، و صُفِّدتِ الشياطِينُ»[1]. ڕامان: ''ئەگەر ڕەمەزان هات دەرگەهێن بەهەشتێ ڤەدبن و دەرگەهێن دووزەخێ دهێنە گرتن و شەیتان دهێنە زنجیر کرن''.

ڤێ فەرموودێ ئاماژە ب هندەك بوهایێن ڤێ هەیڤا پیرۆز دا:

ئێك: ڤەکرنا دەرگەهێن بەهەشتێ، ئەو ژی ژ بەر کو گەلەك کارێن چاك د ڤێ هەیڤێدا دهێنە کرن، وەکی خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿ادْخُلُوا الْجَنَّةَ

(1) أخرجه البخاري (1899،1898)، ومسلم (1079).

بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ [النحل:32]. ڕامان: "ژ بەر کارێ هەوە دکر کو باوەرییا ب خودێ وپێگیرییا ب فەرمانا وی بوو، هوین هەڕنە د بەحەشتێ دا".

دوو: دڤێ هەیڤێدا دەرگەهێن دووزەخێ د هێنە گرتن، ژبەر کو کێم گونەهـ دڤێ هەیڤێدا دهێنە کرن ئەوێن دبنە ئەگەرێ چوونا د دووزەخێدا، هەروەکی خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿فَأَمَّا مَن طَغَىٰ (37) وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا (38) فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ﴾ [النازيعات: 37-39]. ڕامان: "ڤێجا هەچییێ د سەر ئەمرێ خودێ ڕا باز دای. وژینا دنیایێ ب سەر ئاخرەتێ ئێخستی. دویماهییا وی بۆ ئاگرییە".

سێ: شەیتان دهێنە زنجیر کرن، نەشێن موسڵمانان د سەردا ببەن و ب خاپینن بکرنا گونەهان، وپاشفەلێدانا وان ژ کرنا کارێن چاك کا چاوا ل هەیڤێن دیتر دکر، بوهایێ ڤێ هەیڤا پیرۆز ئەگەرەکە ژ بۆ بەردەوامبوونا ل سەر ئەنجامدانا کارێن چاك، ئەو ژی دلۆڤانییەکە بۆ موسڵمانان داکو دەلیڤەێن کرنا کارێن چاك ب دەست وان بکەڤن و گونەهێن وان ژێبچن.

و ژ بوهایێ ڤێ هەیڤا پیرۆز خێر زێدە دبن، خێرا کرنا سوننەتەکێ د ڤێ هەیڤێدا بەرانبەری خێرا کرنا ئەرکەکێیە د هەیڤێن دیتر دا، و کرنا ئەرکەکێ بەرانبەری خێرا کرنا حەفتێ ئەرکایە د هەیڤێن دیتر دا، وهەر کەسەکێ ڕۆژییا کەسەکێ دیتر بشکێنیت گونەهێن وی دهێنە ژێبرن و دێ هێتە قورتالکرن ژ ئاگری، وهەروەسا بۆ وی وەکهەڤی خێرا وی یا

هەی و چ ژ خێرا وی ناهێته کێمکرن، وئەڤ خێرێن هەنێ هەمی د هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز دا ل سەر موسلمانان دهێنە دارێژتن، پێدڤییە ل سەر موسلمانی ب کەیفخۆشی پێشوازییا ڤێ هەیڤا پیرۆز بکەت و سۆپاسییا خودێ بکەت کو گەهاندییا هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز، ئەڤ هەیڤە هەیڤەکا ب بوهایە و یا تژی خێر وبەرەکەتە، و مێهڤانەکێ ب بوهایە ل سەر مللەتێن موسلمانان.

نسأل الله أن يمنحنا من بركاته ونفحاته.. إنه سميع مجيب، والحمد لله رب العالمين.

وانەیا چوارێ: پێدڤییە دەمژمێرێن ڕەمەزانا پیرۆز بۆ چ تشتی بهێنە تەرخانکرن

الحمد لله على فضله وإحسانه، تفضل علينا ببلوغ شهر رمضان، ومكننا فيه من الأعمال الصالحة التي تقربنا إليه، والصلاة والسلام على نبينا محمد كان أول سابق إلى الخيرات، وعلى آله وأصحابه الذين آمنوا به وعزروه ونصروه واتبعوا النور الذي أنزل معه، أولئك هم المفلحون.. أما بعد:

خۆ و هەوە شیرەت دکەم د ڤێ هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز دا و هەیڤێن دیتر ژی دا تەقوا خودێ بکەین، بەلێ یا ڤێ هەیڤێ بوهایێ خۆ یێ تایبەت یێ هەی، هەیڤەکا تژی خێرو بەرەکەتە، هاتییە ڤەگوهاستن کو پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دوعایێن کرین کو بگەهیتە هەیڤا ڕەمەزانێ، بەلێ یا دەمێ هەیڤا رەجەبێ هەلات با دگۆت: «اللَّهمَّ بارِك لنا في رَجبٍ وشعبانَ وبلِّغنا رمضانَ»[1]. ڕامان: "خودایێ مە بۆ مە بەرەکەتێ بێخە د هەیڤا رەجەبێ و شەعبانێدا و مە بگەهینە ڕەمەزانێ". هەروەسا دهێتە ڤەگوهاستن پێغەمبەرێ خودێ ﷺ پیرۆزباهییا هەڤالێن خۆ دکر ب هاتنا هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز، و بوهایێ وێ بۆ وان ددا دیارکرن دگۆت: «یا أیُّها الناسُ

(1) أخرجه البيهقي في شعب الايمان 398/7 رقم 3534، والبزار في مسنده 294/1ـ295 رقم 616 ـ كشف الأستار، وأبو نعيم في الحلية 269/6، وابن عساكر كما في كنز العمال رقم 18049 وضعفه الألباني في ضعيف الجامع رقم 4395 وكذا ضعفه محقق الشعب.

قدْ أظَلَّكمْ شهرٌ عظيمٌ مباركٌ»[(1)]. ڕامان: "ئەی گەلی مرۆڤان هەیڤەکا پیرۆزا ب بوها ل سەر هەوە دا هات".

پێغەمبەرێ خودێ ﷺ پالدەرێ کارێن چاکبوو بۆ هەڤالێن خۆ ژ کرنا ئەرك وسوننەتان، بگرە ژ کرنا نڤێژان ودانا خێران وکرنا قەنجییان بەرانبەری خەلکی، و پالدەرێ بێهن فرەهییێ ل سەر پەرستنا خودێ بوو. ڕۆژێن هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز ئاڤا بکەن ب ڕۆژیگرتنێ و شەڤێن وێ ب شەڤ نڤێژییێ، و دەمژمێرێن وێ ب خواندنا قورئانێ و کرنا زکرێ خودێ، ڤێجا هوین دەمژمێرێن وێ ژ دەست خۆ نەکەن ب بێ ئاگەهییێ و پشتگوهـ هاڤێتنێ، وەکهەڤی وان کەسان ئەوێن خودێ ژبیر کری ڤێجا خودێ ژی وان نا ئینیتە بیرا خۆ، چ مفای ژ هاتنا ڕۆژ و هەیڤێن خێران وەرناگرن و چ بوهایی نا دەنە وان ڕۆژ و هەیڤێن خێران.

گەلەك ژ خەلکی بوهایێ ڤێ هەیڤا پیرۆز نزانن ب تنێ دزانن ئەڤ هەیڤە یا خوارنا هەمی جۆرێن خوارنێن خۆشە، ویا ئاشکەرایە گەلەك خوارنا خوارنێ مرۆڤی خەمسار دکەت د پەرستنێدا، وهندەك ژ خەلکی چ تشتی ژ ڤێ هەیڤا پیرۆز نزانیت ژبلی کو برۆژێ هەیڤا نڤستنییە و ب شەڤێ هەیڤا شەڤبێرییییە دوان تشتێن بێ مفا و بێ بوها دا، شەڤبێرییا شەڤێ

(1) ئەبو هورەیرە ﷺ دبێژیت: پێغەمبەرێ خودێ ﷺ گۆت: «هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز ل سەر هەوە دا هات، خودایێ بەرزوبلند ڕۆژیگرتن ل سەر هەوە ئەرککر، دەرگەهێن ئەسمانان ڤەدبن و دەرگەهێن دووزەخێ دهێنە گرتن، و شەیتان دڤێ هەیڤێدا دهێنە زنجیرکرن، خودێ شەڤەکا هەی د ڤێ هەیڤێدا بخێرترە ژ هزار هەیڤان، وهەر کەسێ بێ بەهر بوو ژ خێرا وێ ئەو یێ بێ بەهرە».

هەمییێ یان نیڤا وێ دکەت پاشی سپێدێ دنڤیت نڤێژێن وان یێن ب کۆم ژێدچن، هندەکان هەما نڤێژ ب خۆ ژی ژێ دچن، وهندەك ژ خەلکی یێن هەین خۆ ژ خێرا نڤێژا مەغرەب یا ب کۆم بێ بەهر دکەن ب روینشتنا ل سەر سفرا خوارنێ، ئەڤ مرۆڤێن وەسا بوهایێ هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز نزانن، و هندەك ژ خەلکی یێن هەین د ڤێ هەیڤا پیرۆز دا گونەهان دکەن ب شەڤبێرییێن حەرام، وهێلانا ئەرکان، وکرنا کارێن شاش، وهندەك ژ خەلکی یێن هەین چ ژ بوهایێ ڤێ هەیڤێ نزانن ژبلی کو هەیڤەکا بازرگانییە، ڤێجا بوهایێ کەلوپەلێن خۆ گران دکەن، ڤێجا هەروهەر ل بازاری دمینن پشتا خۆ ددەنە مزگەفتان و نڤێژێن کۆم وئەگەر چوونە مزگەفتان ژی دێ بلەزوبەز چن نڤێژێ کەن بێ کو دلێ وان ل سەر نڤێژێ هەبیت چونکی دلێ وان ب بازاریڤە گرێدایە، وهندەك ژ خەلکی یێن هەین چ ژ بوهایێ هەیڤا پیرۆز نزانن ژبلی خازخازوکییێ د مزگەفتانڤە و ل سەر جادان، ڤێجا دەمێ وان هەمی دچیت ل ڤی جهی و ل ڤی جهی ژ بۆ کۆمکرنا پاران، وهندەك ژ خەلکی یێن هەین خۆ ب هەژاری دیاردکەن داکو خەلك زەکاتێ بدەتە وان وئەو ب خۆ یێ دەولەمەندە و نە یێ پێدڤییە ڤێجا دێ مافێ دەستکورتان خوت و دەمێ خۆ یێ ب بوها ب گونەهان ڤە بوورینیت.

بەندەیێن خودێ هندیکە پێغەمبەرێ خودێ یە دڤێ هەیڤێدا گەلەك خۆ ماندی دکر پتر ژ هەیڤێن دیتر، سەرەڕای کو پێغەمبەرێ خودێ ﷺ د

هەمی دەمێن خۆ دا خۆ ماندی دكر د پەرستنێدا، هەروەسا پێشەوایان د ڤێ هەیڤێدا گەلەك خۆ ماندی دكر دەمێن خۆ تەرخاند دكرن ژ بۆ كرنا كارێن چاك، و دا جیاوازی دناڤبەرا رەوشا مە بكەین د هەیڤا ڕەمەزانێدا و رەوشا وان جیاوازییەكا مەزن یا هەی ئەم ب دروستاهی بوهایێ ڤێ هەیڤا پیرۆز نزانین.

وبلا بزانین كا چاوا خێر د ڤێ هەیڤا پیرۆز دا زێدەدبن هەروەسا گونەهـ ژی دڤێ هەیڤا پیرۆز دا سزادانا وێ دژوار دبیت ل سەر خودانی، بلا تەقوا خودێ بكەین و سنوورێن وی بپارێزین و ئەحكامێن شەریعەتێ ب بوها بزانین، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ عِندَ رَبِّهِ﴾ [الحج:30]. ڕامان: "وهەچییێ بهایێ وان تشتان مەزن بكەت یێ خودێ ب قەدرئێخستین، و ژ وان كرنا حەجییە ب ڕەنگەكێ دورست وپێكهاتی وبۆ خودێ، ئەو ل دنیایێ وئاخرەتێ بۆ وی چێترە". و خودایێ مەزن هاریكارێ هەمییان بیت د هەمی كاروكریاراندا.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه.

وانەیا پێنجێ: دەستنیشانکرنا دەستپێکا دەمێ ڕۆژیگرتنێ ودووماهییا وێ

الحمد لله رب العالمين حدد للعبادات مواقيت زمانية ومكانية تؤدى فيها، وقد بينها لعباده أتم بيان، والصلاة والسلام على نبينا محمد وآله وصحبه الذين تمسكوا بسنته واهتدوا بهديه.. أما بعد:

خودایێ مەزن بێژیت: ﴿ أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ ۖ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾ [البقرة: 187]. ڕامان: "خودێ بۆ هەوە دورستکرییە کو هوین ل شەڤێن ڕەمەزانێ بچنە نقینا خۆ، ژنێن هەوە ستارەنە بۆ هەوە، وهوین بۆ وان ستارەنە. خودێ زانییە کو هوین خیانەتێ ل خۆ دکەن؛ ب چوونا نقینا خۆ پشتی عەیشا ل شەڤێن ڕەمەزانێ کو ئەڤە ل دەسپێکێ تشتەکێ حەرام بوو، ئینا وی تۆبە دانا سەر هەوە وبەرفرەهی بۆ هەوە ئێخستە مەسەلێ، ڤێجا هوین ژ نوکە وێڤە هەڕنە نقینا خۆ، ووی تشتێ خودێ بۆ هەوە حەزکری ژ زارۆیان بخوازن، وبخۆن وڤەخۆن حەتا ڕۆناهییا دورست ل عەسمانی بۆ هەوە ئاشکەرا ببت، و ژ تارییا شەڤێ جودا ببت، پاشی خۆ ژ وان تشتان بێن

ڕۆژی پــێ دكەڤت بدەنە پاش، وحەتا شەڤ ب ئاڤابوونا ڕۆژێ دئێت هوین ڕۆژییێ تمام بكەن".

خودایێ مەزن د ڤێ ئایەتا پیرۆز دا دەستپێكرنا ڕۆژیگرتنێ هەتا دووماهی هاتنا وێ دەستنیشان و ئاشكەرا كر بۆ هەمییان، ڕۆژیگرتن ژ دەستپێكا هەلاتنا رۆناهییا دروست یا ئەسمانی دەستپێدكەت و هەتا ڕۆژ ئاڤا دبیت ڕۆژیگرتن ب دووماهی دهێت، هەروەسا دەستپێكرنا دەستپێكا هەیڤێ دەستنیشانكر ب دیتنا هەیڤێ یان ب تمامبوونا سیهـ ڕۆژێن هەیڤا شەعبانێ، ئاینێ مە یێ ب ساناهییە، نە یێ ب زەحمەتە، هەروەكی خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ [الحج: 78]. ڕامان: "ووی منەت ل هەوە كر كو شریعەتێ هەوە ب ساناهی ئێخست، وچو زەحمەت و دژواری نەكرە د ئەحكامێن وی دا، وەكی كو كرییە د شریعەتێن هندەك مللەتێن بەری هەوە دا".

ئەڤ ساناهی ئێخستنە ژ لایێ خودێیە بۆ بەندەیێن خۆ بەرانبەری ڕۆژیگرتنا دەستپێكێ[1]؛ ئیمامێ بوخاری ژ بەرائی ڤەدگۆهێزیت:

(1) چونكی ل دەستپێكا ئیسلامێ مرۆڤ یێ ئازاد بوو دناڤبەرا ڕۆژیگرتنێ یان دانا خوارنێ بەرانبەری هەر ڕۆژەكا دخوت، هێدی هێدی دا فێری ڕۆژیگرتنێ ببن، دەمێ فێری ڕۆژیگرتنێ بووین پاشی خودێ ئایەتێن ئەركبوونا وێ ئینانە خوارێ، هەروەسا جووتبوون د هەیڤێ هەمییێدا حەرام بوو، دروست نەبوو جووتبوون د شەڤ و ڕۆژاندا بهێتە ئەنجامدان دناڤبەرا ژن ومێراندا، هەروەسا هەر كەسەكێ ب شەڤێ نڤست با دروست نەبوو پشتی هینگی خوارنێ (پاشیڤێ) بخوت خۆ ئەگەر بەری بانگێ سپێدێ هشیار ببا ژی، پاشی خودایێ

هەڤالێن پێغەمبەری ﷺ ئەگەر ئێك ژ وان برِۆژی با ودەمێ فتارێ هات با دا نڤیت ژ ئەگەرێ ماندیبوونا کاری، فتارە نەدخوار هەتا سپێدەهییا ڕۆژا پاشتر هەروەسا دا وێ ڕۆژێ برِۆژی بیت بێ خوارن. قەیسێ کورِێ سورەمیێ ئەنساری یێ برِۆژی بوو، د ڕۆژێدا کارێ پاکژ کرنا قەسپان و کۆمکرنا وان دکر، دەمێ بوویە دەمێ فتارێ گۆتە هەڤژینا خۆ: ئەرێ خوارن یا ئامادەیە؟، گۆتێ: نەخێر، بەلێ پا دێ نوکە چم بۆ تە ئامادە کەم، دەمێ هەڤژینا وی خوارن ئامادە کری و بۆ وی ئینای، ئەو د خەو چوو ژ ئەگەرێ ماندیبوونا کاری، دەمێ هەڤژینا وی هاتی و دیتی یێ نڤستییە گۆت: خودێ هاریکارێ تە بیت ئەڤە دوو ڕۆژە تە خوارن نەخواریە، ڤێجا دەمێ وێ ڕۆژێ بوویە نیڤرو دلگرتی ما، و ئەڤ چەندە بۆ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ هاتە بەحسکرن ڤێجا ئەڤ ئایەتە هاتە خوارێ: ﴿أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ﴾ [البقرة:187]. ڕامان: "خودێ بۆ هەوە دورستکرییە کو هوین ل شەڤێن ڕەمەزانێ بچنە نڤینا خۆ". گەلەك کەیفا وان هات پاشی تمامەتییا ئایەتێ هاتە خوارێ.

هەروەسا ئیمامێ بوخاری ژ بەرائی ڤەدگۆهێزیت دبێژیت: دەمێ ئایەتا ئەرکبوونا ڕۆژیگرتنێ هاتییە خوارێ زەلامان جووتبوون دگەل هەڤژینێن خۆ د ڕەمەزانێ هەمییێدا نەدکرن، هندەك ژ زەلامان دا ب

مەزن ئایەتێن دروستبوونا ئەنجامدانا جووتبوونێ ب شەڤێ و دەستنیشانکرنا دەستپێکا ڕۆژیگرتنێ هەتا دووماهییا وێ ئینانە خوارێ. (وەرگێر).

شەڤێ ب ڤەشارتی چنە ل دەڤ هەڤژینێن خۆ، ڤێجا خودایێ مەزن ئەڤ ئایەتە ئینا خوارێ: ﴿عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ ۖ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ﴾ [البقرة: 187]. ڕامان: "خودێ زانییە کو هوین خیانەتێ ل خۆ دکەن؛ ب چوونا نڤینا خۆ پشتی عەیشا ل شەڤێن ڕەمەزانێ کو ئەڤە ل دەسپێکێ تشتەکێ حەرام بوو، ئینا وی تۆبە دانا سەر هەوە وبەرفرەهی بۆ هەوە ئێخستە مەسەلێ، ڤێجا هوین ژ نوکە ویێڤە هەڕنە نڤینا خۆ، ووی تشتێ خودێ بۆ هەوە حەزکری ژ زارۆیان بخوازن، وبخۆن وڤەخۆن حەتا ڕۆناهییا دورست ل عەسمانی بۆ هەوە ئاشکەرا ببت، و ژ تارییا شەڤێ جودا ببت".

پشتی ڤی دەمی دێ ڤان تشتان وتشتێن دیتر ل خۆ قەدەغەکەت هەتا ڕۆژ ئاڤا دبیت: ﴿ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾ [البقرة: 187]. ڕامان: "پاشی خۆ ژ وان تشتان یێن ڕۆژی پــێ دکەڤت بدەنە پاش، وحەتا شەڤ ب ئاڤابوونا ڕۆژێ دئێت هوین ڕۆژییێ تمام بکەن". ڕۆژیگرتن ب دووماهی دهێت دەمێ ڕۆژ ئاڤا دبیت دەستپێکا دەستپێکرنا شەڤێ.

هندەك ژ خەلكی بەرۆڤاژی دەقێن شەریعەتی دكەن د خوارنا پاشیڤێ و فتارێدا، هندەك ژ وان یان پتریێا وان شەڤبێرییا شەڤێن وێ دكەن ودەمێ دبیتە دووماهییا شەڤێ وڤیان بنڤن دێ پاشیڤێ خون و نڤن بێ كو نڤێژا سپێدێ بكەن ئەوێن وەسا تووشی گەلەك شاشییان دبن:

1. ڕۆژیبوونا بەری دەمێ ڕۆژیگرتنێ.
2. نڤێژا سپێدێ یا ب كۆم دهێلن.
3. نڤێژا سپێدێ گیرو دكەن ژ دەمێ وێ، د دەمێ نڤێژا سپێدێدا د خەون هشیارنابن هەتا پشتی ڕۆژ ئاڤا دبیت یان ل دەمێ نڤێژا نیڤرو هشیار دبن، هندەك فتارێ گیرو دكەن هەتا درەنگی شەڤ.

وانەیا شەشێ : دیارکرنا حوکمێ ئینانا ئنیەتێ د ڕۆژیگرتنێدا

الحمد لله المطلع على الضمائر والخفيات، والصلاة والسلام على نبينا القائل: «إنما الأعمال بالنيات»، وعلى آله وأصحابه ذوي المناقب والكرامات.. أما بعد:

بزانن هندیکە ئنیەتە د ڕۆژیگرتنێدا یا پێدڤییە، و ئەو مەرجەکە ژ مەرجێن دروستبوونا وێ، هەروەسا ئنیەت مەرجەکە ژ بۆ دروستبوونا هەمی جۆرێن پەرستنان ژبەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ: «إِنَّما الأعمالُ بالنِّيَّاتِ وإنَّما لِكلِّ امرئٍ ما نوى»[1]. ڕامان: "هندیکە کاروکریارن ب ئنیەتانڤە دگرێداینە و بۆ هەر مرۆڤەکی ل دویڤ ئنیەتا وی یا هەی". ب ئنیەتان کریار جودا دبن ژ کریارێن پەرستنێ و یێن ئەدەتی، ئەگەر ڕۆژییێن ئەرك بن، ئەرکە ئنیەتا ڕۆژیگرتنێ ل شەڤێ بهێتە ئینان، ڤێجا دەمێ بڤێت برۆژی ببیت وئنیەتا ڕۆژیگرتنێ بینیت پێدڤییە جۆرێ ڕۆژیگرتنێ بدەتە دیار کرن ئەوا دڤێت بگریت ژ بەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ: «وإنَّما لِكلِّ امرئٍ ما نوى». ڤێجا کا ئنیەتا وی بۆ کیژ ڕۆژیگرتنییە، ڕۆژیێن ڕەمەزانێنە یان یێن قەزاکرنێنە یان یێن کەفارەتێنە.

(1) اخرجه البخاري (1)، ومسلم(1907).

ئینانا ئنیەتێ ئەركە ژ بۆ ڕۆژیگرتنێ، چ دەستپێكا شەڤێ بیت یان نیڤا شەڤێ بیت یان دووماهییا شەڤێ بیت؛ ژبەر وێ فەرموودەیا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ئەوا دارە قوتنی ڤەگوهاستی دبێژیت: «مَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ قَبْلَ طُلُوعِ الفَجْرِ فَلَا صِيَامَ لَهُ»[(1)]. ڕامان: "هەر كەسەكێ ئنیەتا ڕۆژیگرتنێ بەری هەلاتنا سپێدێ نە ئینیت ڕۆژییا وی ناهێتە قەبویلكرن". هەروەسا كوڕێ عومەری ژ حەفسایێ ڤەدگوهێزیت كو پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «من لم يبيِّتِ الصِّيامَ قبلَ الفَجرِ، فلا صيامَ لَهُ»[(2)]. ڕامان: "هەر كەسەكێ ئنیەتا ڕۆژیگرتنێ بەری سپێدێ نە ئینیت ڕۆژییا وی ناهێتە قەبویلكرن".

چونكی پێدڤییە دەمژمێرێن ڕۆژێ هەمی بهێنە گرتن، ئەگەر بەشەك ژ دەمژمێرێن وێ بچن وئنیەتا ڕۆژیگرتنێ تێدا نەبیت ڕۆژیگرتنا وێ ڕۆژێ هەمییێ دروست نینە چونكی ئنیەت ل سەر تشتێن ڕابردوو ناهێتە كرن.

و ئنیەت د كرنا هەمی جۆرێن پەرستنێدا جهێ وێ ددلیدا یە دروست نینە ب دەڤی بهێتە گۆتن، چونكی ئەڤ تشتە نە هاتییە ڤەگوهاستن ژ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ یان سەحابییان، وان ب دەڤێ خۆ نەدگۆت: یارب من ئنیەتە ب ڕۆژی بم، یان من ئنیەتە نڤێژێ بكەم یان كرنا هەر تشتەكێ

(1) أخرجه الدارقطني في سننه (2/ 172) والبيهقي في سننه الكبرى (202/4) وقال: إسناده كلهم ثقات.

(2) أخرجه أحمد في المسند (6 / 287) وأبو داود (2454) والترمذي (730).

دیتر، ئەڤ تشتە نە هاتییە ڤەگوهاستن ژ وان. ڤێجا گۆتنا ئنیەتێ ب دەڤی بیدعەیە، خوارن و ڤەخوارنا تشتان (پاشیڤێ) ب مەرەما ڕۆژیگرتنێ بەسی مرۆڤییە کو ئنیەتا وی یا ڕۆژیگرتنێ -پێدڤی ناکەت ب دەڤی بێژیت یارب من ئنیەتە ب ڕۆژی بم-.

شێخێ ئیسلامێ (ابن تيمية رحمه الله) دبێژیت: هەر کەسەکێ زانی سباهی ڕەمەزانە و وی دڤێت ڕۆژییێ بگریت ل دەمێ پاشیڤێ دخوت هەر وەکی وی ئنیەتا خۆ ئینای، وئەڤ چەندە ل دەڤ هەمی خەلکی یا هەی.

وسەبارەت ڕۆژیگرتنا ڕۆژێن سوننەت دروستە سپێدەهییا وێ ڕۆژێ ئنیەتا خۆ بینیت ب مەرجەکێ ئەگەر وی پشتی هەلاتنا سپێدێ چ تشت نەخوار بن، ژبەر گۆتنا عائیشایێ خودێ ژێ ڕازی بیت دبێژیت: پێغەمبەرێ خودێ ﷺ د ڕۆژەکێدا هاتە دەڤ من و گۆت: «ئەرێ خوارنەك هەیە بخوم؟»، من گۆتێ: نەخێر، پێغەمبەری گۆت: «یا ئەز دێ ب ڕۆژیبم».

داخواز کرنا پێغەمبەری بۆ خوارنێ نیشانا هندێ ددەت کو یێ ب ڕۆژینەبوو وئنیەتا ڕۆژیگرتنێ نەبوو بەری هینگی، و گۆتنا وی: ''ئەز دێ ب ڕۆژیبم''. نیشانا هندێ ددەت کو دروستە ئنیەتا ڕۆژییێن سوننەت ل سپێدەهییا وێ ڕۆژێ بهێتە ئینان، ڤێجا ئەو فەرموودەیا بەحسێ ئینانا ئنیەتێ ب شەڤێ دکەت ئەو تایبەت گرێدایە ب ڕۆژییێن ئەرکڤە ژبلی

يێن سوننەت ئەو ژی ب مەرجەكێ بۆ ڕۆژيێن سوننەت دروستە ئەگەر پشتی هەلاتنا سپێدی چ كارێن كو ڕۆژی پێ بشكێن نەكربن.

شێخێ ئيسلامێ (ابن تيمية رحمه الله) دبێژيت: هنديكە ڕۆژييێن سوننەتن دروستە سپێدەهييا وێ ڕۆژێ بهێنە كرن (ئينيەت بهێتە ئينان) هەر وەكی فەرموودەيا پێغەمبەریﷺ ئاماژە پێدای. وهنديكە كرنا سوننەتانە بەر فرەهترە ژ كرنا ئەركان هەر وەكی نڤێژێن ئەرك پێدڤييە ژ پێرڤە بهێتە كرن بۆ وان كەسان ئەوێن د شياندا بيت بەلێ دهەمان دەماندا بۆ وان دروستە نڤێژێن سوننەت ژ پێرڤە نەكەن.

ودروستبوونا ئينانا ئينەتێ د سپێدەهييا ڕۆژيگرتنا ڕۆژييێن سوننەت دا هاتييە ڤەگوهاستن ژ كۆمەكا سەحابييان ژ وان سەحابييان: (معاذ وابن مسعود وحذيفة، أبو طلحة وأبو هريرة وابن عباس).

والحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على نبينا محمد وآله وصحبه.

وانەیا حەفتێ: ڕۆژیگرتن ل سەر كێ ئەركە؟

الحمد لله رب العالمين شرع فيسر، والصلاة والسلام على نبينا محمد بشّر وأنذر، وعلى آله وأصحابه السادة الغرر، أما بعد:

خودێ هەوە ب سەربێخیت بزانن هندیكە ڕۆژیگرتنا ڕەمەزانێیە ژ بوهاترین ئەركێن ئیسلامێیە، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ﴾ [البقرة: 183]. ڕامان: "گەلی ئەوێن باوەری ب خودێ وپێغەمبەرێ وی ئینای وكار ب شریعەتێ وی كری، خودێ ڕۆژی ل سەر هەوە نقیسییە"، هەروەسا دبێژیت: ﴿فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ [البقرة:185]. ڕامان: "ڤێجا هەچییێ ژ هەوە گەهشتە ڤێ هەیڤێ وییێ ساخلەم وئاكنجی بت بلا ل ڕۆژێن وێ یێ ب ڕۆژی بت". و هەروەسا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «بُنِيَ الإسلامُ على خمسٍ شَهادةِ أن لا إِلَهَ إلَّا اللَّهُ وأنَّ محمَّدًا رسولُ اللَّهِ وإقامِ الصَّلاةِ وإيتاءِ الزَّكاةِ وصَومِ رمضانَ وحجِّ البيتِ لمنِ استطاعَ إليهِ سبيلًا »[1]. ڕامان: "ئیسلام یا هاتییە ئاڤاكرن ل سەر پێنج ستوونان ئەو ژی: شەهدەدان (لَاَ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)، و كرنا نڤێژێ، و دانا زەكاتێ، و ڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانێ، و چوونا حەجێ بۆ وان كەسان ئەوێن شیان هەبن". ئایەتا

(1) أخرجه البخاري (8)، ومسلم (16).

پیرۆز ئاماژە ب ئەرکبوونا ڕۆژیگرتنێ ددەت، و فەرموودەیا پیرۆز ئاماژە پێ ددەت کو ئێکە ژ ستوونێن ئیسلامێ.

زانایێن موسڵمانان ئێك دەنگن ل سەر ئەرکبوونا ڕۆژیگرتنێ، هەر کەسێ باوەریێ ب ئەرکبوونا وێ نەئینیت ئەو کافرە، دێ ژ بازنا ئیسلامێ دەرکەڤیت، پێدڤییە ل سەر هەر موسڵمانەکی هەیڤا ڕەمەزانێ بڕۆژی بیت و هەروەسا ئەوێن د هەیڤا ڕەمەزانێدا موسڵمان دبن دڤێت وان ڕۆژان بگرن ئەوێن ماین، ل سەر وان ئەرك نینە وان ڕۆژان قەزا بکەن ئەوێن بوورین ونەگرتین، ئەو کەسێ گەهشتی(بالغ) پێدڤییە ڕۆژییان بگریت. و سەبارەت زارۆکێ بچویك یێ تێگەهشتی ڕۆژیگرتن ل سەر وی ئەرك نینە بەلێ پا دروستە ڕۆژییان بگریت.

پێدڤییە ل سەر سەمیانێ زارۆکی فەرمانا ڕۆژیگرتنێ ل زارۆکێ خۆ بکەت ئەگەر شیانێن ڕۆژیگرتنێ هەبن داکو هەر ژ زارۆکینییێ فێری ڕۆژیگرتنێ ببیت و ل سەر هندێ مەزن ببیت، و ڕۆژیگرتن ل سەر مرۆڤێ دین نینە هەتا مێشکێ وی بۆ وی بزڤریت، ژبەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ: «رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ»[1]. ڕامان: "نڤیسینا پێنوسی ل سەر سێ کەسان هاتە ڕاکرن (ناهێنە سزادان)". ئێك ژ وان سێ کەسان مرۆڤێ دین

(1) أخرجه أبو داود (4398) وابن ماجة (2041) والنسائي (3432) وأحمد (6/ 100)، والحاكم في المستدرك (59/2)، وقال صحيح على شرط مسلم ووافقه الذهبي.

بوو، کو پێغەمبەری ﷺ بەحس دکر ناهێتە سزادان هەتا مێشکێ وی بۆ وی بزڤڕیت.

ڤێجا هندیکە ڕۆژیگرتنە ئەرکە ل سەر مرۆڤێ موسلمانێ ئاقل یێ گەهشتی ئەگەر د ڕێڤنگیییێدا نەبیت، ئەرکە ل سەر وی برۆژی بیت، وئەگەر یێ نەساخ بیت قەزا کرنا وان ڕۆژان ئەرکە ل سەر وی، هەروەسا بۆ ئافرەتا چلکدار یان یا بێ نڤێژ (کو خوینا بێ نڤێژییێ ل دەڤ وێ پەیدا بووی) ئەرکە ل سەر وان؛ وان ڕۆژان قەزا بکەن، وئەو مرۆڤێ د ڕێڤنگیییێدا یێ ئازادە دناڤبەرا ڕۆژیگرتنێ یان قەزاکرنا وان ڕۆژان، ڤێجا هەر کەسەکێ د ڕۆژا ڕەمەزانێدا موسلمان بوو یان زارۆکێ بچویك گەهشت(بالغ بوو) یان ئافرەتا بێ نڤێژ یان یا چلکدار پاکژ بوو یان مرۆڤێ نەساخ چارەسەر بوو یان مرۆڤێ ڕێڤینگ ژ ڕێڤینگیا خۆ زڤڕی یان مرۆڤێ دین مێشکێ وی بۆ وی زڤڕی، ئەڤێن هەنێ هەمی پێدڤییە دەمژمێرێن ماین یێن وێ ڕۆژێ بگرن وپاشی وێ ڕۆژێ قەزا بکەن چونکی ڕۆژەکە ژ هەیڤا ڕەمەزانێ دەمژمێرێن وێ هەمی ب دروستاهی نەگرتینە، فەرمان ب ڕۆژیگرتنا دەمژمێرین مای هاتەکرن وەك ڕێزگرتنەك.

بزانن ئەرکە ل سەر موسلمانی گرنگییێ ب دینێ خۆ بدەت، تایبەت ستوونێن ئیسلامێ ئەوا ل سەر هاتییە ئاقا کرن، و ژ وان ستوونان ڕۆژیگرتنە.

وئەڤ پەرستنە سالانە جارەکێ د ژیانا مرۆڤێ موسڵماندا دووبارە دبیت. چونکی ئەڤ پێنج ستوونە یێن ئیسلامێنە، و ژ وان ستوونان یا کو پێدڤییە د هەر چرکەکا د ژیانا مرۆڤیدا د گەل دا بیت ئەو ژی هەردوو شەهدەدانن، و ژ وان ستوونان یا کو ڕۆژانە پێنج جاران دووبارە دبیت د ژیانا مرۆڤیدا، ئەو ژی هەر پێنج نڤێژێن ئەرکن، و ژ وان ستوونان یێن کو سالێ جارەکێ د ژیانا مرۆڤیدا دووبارە دبن، ئەو ژی ڕۆژیگرتن ودانا زەکاتێیە، و ژ وان ستوونان یا کو ئەرکە ل سەر مرۆڤی جارەکێ ئەنجامبدەت ئەو ژی کرنا حەجێیە ئەگەر شیان هەبن. ڤێجا مرۆڤێ موسڵمان ب ئەڤان ستوونانڤە گرێدایە، ڕۆژانە و سالانە دووبارە دبن ل دویڤ گرنگییا وێ کو ئەنجامدانا وێ ل سەر مرۆڤی ب زەحمەت نەبیت، ڤێجا ئەڤ ستوونێن ب بوها هندەك گرێداینە ب لەشی ڤە: وەك شەهدەدان و کرنا نڤێژان و ڕۆژیگرتن، و ژ وان گرێدایە ب سامانیڤە ئەو ژی دانا زەکاتێیە، و ژ وان ستوونان گرێدایە ب لەشی و سامانیڤە ئەو ژێ کرنا حەجێیە، وئەڤ ستوونێن هەنێ هەمی پێدڤی ب ئنیەتەکا پاکژن کو ئەنجامدانا وان ستوونان بۆ خودێ بیت، بێ کو چ هەڤپشکان دکرنا واندا بۆ خودێ دروست بکەت ژبەر گۆتنا خۆشتڤی ﷺ: «إِنَّما الأعمالُ بالنِّيَّاتِ وإِنَّما لِكلِّ امرئٍ ما نوى»، ڕامان: "هندیکە کاروکریارن ب ئنیەتانڤە دگرێداینە و بۆ هەر مرۆڤەکی ل دویڤ ئنیەتا وی یا هەی".

هەروەسا پێدڤییە ئەنجامدانا هەر پەرستنەکێ ل دویڤ دەقێن شەریعەتی بیت و ل دویڤ وێ چەندێ بیت ئەوا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ بۆ مە دیارکری و گۆتی و چ تشتان لێ کێم و زێدە نەکەین هەروەکی پێغەمبەرێ خودێ ﷺ بەحس ژێ کری: «من عمل عملا ليس عليه أمرنا فهو رد»[1].

ڕامان: ''هەر کەسەکێ کارەکێ (دینی) بکەت وفەرمانا مە ل سەر نەبیت ئەو کار دێ هێتە ڕەدکرن (ناهێتە قەبویلکرن و چ خێر بۆ خودانی ناهێتە نڤیسین)، ئەرکە ل سەر موسڵمانی گرنگییێ ب ستوونێن ئیسلامێ بدەت و هەر ستوونەکێ د دەمێ وێ یێ دەستنیشانکریدا دروست ئەنجامبدەت ل دویڤ سوننەتا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ.

وختاما أسأل الله جل وعلا أن يجعل صيامنا وسائر أعمالنا خالصة مقبولة، وأن يعيننا على ذكره وشكره وحسن عبادته، وصلى الله على نبينا محمد.

(1) أخرجه البخاري تعليقا في كتاب البيوع، باب النجش، ومن قال: لا يجوز ذلك البيع، ومسلم (1718)، وأحمد (6/ 146).

وانەیا هەشتێ: بۆ کیژکان دروستە ڕۆژییان نەگرن دهەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز دا؟ و چ تشت ل سەر وان ئەرك دبیت؟

الحمد لله رب العالمين، شَرَعَ فَيَسَّرَ ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ [الحج: 78]. والصلاة والسلام على نبينا محمد وآله وصحبه خير القرون، ومن تبعهم بإحسان، أما بعد:

ئەم دێ وان کەسان دیار کەین ئەوێن کو بۆ وان دروستە هەیڤا ڕەمەزانێ نەگرن و کا چ تشت ل سەر وان ئەرك دبیت، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (183) أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ ۚ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۚ﴾ [البقرة: 183-184]، ڕامان: "گەلی ئەوێن باوەری ب خودێ وپێغەمبەرێ وی ئینای وکار ب شریعەتێ وی کری، خودێ ڕۆژی ل سەر هەوە نڤیسییە کانێ چاوا ل سەر مللەتێن بەری هەوە نڤیسی بوو؛ دا بەلکی هوین تەقوا خودایێ خۆ بکەن، و -ب گوهداری وپەرستنا وی ب تنێ- پەرژانەکێ بکەنە د ناڤبەرا خۆ وگونەهان دا. خودێ ڕۆژیگرتنا هندەك ڕۆژێن هژمارا وان یا دەستنیشانکری کو ڕۆژێن هەیڤا رەمەزانێنە ل سەر هەوە فەرکرییە. ڤێجا هەچییێ ژ هەوە یێ نەخۆش بت وڕۆژی بۆ وی یا ب زەحمەت بت، یان ڕێڤینگ بت بۆ

وی هەیە ڕۆژییێ نەگرت، وهندەك ڕۆژێن دی، هندی وان یێن وی خوارین، بلا پێشڤە بگرت".

وهەرووەسا خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة: 185]، ڕامان: "ڤێجا هەچییێ ژ هەوە گەهشتە ڤێ هەیڤێ ویێ ساخلەم وئاكنجی بت بلا ل ڕۆژێن وێ یێ ب ڕۆژی بت. وبۆ نەخۆشی وڕێڤینگی هەیە ڕۆژییێ نەگرن وهندی وان هندەك ڕۆژێن دی بگرن".

دڤان ئایەتێن پیرۆز دا خودایێ مەزن ئەركبوونا ڕۆژییێ دیاردكەت ل سەر هەر موسڵمانەكێ ئاقل یێ ساخلەم بیت ژ ڕێگرییێن ڕۆژیگرتنێ وگەهشت بیتە هەیڤا ڕەمەزانێ.

ڤێجا ڕۆژیگرتنا ڕەمەزانێ دبیتە ئەرك ل سەر وی یان قەزاكرنا وان ڕۆژان ئەوێن نەشیای بگریت ژ بەر ئەگەرێن ڕەوایی دبیتە ئەرك ل سەر وی.

ئەو كەسێن دروستە بۆ وان ب ڕۆژی نەبن ئەڤەنە:

1_ مرۆڤێ نەخۆش: دروستە بڕۆژی نەبیت ئەگەر ڕۆژیگرتن ببیتە ئەگەرێ زیانێ یان چارەسەرییا وی گیرو بكەت.

2ـ ڕێڤینگ: ئەو كەسێ هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز ب سەردا بهێت و د ڕێڤینگیییێدا بیت یان ژنوی كاروانێ ڕێڤینگیییێ بكەت بۆ وی دروستە ب ڕۆژی نەبیت ئەگەر ڕێڤینگیا وی قوناغا٨٠ كیلو مەتران بیت یان پتر، دروستە بۆ ڤی ڕێڤینگی ب ڕۆژی نەبیت چ ڕۆژیگرتن زیانێ بگەهینیتە وی یان نە، چ ب فروكێ یان ب ترۆمبێلێ ڕێڤینگیییێ بكەت، ئەوێن وەسا ڕۆژییێن خۆ دخون دەمێ دزڤرنە بنەجهێ ئاكنجیبوونا خۆ دێ وان ڕۆژان قەزا كەن ئەوێن خوارین، ئەگەر وی ئنیەتا ڕێڤینگیییێ بۆ پتر ژ چوار ڕۆژان ئینا ئەركە ل سەر وی ڕۆژییان بگریت و نڤێژان وەك مرۆڤێن ئاكنجی بكەت، چونكی ئەحكامێن تایبەت یێن ڕێڤینگیییێ ل سەر وی هاتنە برین چ ئنیەتا ڕێڤینگیا وی یا خواندنێ بیت یان یا بازرگانییێ بیت یان یا هەر تشتەكێ دیتر بیت، دێ ب شێوەیەكێ نورمال پەرستنێن خۆ كەت، وبەلێ یا ئەگەر ئنیەتا ڕێڤینگیا وی بۆ چوار ڕۆژان بیت یان كێمتر بیت یان ژی نزانیت كا دێ چەند ڕۆژان ل ڕێڤینگیا خۆ مینیت دروستە ب ڕۆژینەبیت چونكی ئەحكامێن تایبەت یێن ڕێڤینگیییێ ل سەر وی نە هاتنە برین.

3ـ ئافرەتا چلكدار و یا بێ نڤێژ: حەرامە ل سەر وان برۆژی بن دماوەیێ پەیدابوونا خوینا چلكان و خوینا بێ نڤێژییێدا، دهەردوو سەحیحاندا[1] هاتییە ڤەگوهاستن، ئافرەتەكێ پرسیار ژ عائیشایێ كر: "ئەرێ بۆچی ئەو

---

(1) أخرجه البخاري (321)، ومسلم (69/335).

ئافرەتا خوينا بێ نڤێژييێ ل دەڤ پەيدا دبيت ڕۆژيیان قەزا دکەت و نڤێژان قەزا ناکەت؟ عائيشايێ گۆت: فەرمان ل مە دهاتە کرن ب قەزاکرنا ڕۆژيیان و فەرمان ل مە نە دهاتە کرن ب قەزاکرنا نڤێژان". ڤێجا حەرامە ل سەر ئافرەتا بێ نڤێژ ڕۆژيیان بگريت د دەمێ پەيدابوونا خوينا بێ نڤێژيیێدا.

شێخێ ئيسلامێ (ابن تيمية رحمه الله) دبێژيت: ژ سوننەتا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ هاتييە دووپاتکرن و ئێك دەنگيیا زانايان کو پەيدابوونا خوينا بێ نڤێژييێ ڕۆژی پێ دکەڤيت.

ڤێجا هەر ئافرەتەکا بێ نڤێژ برۆژی بيت ڕۆژيیا وێ ناهێتە قەبويل کرن چونکی پەيدابوونا خوينێ دبيتە ئەگەرێ لاوازيیا لەشی ڤێجا فەرمان ل وێ هاتە کرن ڕۆژيیان د پاکژ بوونێدا بگريت داکو لەشێ وێ يێ ب هێز بيت.

4ـ نەخۆشێ تووشی نەخۆشييەکا درێژ بووی: کو چ جاران چارەسەر نابيت و نەشێت ڕۆژيیان بگريت، ئەڤێ وەسا پێش هەر ڕۆژەکێڤە دێ خوارنێ دەتە هەژارەکی(کيلو ونيڤ ژ خوارنا هشك)، و وان ڕۆژان قەزا ناکەت.

5ـ مرۆڤێ مەزن يێ ب ناڤ سالڤە چووی: ئەوێ نەشێت ڕۆژيیان بگريت پێش هەر ڕۆژەکێڤە دێ خوارنێ دەتە هەژارەکی و وان ڕۆژان

قەزا ناكەت ئەگەر ل سەر هشێن خۆ مابیت، بەلێ یا ئەگەر ل سەر هشێن خۆ نە مابیت چ تشت ل سەر وی نینە، نە ڕۆژیگرتن و نە دانا خوارنێ.

7_ یا ب دووگیان و شیردەر: ئەگەر بترسن تشتەك ل وان بهێت یان ل زارۆكێن وان، دروستە ب ڕۆژی نەبن، ب ڕۆژی نابن وپاشی دێ وان ڕۆژان قەزا كەن ئەوێن خوارین، ئەگەر ژ بەر زارۆكێ خۆ ڕۆژییا خۆ خوار بیت دگەل قەزاكرنێ دێ خوارنێ ژی دەتە هەژارەكی پێش هەر ڕۆژەكا خواریڤە و بەلگە ل سەر ئەڤێ چەندێ كو دروستە مرۆڤێ نەخۆش و یێ ب ناڤ سالڤە چووی و ئافرەتا چلكدار و یا ب دووگیان ب ڕۆژی نەبن گۆتنا خودایێ مەزنە: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ﴾ [البقرة: 184]، ڕامان: "وئەوێن زەحمەتێ ب ڕۆژییێ ڤە دبەن ونەشێن بگرن وەكی پیرەمێری ب ناڤ سال ڤە چووی، ونەخۆشێ ژ ئێشا خۆ ڕانەبتەڤە، ئەو ل شوینا هەر ڕۆژەكێ بلا خوارنا هەژارەكی بدەن فدیە". هەر وەكی كوڕێ عەبباسی ئەڤ ئایەتە ب ڤی شێوەی شرۆڤەكری.

وانەيا نەهێ: دیارکرنا بوهایێ ڕۆژیگرتنێ

الحمد لله على نعمه الباطنة والظاهرة، شرع لعباده ما يصلحهم ويسعدهم في الدنيا والآخرة، والصلاة والسلام على نبينا محمد وآله وصحبه نجوم الهدى الزاهرة، ومن اتبع هديه وتمسك بسنته الطاهرة.

ئەی گەلی موسڵمانان بوهایێ ڤێ هەیڤا پیرۆز دێ ل بیرا هەوە ئینین، ژ خودێ دخوازم هاریکارییا مە بکەت ژ بۆ ب دەستخۆڤە ئینانا دەمژمێرێن وێ بۆ کرنا کارێن چاك و ژمە قەبویل بکەت، وگونەهێن مە ژێببەت ئەو گوهـ ل دوعایان دبیت و قەبویل دکەت.

هەردوو شێخ بوخاری وموسلم فەرموودەیەکا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ژ ئەبو هورەیرە ﵁ قەدگوهێزن: «كلُّ عمَلِ ابنِ آدمَ لَهُ، الحسَنةُ بعَشرِ أمثالِها إلى سَبعِمائةِ ضِعفٍ قالَ اللَّهُ: إلَّا الصِّيامَ، فإنه لي، وأَنا أجزي بِهِ، ترك شهوته وطعامه وشرابه من أجلي، وللصَّائمِ فرحتانِ: فرحةٌ عند يفطرُ، وفرحةٌ عندَ لقاءِ ربِّهِ ولَخلوفُ فمِ الصَّائمِ أطيبُ عندَ اللَّهِ من ريحِ المسكِ»[1]. ڕامان: "هەمی کارێن دووندەها ئادەمی بۆ وینە، خێرەك ب دەهـ خێرایە هەتا دگەهیتە حەفت سەد قاتان، خودایێ بەرز وبلند دبێژیت: ب تنێ ڕۆژیگرتن تێنەبیت ئەو بۆ منە ئەز دێ خێرا گرتنا وێ دەم، حەزا خۆشییا شەهوەتا خۆ و حەزا خوارنێ وڤەخوارنێ هێلان ژ بۆ من. و بۆ

(1) أخرجه البخاري (1904،1894)، ومسلم (1151).

ڕۆژیگری دوو کەیف ییێن هەین: کەیفەك دەمێ فتارا خۆ دشکێنیت وکەیفەك دەمێ دچیتە دیدارا خودایێ خۆ، وبێهنا دەڤێ ڕۆژیگری ل دەڤ خودێ خۆشترە ژ بێهنا مسکێ".

ڤێ فەرموودەیێ ئاماژە ب بوهایێ ڕۆژیگرتنێدا د گەلەك تشتاندا:

ژ وان بوهایان: زێدەکرنا خێرێن وێ جیاوازە ژ کارێن دیتر، زێدەکرنا خێرا ڕۆژیگرتنێ ژمارەکا دەستنیشانکری نینە، خێرا وێ دیارنەکریە بەلێ پا خێرا کرنا کارێن دیتر دەستنیشانکرییە، خێرا وان کاران دیارکرییە کو هەر خێرەك ژ دەهـ خێران هەتا حەفت سەد خێران زێدە دبیت.

هەروەسا ژ وان بوهایان: هندیکە دلسۆزییا ئەنجامدانا وێیە پترە ژ کارێن دیتر؛ ژبەر گۆتنا خودایێ مەزن (ئەوا د فەرموودەییێدا هاتی): "حەزا خۆشییا شەهوەتا خۆ و خوارن و ڤەخوارنێن خۆ ژ بۆ من هێلان".

هەروەسا ژ وان بوهایان: هندیکە خودایێ مەزنە ڕۆژیگرتن تایبەت بۆ خۆ پالدا ژ پەرستنێن دیتر، و ئەو خێرا گرتنا وێ ددەت: "ڕۆژیگرتن بۆ منە و ئەز دێ خێرا گرتنا وێ دەم".

هەروەسا ژ وان بوهایان: مرۆڤێ ڕۆژیگر کەیفخۆشی ل دونیایێ و ڕۆژا دووماهییێ ب دەستخۆڤە دئینیت: کەیفەك یا فتارێیە دەمێ ڕۆژییا خۆ د

شكێنيت. و كەيفەك يا وێ خێرێيە ئەوا خودايێ مەزن گۆتی ئەز دێ خێرا ڕۆژیگرتنێ دەمێ. هەروەكی خودايی مەزن دبێژيت:﴿ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا﴾ [يونس:85]. ڕامان: ''تو بێژە: بلا كەيفا وان ب قەنجی ودلۆڤانییا خودێ بێت، كو ئیسلامە ئەو هیدایەت ودینێ حەق یێ خودێ دایە وان؛ چونكی ئەو ئیسلاما خودێ بەرێ وان دایێ''.

هەروەسا ژ وان بوهایان: ڕۆژیگرتن شینوارەكێ خۆشتقی ل دەڤ خودێ دهێلیت. ئەو ژی بێهنا دەڤێ ڕۆژیگرییە ب ئەگەرێ ڕۆژیگرتنێ، ئەو شینوارە ژ ئەگەرێ پەرستنەكێیە دبیتە خۆشتقی ل دەڤ خودێ، هەروەكی دبێژیت: "وبێهنا دەڤێ ڕۆژیگری ل دەڤ خودێ خۆشترە ژ بێهنا مسكێ".

هەروەسا ژ بوهایێ ڕۆژیگرتنێ: خودایێ مەزن دەرگەهەكێ تایبەتكری ل بەهەشتێ بۆ ڕۆژیگران، كەس د وی دەرگەهیڕا ناچیت ژبلی ڕۆژیگران ئەوژی وەك بەرزكرنا بوهایێ ڕۆژیگران، هەروەكی د هەردوو سەحیحان دا هاتی كو سوهەیلێ كوڕێ سەعەدی ﷺ دبێژیت: پێغەمبەرێ خودێ ﷺ گۆت: «إِنَّ فِي الجَنَّة بَابًا يُقَالُ لَهُ: الرَّيَّانُ، يدْخُلُ مِنْهُ الصَّائمونَ يومَ القِيامةِ، لاَ يدخلُ منْه أَحدٌ غيرهُم، يقالُ: أَينَ الصَّائمُونَ؟ فَيقومونَ لاَ يدخلُ مِنهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ، فإِذا دَخَلوا أُغلِقَ فَلَم يدخلْ مِنْهُ

أَحَدٌ»[1]. ڕامان: "دەرگەهەك ل بەهەشتێ يێ هەی دبێژنێ: ڕەيان، ل ڕۆژا دووماهييێ ڕۆژيگر تێڕا دچن(بۆ بەهەشتێ)، ژبلی وان كەس تێڕا ناچيت، دێ هێتە گۆتن: كانێنە ڕۆژيگر؟ ڤێجا دێ ڕابن وچنە ژوور، دەمێ دچنە ژوور ئەو دەرگەهـ دێ هێتە گرتن و كەسێ ديتر تێڕا ناچيت".

هەرووەسا ژ بوهايێ ڕۆژيگرتنێ: ڕۆژی خودانێ خۆ دپارێزيت ژ كرنا گونەهان و وی دپارێزيت ژ حەزا خۆشييا شەهوەتێن شاش. و هەرووەسا ژ سزادانا ئاگری هەروەكی د فەرموودەياندا هاتی كو ڕۆژيگرتن كۆمزرييە بۆ مرۆڤان ژ ڤان مەترسييان.

هەرووەسا ژ بوهايێ ڕۆژيگرتنێ: دوعايا ڕۆژيگری يا قەبويلە، ئبن ماجە و حاكم ژ كوڕێ عومەری ﵁ ڤەدگۆهێزن كو پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژيت: «إن للصائم عند فطره دعوة لا ترد»[2]. ڕامان: "هندی بۆ ڕۆژيگرييە ل دەمێ فتارێ دوعايەكا هەی ناهێتە زڤراندن". هەرووەسا خودايێ مەزن دناڤ ئايەتێن ڕۆژيگرتنێدا گۆت: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ۖ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ﴾ [البقرة:186]. ڕامان: "وئەگەر بەنييێن من پسيارا من ژ تە كر -ئەی موحەممەد- تو بێژە وان:

(1) أخرجه البخاري (1896)، ومسلم (1152).

(2) أخرجه ابن ماجة (1753)، والحاكم في المستدرك (1/422).

هندى ئەزم ئەز يێ نێزيكى وانم، ئەز د گازييا وى دئێم يێ گازى من بكەت". داكو ڕۆژيگر گەلەك دوعايان بكەت.

هەروەسا ژ بوهايێ ڕۆژيگرتنێ: ڕۆژى هەمى كارێن ڕۆژيگرى بۆ وى دكەتە پەرستن، هەروەكى (أبو داود الطيالسي و البيهقي) ژ كوڕێ عومەرى ڤەدگۆهێزن ﷺ كو پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژيت: «صَمتُ الصَّائِم تَسبيحٌ، ونومُه عِبادةٌ، ودعاؤُه مُستَجابٌ، وعملُه مضاعَفٌ»[1]. ڕامان: "بێدەنگيا ڕۆژيگرى بۆ وى زكرە ونڤستنا وى بۆ وى پەرستنە، و دوعايێن وى د قەبويلن وخێرا كارێن وى ب قاتانە (زێدەدبن)".

هەروەسا ژ بوهايێ ڕۆژيگرتنێ: ڕۆژيگرتن بەشەكە ژ بێهن فرەهييێ، ترمذى و ئبن ماجە ڤەدگۆهێزن ژ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ كو دبێژيت: «الصَّوْمُ نِصْفُ الصَّبْرِ»[2]. ڕامان: "ڕۆژيگرتن نيڤا بێهن فرەهييێيە". هەروەسا خودايێ مەزن د دەرهەقێ مرۆڤێن بێهن فرەهـ دا گۆت: ئەو دێ خێرا بێهن فرەهييا خۆ وەرگرن بێ حساب.

هەروەسا ژ بوهايێ ڕۆژيگرتنێ: ڕۆژييێ مفايێن ساخلەم ژى يێن هەين، دبيتە ئەگەرێ ساخلەمييا لەشى، هەروەكى ئبن ئەلسنى و ئەبو نەعيم ژ

---

(1) أخرجه الديلمي في مسند الفردوس 3576 والهندي في كنز العمال وعزاه إلى أبي زكريا بن منده في أماليه (23602).

(2) أخرجه أحمد (4/ 260)، والبهقي في شعب الايمان (7 / 177 رقم 3297)، وابن ماجة (1745).

پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ڤەدگوهێزن كو دبێژیت: «صُومُوا تَصِحُّوا»[1].
ڕامان: "ڕۆژییان بگرن دێ ساخلەم بن". ئەو ژی ژبەر كو ناڤخۆییا ئەندامان و دەرەكییا وان دپارێزیت ژ تێكەل بوونا خوارنان ئەوێن دبنە ئەگەرێ تووشبوونا نەخۆشییان.

ئەڤە هندەك ژ بوهاییێن ڕۆژیگرتنێ بوون، بوهاییێن وێ گەلەكن نەشێین بەحسێ هەمییان بكەین، مەرەما مە ئەوە هندەك ژ مفا و بوهاییێن وێ بینینە ل بیرا هەوە. هەتا ڤیرێ بلا وانەیا ئەڤرۆ بەس بیت.

---

(1) ذكره الهندي في كنز العمال (32605) وعزاه إلى ابن السني وأبي نعيم وقال الحافظ العراقي في تخريج الإحياء (3 / 75)، رواه الطبراني في الأوسط وأبو نعيم في الطب النبوي من خديث أبي هريرة بسند ضعيف، وقال الصاغاني موضوع.

وانەیا دەهێ: دیاركرنا مفاییێن ڕۆژیگرتنێ

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على نبينا محمد خاتم النبيين، وعلى آله وصحبه والتابعين لهم بإحسان إلى يوم الدين، أما بعد:

هندیکه ڕۆژیگرتنه ژ ب مفاترین و ب بوهاترین پەرستنایە د هێلانا شینواریێن پاکژکرنا دەروونان وچاككرنا رەوشتاندا. و ڕۆژیگرتنێ گەلەك مفاییێن ب بوها یێن هەین، و ژ وان مفاییێن ب بوها یێن گرنگ:

دبیتە ئەگەرێ پەیدابوونا تەقوا خودێ ددلاندا و ڕێگرییێ ل ئەندامان دکەت ژ کرنا گونەهان، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [البقرة:١٨٣]، ڕامان: "گەلی ئەوێن باوەری ب خودێ وپێغەمبەرێ وی ئینای وكار ب شریعەتێ وی كری، خودێ ڕۆژی ل سەر هەوە نڤیسییە كانێ چاوا ل سەر مللەتێن بەری هەوە نڤیسی بوو؛ دا بەلكی هوین تەقوا خودایێ خۆ بكەن، و -ب گوهداری وپەرستنا وی ب تنێ- پەرژانەکێ بکەنە د ناڤبەرا خۆ وگونەهان دا".

دڤێ ئایەتا پیرۆز دا خودایێ مەزن بۆ مە دیار دكەت كو ڕۆژیگرتن كرییە ئەرك داكو تەقوا خودێ د دلێن مەدا پەیدا بیت. و تەقوا پەیڤەکا گشتییە ژ هەمی كارێن چاك دگریت. هەروەسا خودایێ مەزن خێرێن گەلەك و پاداشێن مەزن ب تەقواییێ گرێدایە، و گەلەك جاران خودایێ

مەزن د پەرتووكا خۆدا گرنگیيا ڕۆژیگرتن دووبارە كرییە، زانایان پەیڤا تەقوا شرۆڤە كر و دبێژن: هندیكە تەقوا خودێ یە جێبەجێكرنا فەرمانێن وییە و خۆ دویركرنا ژ پاشڤەلێدانێن وییە ژ ترسا سزادانا وی و ژ بۆ ب دەستخۆڤە ئینانا خێران، (امام القرطبي رحمه الله) دەربارەی گۆتنا خوادێ مەزن ﴿لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ دبێژیت: گونەهان بهێلن، چونكی هندیكە خوارنا خوارنێ كێم بیت دێ حەزا خۆشییا شەهوەتێ كێم بیت، وهندیكە حەزا خۆشییا شەهوەتێ كێم بیت دێ كرنا گونەهان كێم بیت. چونكی هەروەكی پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «ڕۆژیگرتن كۆمزرییە و پاراستنە»[1]. ڕۆژیگرتن دبیتە ئەگەرێ تەقوایێ چونكی شەهوەتێ ددلیدا دكوژیت.

هەروەسا ژ مفایێن ڕۆژیگرتنێ: مرۆڤی فێری بێهن فرەهییێ وخۆ ڕاگرییێ دكەت، چونكی ب حەزا خۆ و ب هەلبژارتنا خۆ دێ خۆ ژ شەهوەتان دویر كەت، چونكی خوارن هێزێ ددەتە حەزا كرنا گونەهان ئەو حەزا هاتییە ئاڤا كرن ل سەر گونەهان و خۆ خلاسكرن و دویربوونا ژ وێ ب زەحمەت دئێخیت، بۆ نموونە كەسەكێ جگار كێش یێ كو فێرێ كێشانا جگاران بووی و نەشێت جگاران بهێلیت بۆ وی ب

(1) أخرجه احمد (2/257، 402)، (4/22) والنسائي (2227، 2229)، وابن ماجة (1639) والطبراني في الكبير(8/157 ـ 158 رقم 7608).

زەحمەتە بەلێ پا دشێت ب رێکا ڕۆژیگرتنێ جگاران ب ساناهی بهێلیت. وهەروەسا هەمی گونەهان.

هەروەسا ژ مفایێن ڕۆژیگرتنێ: مرۆڤی ب سەردئێخیت ل سەر نەفسا وی یا خرابکار، ئەگەر دەمێ ڕۆژیگرتنێ هات مرۆڤ وێ نەفسا خۆ یا خرابکار کونترول دکەت وبەرێ وێ ددەتە رێکا هەقیێ وئەگەر دەمێ فتارێ هات وفتارە خوار ئەو نەفسا خرابکار دیسان بەرێ مرۆڤی ددەتە کرنا گونەهان.

هەروەسا ژ مفایێن ڕۆژیگرتنێ: کرنا کارێن چاك ل بەر ڕۆژیگری ب ساناهی دکەت، وئەو ژی یا دیارە بۆ خەلکی کو ڕۆژیگر ژ بۆ کرنا خێران بەراهییا ئێك ودوو ڕادکەن کو بەری نوکە خەمساری تێدا د کرن و ل بەر وان ب زەحمەت و گران بوو د دەمێن ڕۆژینەگرتنێدا بکەن.

هەروەسا ژ مفایێن ڕۆژیگرتنێ: دلی نەرم دکەت ژ بۆ گۆتنا زکرێ خودایێ مەزن و هەمی مژویلاهییان ژ کرنا زکری دبڕیت.

هەروەسا ژ مفایێن ڕۆژیگرتنێ: حەزژێکرنا کرنا خێران و کەرب ڤەبوونا ژ کرنا گونەهان د دلیدا پەیدا دکەت ب شێوەیەکێ بەردەوام، و هزرێن مرۆڤی و ڕەفتارێن وی د ژیانێدا ڕاستڤەدکەت.

وانەيا يازدێ: دياركرنا ڕەوشتێن (ئادابێن) ڕۆژيگرتنێ

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على نبينا محمد الذي لا نبي بعده، وعلى آله وصحبه، أما بعد:

بزانن ژ ڕەوشتێن ڕۆژيگرتنێ ئەوە مرۆڤێ موسڵمان د دەمێ دەستنيشانكريدا بۆ ڕۆژيگرتنێ بڕۆژى بيت. نە بەرى وێ ونە پشتى وێ بگريت، بەرى هەيڤا ڕەمەزانێ ڕۆژييان نە گريت كو بێژيت ئەڤ ڕۆژە ڕۆژا دەستپێكا ڕەمەزانييە ئەم چووينە د هەيڤا ڕەمەزانێدا بێ كو دوويات بكەت، و ڕۆژى ناهێتە گرتن هەتا ديتنا هەيڤا ڕەمەزانێ دوويات ببيت و پشتى هەيڤا ڕەمەزانێ ناهێتە گرتن ب ئنيەتا هندێ كو ئەڤ ڕۆژە ژى ژ ڕەمەزانێنە، پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژيت: «إِذَا رَأَيْتُم الهلال، فَصُومُوا، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ، فَاقْدُرُوا لَهُ»(1). ڕامان: "ئەگەر هەوە هەيڤ ديت ب ڕۆژى بن، و ئەگەر هەوە هەيڤ ديت ڕۆژييێن خۆ بشكێنن، وئەگەر ئەوران هەيڤ ل بەر هەوە بەرزە كر هوين ڕۆژان (هەيڤا شەعبانێ سيهـ ڕۆژان) تمام بكەن". وهەر وەسا ﷺ دبێژيت: «لا تَصُومُوا حتَّى تَرَوُا الهِلاَلَ، ولَا تُفْطِرُوا حتَّى تَرَوْهُ »(2).

(1) أخرجه البخاري (1900)، ومسلم (1080/3).

(2) أخرجه البخاري (1906)، ومسلم (1080/3).

ڕامان: "هوین بڕۆژی نەبن هەتا هوین هەیڤێ ببینن و هوین ڕۆژییێن خۆ نە شکێنن هەتا هوین هەیڤێ ببینن".

د فەرموودەیا ئێکێدا: فەرمان ب ڕۆژی گرتنێ هاتە کرن ل دەمێ دەستپێکا دیتنا هەیڤێ و فەرمان ب شکاندنا ڕۆژییێ هاتە کرن دووماهییا دیتنا هەیڤێ، ئانکو دەمێ ڕۆژیگرتنێ ب تنێ دناڤبەرا دیتنا هەیڤێ یە دەستپێکا دیتنا وێ و دووماهییا دیتنا وێ .

و دفەرموودەیا دوویێدا: پاشڤەلێدانەکە ژ ڕۆژیگرتنێ بەری دیتنا هەیڤێ، و پاشڤەلێدانەکە ژ بۆ شکاندنا ڕۆژییێ بەری دیتنا هەیڤێ، هەروەسا د فەرموودەیەکێدا مە پاشڤەلێددەت کو ڕۆژا بەری هاتنا هەیڤا ڕەمەزانێ بگرین ب ئنیەتا هندێ کو ئەو ڕۆژ ژ ڕەمەزانییە، چونکی ئەڤ چەندە زێدەهییەکە ل سەر وێ یا خودێ ڕەوا کری، ترمذی وئەلنسائی وئبن ماجە وئبن حبان ژ کوڕێ عەبباسی ﵄ ڤەدگۆهێزن کو پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «لا تَصُومُوا قَبْلَ رَمَضَانَ»[1]. ڕامان: "هوین بەراهییا ڕەمەزانێ ب ڕۆژی نەبن". هەروەسا ئەبو داود ژ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ڤەدگۆهێزیت کو دبێژیت: «لا تَقَدَّمُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ وَلا يَوْمَيْنِ»[2]. ڕامان: "هوین بەراهییا هەیڤا ڕەمەزانێ ڕۆژەکێ یان دوویان نەگرن".

---

(1) أخرجه الترمذي (687) وقال: حديث ابن عباس حديث حسن صحيح.

(2) أخرجه أحمد (158/1، 226)، والدارمي (1690)، والترمذي (688) وابن خزيمة (1912).

ژبەر هندێ دەڤێن شەریعەتێ ئەم پاشڤەلێداین ژ ڕۆژیگرتنا ڕۆژا ب گۆمان کا ڕەمەزانە یان نە، عەمار دبێژیت: ''هەر کەسەکێ د ڕۆژا ب گۆماندا بڕۆژی بیت ئەوی بێ فەرمانیا پێغەمبەری کر''[1]. پاشی گۆت: گەلەك ژ زانایان ل سەر ئەڤێ چەندێنە.

شێخێ ئیسلامێ (ابن تيمية رحمه الله) دبێژیت: چونکی د بنیاتدا نە دیتنا هەیڤێیە ڤێجا ڕۆژیگرتنا وێ ڕۆژێ دێ بیتە ئەو ڕۆژا ب گۆمان، و پێغەمبەری ئەم پاشڤەلێداین ژ ڕۆژیگرتنا وێ ڕۆژێ.

بنەمایێن شەریعەتێ ئاماژە ب ئەڤێ چەندێ دایە کو هەر تشتەکێ گۆمان ل سەر ئەرکبوونا وێ هەبیت چێنابیت بهێتەکرن و باش نینە بهێتە کرن، بەلکو یا باش ئەوە نە هێتە کرن.

و ژ ئەڤێ چەندێ بانگخوازیا وان کەسان بەتال دبیت ئەوێن داخوازا دویڤچوونا زانیارییێن فەلەکی دکەن د ڕۆژیگرتنا مەدا و شکاندنا ڕۆژییێدا، چونکی زانیارییێن فەلەکی داخوازا مە دکەن ڕۆژەکێ یان دوو ڕۆژان بەری هاتنا هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز ب ڕۆژی بن، و وێ ڕۆژێ بگرین ئەو ڕۆژا گۆمان ل سەر هەی ئەوا شەریعەتێ ئەم ژ ڕۆژیگرتنا وێ داینە پاش.

(1) أخرجه أبو داود (2334) والترمذي (686) والنسائي (2190) وابن ماجه (1645) وقال أبو عيسى الترمذي: حسن صحيح.

هەروەسا ژ ئادابێن ڕۆژیگرتنێ: خوارنا پاشیڤێ گیروبکەن ژبەر گۆتنا ئەنس کوڕێ مالکی ﷺ دبێژیت: ''زەید کوڕێ سابتی گۆت: مە پاشیڤ د گەل پێغەمبەرێ خودێ ﷺ خوار پاشی ئەم ڕابووینە نڤێژێ. من گۆتێ: چەند دەمژمێر دناڤبەرا خوارنا پاشیڤێ و چوونا نڤێژێدا هەبوو؟، گۆت: هندی خواندنا پێنجی ئایەتان''[1].

هەروەسا ئەبو ذەر فەرموودەیەکا پێغەمبەری ڤەدگۆهێزیت: «لا تزالُ أُمَّتِي بخيرٍ ما أخَّروا السُّحورَ وعجَّلوا الفطورَ»[2]. ڕامان:''بەردەوام مللەتێ من دناڤ خێراندایە هندی خوارنا پاشیڤێ گیروبکەن و لەزێ دخوارنا فتارێدا بکەن''. چونکی ئەڤ چەندە هێزێ ددەتە ڕۆژیگری ژ بۆ گرتنا ڕۆژییان، و خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾ [البقرة:187]. ڕامان: "وبخۆن وڤەخۆن حەتا ڕۆناهییا دورست ل عەسمانی بۆ هەوە ئاشکەرا ببت، و ژ تارییا شەڤێ جودا ببت، پاشی خۆ ژ وان تشتان یێن ڕۆژی پــێ دکەڤت بدەنە پاش". نوکە ل سەر دەمێ مە هندەك ژ خەلکی یێن هەین شەڤێ هەمییێ دمیننە هشیار ئەگەر ڤیان بنڤن دێ پاشیڤی خون و نڤن ونڤێژا سپێدێ دهێلن وناکەن، ئەڤێن وەسا بڕۆژی دبن بەری دەمێ ڕۆژیگرتنێ، خەمسارییێ د فەرمانێن خودێدا دکەن،

(1) أخرجه البخاري (1921) ومسلم (1097).

(2) أخرجه أحمد (172/5)، والطحاوي في شرح معاني الآثار (140/1).

ئەڤان چ هەست بەرانبەری ئاینێ خۆ و ڕۆژیگرتنا خۆ و نڤێژێن خۆ نینە و بۆ وان نە خەمە ژی.

هەرووەسا ژ ئادابێن ڕۆژیگرتنێ: ڕۆژییا خۆ ب ڕەتەبەکێ بشکێنیت ئەگەر ڕەتەب نەبن ب قەسپەکێ، ئەبو داود و ترمذی ڤەدگۆهێزن کو پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ڕۆژییا خۆ ب ڕەتەبان دشکاند بەری نڤێژێ بکەت، ئەگەر ڕەتەب نەبان دا ب قەسپان شکێنیت، وئەگەر قەسپ نەبان دا ب قورچەك ژ قورچێن ئاڤێ شکێنیت. چێنابیت (بۆ زەلامان) زێدەگاڤییێ دخوارنا خوارنێدا بکەن ل دەمێ شکاندنا ڕۆژییێ ڤێجا هەمی جۆرێن خوارنێ وڤەخوارنێ بخون وپاشی ژ نڤێژا ب کۆم مژویل بن، چونکی ئەڤ تشتە بەرۆڤاژی سوننەتییە.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد.

وانەیا دوازدێ: چ تشت د دەرهەقێ ڕۆژیگریدا حەرام دبیت؟

الحمد لله على فضله وإحسانه، والصلاة والسلام على نبينا محمد الداعي إلى رضوانه، وعلى آله وصحبه ومن اهتدى بهداه وتمسك بسنته إلى يوم الدين.... أما بعد:

بزانن هندی بۆ ڕۆژییێ هندەك ئادابێن هەین كو پێدڤیە گرنگیێ ب وان ئادابان بدەین وجێبەجێ بكەین داكو ڕۆژیگرتنا مە ب شێوەیەكێ ڕەوایی بیت و ڕۆژیگر خودان خێر و مفایەكێ زێدە دبیت، چونكی مەرەم ژ ڕۆژیگرتنێ ئەوە مفا بگەهیتە ڕۆژیگری، هەروەكی پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «ربَّ صائمٍ ليسَ لَه من صيامِه إلَّا الجوعُ»[1]. ڕامان: "دبیت ڕۆژیگری چ بەهر د ڕۆژیگرتنا خۆدا نەبیت ژبلی برسێ". ڕۆژیگرتن ب تنێ هێلانا خوارن و ڤەخوارنێ نینە، بەلێ یا دگەل هندێ دڤێت ئاخفتن وكریارێن حەرام و پێن نە باش بهێلیت.

هندەك ژ پێشەوایان دبێژن: ڕۆژیگرتن ژ هندێ مەزنترە كو ب تنێ هێلانا خوارن و ڤەخوارنێ بیت، چونكی كەس نێزیكی خودێ نابیت ب تنێ ب

(1) أخرجه ابن ماجة (1690)، والنسائي في سننه الكبرى (3249)، وأحمد (2/ 373)، والحاكم في المستدرك (431/1) والبيهقي في سننه الكبرى (4/ 27)، وقال الحاكم: صحيح على شرط البخاري ولم يخرجاه، ووافقه الذهبي.

هێلانا خوارن و ڤەخوارنێ د ڕۆژیگرتنێدا بەلکو نێزیکی خودێ دبن ب هێلانا تشتێن حەرام ئەوێن ل هەمی دەمان خودێ ل سەر حەرامکرین.

ئەرکە ل سەر موسلمانی دهەمی دەماندا هەمی تشتێن حەرام بهێلیت بەلێ یا ل دەمێ ڕۆژیگرتنێدا گەلەك یا هاتییە دووپاتکرن. هەر کەسەکێ گونەهەکێ د دەمێ ڕۆژینەگرتنێدا ئەنجام بدەت دێ یێ گونەهکار بیت و دێ ژ هەژی سزادانێ بیت، وئەگەر د دەمێ ڕۆژیگرتنێدا ئەنجامبدەت دگەل گونەهێ و هەژی سزادانێ دێ کارتێکرنێ ل ڕۆژییا وی کەت یان دێ خێرا ڕۆژییا وی کێم کەت یان دێ ڕۆژییا وی بەتال بیت ل دویڤ جۆرێ گونەهێ دمینیت. ڕۆژیگرێ ڕاستەقینە ئەوە یێ زکێ وی بڕۆژی بیت ژ خوارن و ڤەخوارنێ، وئەندامێن وی ژ کرنا گونەهان، و ئەزمانێ وی ژ گۆتنێن کرێت و یێن شاش، و گۆهێن وی ژ گوهدارییا ستranان و مۆزیکێ و غەیبەتێ و فەسادییێ، و چاڤێن وی ژ دیتنا حەرام و تشتێن شاش.

پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «مَن لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ والعَمَلَ به، فليسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ في أنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وشَرَابَهُ»[1]. ڕامان: "هەر کەسەکێ ئاخڤتنا نەوەیی و یا نەهەقییێ وکارپێکرنا ب وێ نە هێلیت خودێ چ منەت ب هێلانا خوارن و ڤەخوارنا وی نینە".

(1) أخرجه البخاري (1903).

ئەرکە ل سەر ڕۆژیگری غەیبەتێ و فەسادییێ و گۆتنێن کرێت وێێن شاش بهێلیت، هەردوو شێخێن بەرکەتی بوخاری و موسلم فەرموودەیەکا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ژ ئەبو هورەیرە رضي الله عنه ڤەدگۆهێزن کو پێغەمبەرێ خودێ دبێژیت: «إِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ فَلَا يَرْفُثْ ولا يَجهَلْ، فإِنِ امرُؤٌ قاتَلَه أو شاتَمَه، فلْيَقُل: إنِّي صائِمٌ»[1]. ڕامان: "ئەگەر ڕۆژا ڕۆژیگرتنا ئێك ژ هەوە بوو بلا ئاخڤتنا کرێت وتشتێن ل سەر دەمێ نەزانینێ نەکەت، وئەگەر کەسەکی شەڕێ وی کر یان ئاخڤتنا کرێت گۆتێ بلا بێژیت: ئەز یێ ب ڕۆژی مە (اللهم اني صائم)".

هەروەسا د هەردووك سەحیحاندا، ئەبو هورەیرە رضي الله عنه ژ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ڤەدگۆهێزیت کو دبێژیت: «الصِّيَامُ جُنَّةٌ، إِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ فَلَا يَرْفُثْ ولا يَفسق ولا يَجهَلْ، فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ فَلْيَقُلْ إِنِّي امْرُؤٌ صَائِمٌ»[2]. ڕامان: "ڕۆژیگرتن کۆمزرییە، ئەگەر ڕۆژا ڕۆژیگرتنا ئێك ژ هەوە بوو بلا ئاخڤتنا کرێت و فەسادییێ وتشتێن ل سەر دەمێ نەزانینێ نەکەت، وئەگەر کەسەکی ئاخڤتنا کرێت گۆتێ بلا بێژیت: ئەز کەسەکێ ب ڕۆژی مە (اللهم اني صائم)".

کۆمزری: ئەوە خودانێ خۆ دپارێزیت و توورەبوونێ ژ کاروکریارێن خەلکی قەدەغەدکەت. ڤێجا ڕۆژیگرتن خودانێ خۆ دپارێزیت ژ کرنا

(1) أخرجه البخاري (1894)، ومسلم (1151).

(2) أخرجه البخاري (1904)، ومسلم (163/1151).

وان گونەهان ئەوێن سەرا وان دهێتە سزادان چ ل دونیایێ بیت یان ل ڕۆژا دووماهییێ بیت.

ئاخڤتنا کرێت: ئیمام ئەحمەد فەرموودەیەکا پێغەمبەری ﷺ ڤەدگۆهێزیت ودبێژیت: «الصِّيَامُ جُنَّةٌ مَا لَمْ يَخْرِقْهَا» قيل: وَبِمَ يَخرِقُها؟ قال: «بِكَذِبٍ أَوْ غِيبَةٍ»[1]. ڕامان: "ڕۆژیگرتن کۆمزرییە ئەگەر نە هێتە تێپەراندن" هاتە گۆتن: ب چ تشتی دهێتە تێپەراندن؟ پێغەمبەری گۆت: "ب نەوەییێ یان غەیبەتێ".

ئەڤە بەلگەیە کو غەیبەت کارتێکرنێ ل ڕۆژییێ دکەت، و ئەگەر کۆمزری هاتە تێپەراندن مفای نا گەهینیتە خودانێ خۆ هەروەسا ئەگەر ڕۆژیگرتن ژی هاتە تێپەراندن مفای نا گەهینیتە خودانێ خۆ.

غەیبەت: پێغەمبەرێ خودێ ﷺ یا بۆ مە دیار کری کا غەیبەت چ تشتە: «ذِكرُكَ أَخَاكَ بما يَكرَهُ»[2]. ڕامان: "بەحسکرنا برایێ خۆ د وی تشتیدا ئەوێ پێ عاجز دبیت".

وهەروەسا بەلگە پێ هاتییە کو غەیبەت ڕۆژییێ دشکێنیت -خێرا وێ بەتال دکەت- هەروەکی د مەسنەدا ئیمام ئەحمەدی هاتی: "أنَّ امرأتينِ

(1) أخرج الفقرة الأولى منه النسائي 4 / 167 رقم 2231، وأحمد في المسند 1/ 195، 196، وأبو يعلى في المسند 2/ 181 رقم 878، والبيهقي في الشعب 7/ 173 رقم 3294، 7/249 رقم 3370.

(2) أخرجه مسلم رقم 2589، وأبوداود رقم 4874، والترمذي رقم 1934.

صامتَا في عهد رسول الله ﷺ فكادتا أن تموتا من العطش، فذكر ذلك للنبي ﷺ فأعرض عنهما، ثم ذكرتا له فدعاهما فأمرهما أن يستقيئا، أي تستفرغاما في بطونهما، فقاءتا ملء قدح قيحا ودما صديدا ولحما عبيطا، فقال النبي ﷺ: «إن هاتين صامتا عما حل الله لهما، وأفطرتا على ما حرم الله عليهما، جلست إحداهما إلى الأخرى فجعلتا تأكلان من لحوم الناس»[1].

ڕامان:''دوو ئافرەت برۆژی بوون ل سەردەمێ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ، کێمەك مابوو دا ژ تێهنادا مرن، ئەڤ چەندە بۆ پێغەمبەری ﷺ هاتە گۆتن، پێغەمبەری خۆ بێدەنگ کر، پاشی جارەکا دی بۆ وی بەحسێ وان کره ڤە، پێغەمبەری داخوازا هاتنا وان کر وفەرمان ل وان کر دلێ خۆ ڕاکەن (ب هەلاڤێژن) ئانکو ئەو تشتێ د زکێ واندا بهێتەدەر، ڤێجا وان دلێ خۆ ڕاکر وپەرداغ تژی کر ژ خوینا تویر و ژ گۆشتێ خاڤ، پاشی پێغەمبەری ﷺ گۆت: ئەڤان ڕۆژیگرت ب تشتێن حەلال و ل سەر تشتێن حەرام ڕۆژیا خۆ شکاند، ڤێجا ئێك ژ وان ل دەڤ یا دیتر ڕوینشته خوار و گۆشتێ خەلکی دخوارن''.

ئەو تشتێ ل دەڤ پێغەمبەری ڕوویدای دلڕاکرنا تشت وبێهنێن پیس هەر ئەوە ئەوا خودایێ مەزن بۆ مە بەحسکری دقورئانا پیرۆز دا و دا زیانا غەیبەتێ وشینوارێن وێ یێن کرێت بۆ خەلکی دیار بیت، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا ۚ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ

(1) أخرجه أحمد 5/431.

أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ﴾ [الحجرات: 12]. ڕامان: "وهندەك ژ هەوە د پشت هندەكان ڕا نەكامی وغەیبەتا وان نەكەن. ئەرێ ما یەك ژ هەوە دڤێت گۆشتێ برایێ خۆ بخۆت و ئەو یێ مری؟ هەوە ئەو نەڤێت، ڤێجا بلا هەوە غەیبەتا وی ژی نەڤێت.

فەرموودەیێ ئاماژە ب بەتالبوونا ڕۆژییێ ب غەیبەتێدا، ڕامانا وێ بەتالبوونا خێرا وێ -ئانكو چ خێر بۆ ڕۆژیگری ناهێتە نڤیسین-.

وصلى الله على نبينا محمد وآله وصحبه.

وانەیا سێزدێ: دیارکرنا تشتێن مەکروهـ بۆ ڕۆژیگری

الحمد لله رب العالمين اختص الصيام لنفسه من بين سائر الأعمال، والصلاة والسلام على نبينا محمد وآله وصحبه خير صحب وآل، أما بعد:

بزانن هندیکە ڕۆژیگرە پەرستنەکا ب بوها ئەنجامددەت، نە یا ژ هەژییە کو وێ پەرستنێ تێك بدەت ب کار وئاخڤتنێن نە گۆنجایی، چونکی هندی ڕۆژیگر یێ بڕۆژی بیت ئەو د پەرستنێدایە. خۆ د دەمێ نقستنێدا ئەگەر ئنیەتا وی ژ بۆ وێ نقستنێ ئەو بیت لەشێ خۆ ب هێز بێخیت داکو بشێت نڤێژان بکەت و ڕۆژییان بگریت ئەو نقستن بۆ وی دبیتە پەرستن. ڤێجا پێدڤییە ل سەر وی تشتێن نە گۆنجای ئەنجامنەدەت داکو ڤێ پەرستنێ تێکنەدەت، و ژبەر هندێ پێشەوایێن چاك ئەگەر ب ڕۆژی بان دا ل مزگەفتان ڤە روینە خوارێ و بێژن: ئەم دێ ڕۆژیا خۆ پارێزین وغەیبەتا کەسێ ناکەین، وان خەم ژ ڕۆژیگرتنا خۆ دخوار...

مرۆڤێ موسلمان پێدڤی ناکەت هەردەم ل مزگەفتانڤە بمینیت، چونکی دێ پێدڤی بیت کاروکریارێن خۆ یێن گرێدای ب ژیانا ویڤە جێبەجێ بکەت، بەلێ یا پێدڤییە ل سەر وی ڕۆژیا خۆ بپارێزیت ل هەمی جهان، حەرامە ل سەر وی ئاخڤتنێن کرێت بێژیت خۆ ئەگەر کەسەکی ئاخڤتنەکا کرێت گۆتێ بلا بەرسڤا وی نە دەت ژبەر ئاخڤتنا پێغەمبەری

ﷺ کو هەردوو شێخێن بەرکەتی بوخاری و موسلم ژ ئەبو هورەیرە ﷺ ڤەدگوهێزن: «إِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ فَلَا يَرْفُثْ وَلا يَجهَلْ، فَإِنِ امرُؤٌ قَاتَلَه أَو شَاتَمَه، فَلْيَقُل: إِنِّي صَائِمٌ»[1]. ڕامان: "ئەگەر ڕۆژا ڕۆژیگرتنا ئێك ژ هەوە بوو بلا ئاخفتنا کرێت وتشتێن ل سەر دەمێ نەزانینێ نەکەت، وئەگەر کەسەکی شەڕێ وی کر یان ئاخفتنا کرێت گۆتێ بلا بێژیت: ئەز یێ ب ڕۆژی مە".

هەروەسا حاکم و بەیهەقی فەرموودەیەکا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ڤەدگوهێزن: «لَيسَ الصِّيامُ مِنَ الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ، إِنَّمَا الصِّيامُ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ؛ فَإِنْ سَابَّكَ أَحَدٌ أَوْ جَهِلَ عَلَيْكَ فَقُلْ: إِنِّي صَائِمٌ»[2]. ڕامان: "گرتنا ڕۆژییێ ب تنێ ژ خوارن وڤەخوارنێ نینە، بەلکو گرتنا ڕۆژییێ ژ گوهدارییا ستranان و مۆزیکێ و ئاخفتنێن کرێت ژییە، وئەگەر ئێکی ئاخفتنێن کرێت گۆتنە تە یان کریارەکا ل سەر دەمێ نەزانینێ د دەرهەقێ تە دا کر بێژە: ئەز یێ ب ڕۆژی مە".

ئەڤ فەرموودە ئاماژە ب هندێ ددەت کو پێدڤییە ڕۆژییێن خۆ بپارێزین خۆ ئەگەر کەسەکێ تەعداری ب لێدانێ یان ب ئاخفتنەکا کرێت کر، نە هاتییە دروستکرن کو بەرسڤا وی بدەین بەلکو دێ بێژین: ئەز یێ ب

(1) أخرجه البخاري (1894)، ومسلم (1151).

(2) أخرجه الحاكم في المستدرك 431/1، والبيهقي في سننه الكبرى 270/4، والديلمي في مسند الفردوس رقم 5224، وقال الحاكم صحيح على شرط مسلم ولم يخرجاه ووافقه الذهبي.

ڕۆژی مە، هەروەسا تەعداریکرن دهەمی دەماندا حەرامە هەروەکی خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَلَا تَعْتَدُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ [البقرة: 190].

تەعداریکرن د دەمێ ڕۆژیگرتنێدا گونەها وێ دژوارترە وب بوهاترە ژ د دەمێن دیتر دا، ئەرکە ل سەر ڕۆژیگری ئەزمانێ خۆ ژ ئاخڤتنێن وەك نەوەییێ و فەسادییێ وغەیبەتێ و گۆتێن کرێت ددەر هەقێ خەلکیدا بگریت، و هەروەسا نەفسا خۆ و هەمی ئەندامێن خۆ دویر بکەت ژ تشتێن حەرام و ژ شەهەواتان، ژبەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ: «مَن لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ والعَمَلَ به، فليسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ في أنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وشَرَابَهُ»(1). ڕامان: ''هەر کەسەکێ ئاخڤتنا نەوەیی و یا نەهەقییێ و کارپێکرنا ب وێ نە هێلیت، خودێ چ منەت ب هێلانا خوارن و ڤەخوارنا وی نینە''. هەروەسا گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ: ''بلا ئاخڤتنا کرێت و دەرکەڤتنا ژ بن ئەمرێ خودێ ب کرنا گونەهان نەکەت''. مەرەم ژ ڕۆژیگرتنێ ئەوە نەفسا خۆ پاشڤەلێبدەت ژ کرنا گونەهان وبهێزکرنا وێ ژ بۆ جێبەجێکرنا فەرمانێن خودێ ودویر کەڤتن ژ شەیتانی و دویڤکەڤتییێن وی. هندەك ژ زانا دبێژن: پێدڤییە ڕۆژیگر ب هەمی ئەندامێن خۆ بڕۆژی ببیت ب پیستێ خۆ و ب ئەزمانێ خۆ و ب چاڤێن خۆ و ب دلێ خۆ، غەیبەتێ نەکەت وئاخڤتنێن کرێت نە بێژیت و هەڤڕکییا کەسێ نەکەت و

(1) أخرجه البخاري (1903).

نەوەییێ نەکەت و دەمێ خۆ ب تشتێن بێ مفا ڤە نە بووڕینیت. وکەنیا زێدە نەکەت و بێ بەختییێ ل مرۆڤێن بێ گونەهـ نەکەت، دەست و پێیێن خۆ ژ بۆ نەهەقییێ درێژ نەکەت. زانا دبێژن: غەیبەت ب چاڤا ژی دهێتە کرن کو کەسەك ب چاڤێن خۆ ئاماژە بدەتە کەسەکێ دیتر کو ب کێماسی یان سڤکاتی بەرێ خۆ بدەتە فلان کەسی یان ب دەستان یان ب لێڤان هەروەکی کا چاوا غەیبەت ب ئەزمانی دهێتە کرن.

کرنا گونەهان ئەگەر ڕۆژییێ بەتال نە کەت دێ خێرا وێ کێم کەت، ودبیت چ خێر بۆ ڕۆژیگری نە هێنە نڤیسین سەرەڕای ماندیبوونا تێهن و برسا وی؛ چونکی ڕۆژیگرتنا ڕەوایی نەگرت ب هێلانا تشتێن حەرام.

و پێغەمبەرێ خودێ ﷺ فەرمان ل وی کەسی کرییە ئەوێ گۆتنێن کرێت د دەرهەقێ ویدا دهێنە گۆتن کو بێژیت: ئەز یێ ب ڕۆژی مە. ب شێوەیەکێ ئاشکەرا و ب دەنگەکێ بلند بێژیت دا کو بزانیت ڕۆژیگرتنا وی ڕێگرییێ ل بەرسڤدانا وی دکەت، داکو شەر بهێتە ڕاوەستاندن و دا بینیتە بیرا خۆ و بیرا وی کەسی کو حەرامە تشتێن شاش بهێنە کرن یان گۆتن.

هذا ونسأل الله عز وجل أن يعيننا على حفظ صومنا من المناقضات والمنقصات، وأن يوفقنا لفعل الخيرات، وترك المنكرات. والحمد لله رب العالمين وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه.

وانەیا چواردێ: دیارکرنا جۆرێ ئێکێ ژ بەتالکەرێن ڕۆژیێ

الحمد لله رب العالمين، أمر بإصلاح العمل، ونهى عن إبطاله فقال تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ﴾ [محمد:33]. ڕامان: "ئەی ئەوێن باوەری ب خودێ ئیناى ودویکەفتنا پێغەمبەرێ وی کری هوین گوهدارییا خودێ وگوهدارییا پێغەمبەری د ئەمر وفەرمانێن وان دا بکەن، وهوین خێرا کریارێن خۆ ب کوفرێ وگونەهێ پویچ نەکەن". والصلاة والسلام على نبينا محمد وآله وصحبه، وبعد:

بزانن پێدڤییە بەحسێ بەتالکەرێن ڕۆژیێ بکەین داکو موسڵمان بزانن و خۆ ژێ دویر بکەن و پێ ب ئاگەهـبن.

بەتالکەرێن ڕۆژیێ دوو بەشن:

بەشێ ئێکێ: ئەو بەتالکەرێن ڕۆژیێ بەتال دکەن و قەزاکرنا وێ ژی ئەرك دکەن.

بەشێ دوویێ: ئەو بەتالکەرێن خێرا ڕۆژیێ بەتال دکەن و قەزاکرنا وێ ئەرك ناکەن.

جۆرێن بەشێ ئێكێ: ئەو بەتالكەرێن ڕۆژییێ بەتال دكەن و قەزاكرنا وێ ژی ئەرك دكەن:

جۆرێ ئێكێ: جووتبوون:

هەردەمێ كریارا جووتبوونێ د هەیڤا ڕەمەزانێدا د دەمێ ڕۆژیگرتنێدا هاتە ئەنجامدان ڕۆژی بەتال دبیت، وپێدڤییە تەوبە بكەن و داخوازا ژێبرنا گونەهان ژ خودێ بكەن، و ئەو دەمژمێرین ماین -هەتا دەمێ بانگێ مەغرەب- بگرن، و وێ ڕۆژێ قەزا بكەن.

و كەفارەت ژی ئەركە ل سەر وان، ئەو ژی ئەڤەیە: بەندەكێ ئازا بكەت، ئەگەر نەشێت یان نە دیت دێ دوو هەیڤان سەرئێك گریت، و ئەگەر نەشێت دوو هەیڤان ل سەرئێك بگریت دێ خوارنێ دەتە شێست هەژاران بۆ هەر هەژارەكی كیلو ونیڤ ژ خوارنا هشك، هەر جۆرەكێ خوارنێ بیت دروستە، ئەوێ نەشێت ڕۆژییان بگریت دێ ڕێكرەكێ ڕاستەقینە هەبیت نەكو ئەوێ زەحمەتێ ب ڕۆژیگرتنێڤە دبەت، بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ ئەوە كو هەردوو شێخێن بەركەتی بوخاری وموسلم ژ ئەبو هورەیرە ﵁ ڤەدگوهێزن: زەلامەكێ كوچبەر هاتە دەڤ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ گوت: ئەز تێچووم ئەز تێچووم، پێغەمبەری گۆت: تو ب چ تشتی تێچووی؟. گۆت: من كریارا جووتبوونێ د دەمێ ڕۆژیگرتنێدا د گەل هەڤژینا خۆ ئەنجامدا، پێغەمبەری گۆتێ: ئەرێ تە شیان هەنە بەندەكێ ئازا بكەی؟، گۆت: نەخێر، پاشی گۆتێ: تە شیانێن ڕۆژیگرتنا

دوو هەیڤان ل سەرئێك هەنە؟، گۆت: نەخێر، پاشی گۆتێ: ئەرێ تە شیان هەنە خوارنێ بدەیە شێست هەژاران؟، گۆت: نەخێر، پاشی ڕوینشتە خوارێ سێنیکەکا مێویژان و قەسپان بۆ پێغەمبەری ﷺ هات، پێغەمبەری گۆتێ: ئەڤێ سێنیکێ بکە خێر، وی گۆت: ئەرێ بدەمە کەسەکێ هەژارتر ژ خۆ؟ کەس ژ من هەژار تر نینە -دڤی پاژێریدا- ژ خێزانا من پێڤەتر، پێغەمبەری ﷺ کرە کەنی هەتا ددانێن وی دیاربووین گۆت: هەرە بدە خێزانا خۆ"[1].

جووتبوون ژ بوهاترین نیعمەتێن لەشییە، ئەو حەزا شەهوەتێ و خوینێ و لەشی پتر ژ خوارنێ د لڤینیت. هندیکە شەیتانە د جهێ لڤینا خوینێدا دچیت، وهندیکە خوارنە خوینێ رێك دئێخیت ڤێجا نەفسا مرۆڤی ل دویڤ حەزا شەهوەتێ دچیت، ئانکو حەزا جووتبوونێ ب بوهاترە ژ حەزا خوارنێ، ژبەر هندێ ئەرکە ل سەر وی کەسێ کریارا جووتبوونێ ئەنجامدای کەفارەتێ بدەت چونکی ب بوهاترە و حەزێن وێ بهێزترن و هەر وەسا لەشی لاواز دکەت ژ ئەگەرێ دەرکەڤتنا ئاڤا شەهوەتێ، ژبەر هندێ بەتالبوونا ڕۆژییێ ب کریارا جووتبوونێ ب بوهاترە ژ خوارن وڤەخوارنێ.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه.

---

(1) أخرجه البخاري (1936)، ومسلم (1111).

وانەیا پازدێ: دیارکرنا جۆرێ دوویێ و سێیێ ژ بەتالکەرێن ڕۆژییێ

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على نبينا محمد خاتم النبيين، وعلى آله وأصحابه والتابعين لهم بإحسان إلى يوم الدين، أما بعد:

بزانن هندیکە خودێ یە بۆ ڕۆژیگری جووتبوون د شەڤێن ڕەمەزانێدا یا حەلال کری، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ﴾ [البقرة: 187]. ڕامان: "خودێ بۆ هەوە دورستکرییە کو هوین ل شەڤێن رەمەزانێ بچنە نڤینا خۆ، ژنێن هەوە ستارەنە بۆ هەوە، وهوین بۆ وان ستارەنە". تایبەتمەندیکرنا جووتبوونێ ب شەڤێ د هەمی ڕەمەزانێدا بەلگەیە کو جووتبوون د دەمێ ڕۆژیگرتنێدا حەرامە، وئەنجامدانا کریارا جووتبوونێ د دەمێ ڕۆژیگرتنێدا مرۆڤی تووشی دانا کەفارەتێ دکەت، وژبەر هندێ پێدڤییە ل سەر موسلمانی خۆ دویر بکەت ژ ئەنجامدانا ڤێ کریارێ د دەمێ ڕۆژیگرتنێدا.

جۆرێ دوویێ:

ژ بەتالکەرێن ڕۆژییێ: ئینانە خوارا ئاڤا شەهوەتێ، نە ب ڕێکا جووتبوون بەلکو ب ڕێکا ماچیکرنێ یان ب هەمی ڕێکێن خۆشی برنێ یان ب ڕێکا دەستپەری یان ب ڕێکا دیتنا تشتێن بێ ستارە، ئەگەر ڕۆژیگری ئاڤا شەهوەتێ ئینا خوارێ ب ڕێکەك ژ ڤان ڕێکان ڕۆژی وی

بەتال دبیت، وپێدڤییە دەمژمێرێن ماین بۆ دەمێ فتارێ ڕۆژیێ بگریت و وێ ڕۆژێ قەزا بکەت و چ کەفارەت ل سەر نینە، بەلێ یا پێدڤییە ل سەر وی تەوبە بکەت و داخوازا ژێبرنا گونەهان بکەت وپەشێمان ببیت و خۆ ژ ڤان تشتێن نە ڕەوایی دویر بکەت چونکی ئەو یێ د پەرستنەکا ب بوها دا، پێدڤییە ل سەر وی شەهوەتا خۆ و خوارن وڤەخوارنا خۆ ژ بۆ خودایێ خۆ بهێلیت.

و مرۆڤێ نقستی ئەگەر ب ڕێکا دیتنا خەونێ ئاڤا وی هاتە خوارێ چ تشت ل سەر وی نینن چونکی نە ب هەلبژارتنا وی بوو و نە بدەستێ وی بوو، بەلێ یا ئەرکە ل سەر وی سەرێ خۆ بشووت.

جۆرێ سێیێ:

ژ بەتالکەرێن ڕۆژییێ: خوارن وڤەخوارنا ب ڕژدی، ژبەر گوتنا خودایێ مەزن: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾ [البقرة: 187]. ڕامان: "وبخۆن وڤەخۆن حەتا ڕۆناهییا دورست ل عەسمانی بۆ هەوە ئاشکەرا ببت، و ژ تارییا شەڤێ جودا ببت، پاشی خۆ ژ وان تشتان یێن ڕۆژی پـێ دکەڤت بدەنە پاش، وحەتا شەڤ ب ئاڤابوونا ڕۆژێ دئێت هوین ڕۆژییێ تمام بکەن".

خودایێ مەزن خوارن و ڤەخوارن حەلال کر هەتا دەمێ هەلاتنا سپێدێ پاشی فەرمان ب ڕۆژیگرتنێ کر هەتا شەڤێ، ئەڤەیە ڕامانا هێلانا خوارن وڤەخوارنێ کو دڤێت دڤی ماوەیدا بهێتە هێلان ژ هەلاتنا رۆناهییا سپێدێ ل ئەسمانان هەتا شەڤێ دەمێ ڕۆژ ئاڤا دبیت.

و پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ژ خودایێ خۆ ڤەدگۆهێزیت د دەرهەقێ ڕۆژیگریدا ودبێژیت: «يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِن أَجْلِي». ڕامان: "خوارن وڤەخوارنا خۆ ژ بۆ من بهێلیت". و نموونەیا خوارن و ڤەخوارنێ ژی ئەوە هەر تشتەك ژ خوارن یان ڤەخوارنێ ب ڕێکا دەڤی بیت یان نە ب ڕێکا دەڤی بیت بچیتە دگەورییا مرۆڤیدا. وەك: دانانا دەرزیکێن تێربوونێ (مغذى) یان خوارنا دەرمانان یان ڤەگوهاستنا خوینێ بۆ ڕۆژیگری، ئەڤان تشتان هەمییان ڕۆژی پێ بەتال دبیت.

خوارنا دەرمانان ب ڕێکا دەڤی یان دفنێ حوکمێ خوارن وڤەخوارنێ ڤەدگریت، هەروەکی زانایان دلۆڤانییا خودێ ل وان بیت ئاماژە ب ئەڤێ چەندێ دای، وسەبارەت لێدانا دەرزیکا نە یا تێربوونێ (نە یا مغذى) ئەگەر ب ڕێکا ڕهان (دەماران) بهێتە دانان ڕۆژی پێ دشکێت، وئەگەر ب ریکا ماسولکان بهێتە دانان یا باشتر ئەوە ل دەمێ ڕۆژیگرتنێ نە هێتە دانان، ژبەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «دَعْ مَا يَرِيبُكَ إِلَى مَا لَا

يَرِيبُكَ»[1]. ڕامان: "ئەو تشتێ گۆمان ل سەر هەی بیت(کا حەلالە یان حەرامە) بهێلە ونەکە و بەرەڤ وی تشتیڤە هەرە ئەوێ چ گۆمان ل سەر نەبیت".

و هەر کەسەکێ پێدڤی ب ڤان تشتان بوو کو ئەگەر گیروکر هەتا شەڤێ دێ زیان گەهیتێ هینگی دێ دەرمانێ خۆ خوت وپاشی دێ وێ ڕۆژییێ قەزا کەت چونکی یێ نەخۆشە، و خودایێ مەزن دەستویری دایە نەخۆشان و ریڤینگان کو ڕۆژییان نەگرن و دهندەك ڕۆژێن دیتردا وان ڕۆژییان قەزا بکەن، وهەروەسا هندەك ژ زانایان دبێژن: بکارئینانا کلی ژی ڕۆژی پێ دشکێت چونکی ڕۆژیگر هەست ب تاما کلی د گەورییا خۆ دا دکەت، پێدڤییە ل سەر ڕۆژیگری ل دەمێ ڕۆژیگرتنێ دا کلی بکار نەئینیت داکو خۆ ژ ڤێ گۆمانێ خلاس بکەت، و خودێ چێتر دزانیت.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد.

(1) أخرجه النسائي رقم 5727 وأحمد 1/ 200، وابن عدي في الكامل 1/ 203 والطبراني في الصغير رقم 32، 285، والترمذي رقم 2518 وقال: حديث حسن صحيح وقال الهيثمي في مجمع الزوائد 74/4: إسناد حسن.

وانەیا شازدێ: دیارکرنا جۆرێ چوارێ و پێنجێ ژ بەتالکەرێن ڕۆژییێ

الحمد لله ذي الفضل والإنعام، جعل الصيام جنة من الآثام، والصلاة والسلام على محمد وعلى آله وأصحابه خير الأنام وسلم تسليما، أما بعد:

جۆرێ چوارێ ژ بەتالکەرێن ڕۆژییێ:

کێشانا خوینا ڕۆژیگری ب ڕێکا حیجامێ یان ڤەگوهاستنا خوینا ڕۆژیگری بۆ کەسەکێ دیتر یان بۆ هاریکاریکرنا نەخۆشەکێ یان ژی بۆ هەر تشتەکێ دیتر. پێغەمبەرێ خودێ ﷺ د دەرهەقێ حیجامێدا دبێژیت: «أفطرَ الحاجمُ و المحجومُ»(1). ڕامان: ''ئەوێ حیجامێ چێدکەت و ئەوێ حیجامە بۆ دهێتە چێکرن ڕۆژیا وان کەڤت''. -ئانکو ئەو کەسێ خوینا خۆ ب ڕێکا حیجامێ بکێشیت و ئەو کەسێ بۆ دکێشیت ژی ڕۆژیا وان د کەڤیت- گەلەك فەرموودە ب ڤێ ڕامانێ هاتینە ڤەگوهاستن ژ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ. ئبن خزیمە دبێژیت: ئەڤ ڤەگوهاستنا فەرموودەیێن ب ڤێ ڕامانێ هەمی هاتینە دووپاتکرن ژ دەڤ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ. و شێخێ ئیسلامێ (ابن تيمية رحمه الله) دبێژیت: گۆتنا کو ڕۆژیگرتن ب حیجامێ دهێتە شکاندن ئەڤە بۆچوونا گەلەك

(1) أخرجه أبوداد رقم 2367، والنسائي في سننه الكبرى رقم 3134، وابن ماجة رقم 1679 ـ 1681، وابن حبان في صحيحه رقم 3532، والحاكم في المستدرك 1/ 427، وقال صحيح على شرط الشيخين، وأحمد في المسند 5/ 276.

زانايێن فەرموودەناسە وەكـــــ(أحمد وإسحاق وابن خزيمة وابن المنذر).

وسەبارەت دەركەڤتنا خوينێ نە بـ ڕژدى وەك: برينەكێ يان ژێڤەكرنا ددانان ئەڤ دەركەڤتنا خوينێ كارتێكرنێ ل ڕۆژيێ ناكەت، بەلێ پا دڤێت يێ هشيار بيت ژ داعويرانا خوينێ دەمێ ددانێن خۆ دەردێخيت.

جۆرێ پێنجێ:

دلڕاكرن: ئەوە مرۆڤ ب مەرەم زكێ خۆ ڤالا بكەت ژ خوارن وڤەخوارنێ؛ ژبەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژيت: «مَنِ اسْتَقَاءَ عَمْدًا فَلْيَقْضِ»[(1)]. ڕامان: "هەر كەسەكێ -ڕۆژيگرەكێ- ب ڕژدى دلێ خۆ ڕاكر بلا وێ ڕۆژيێ قەزا بكەت". ترمذى ؓ دبێژيت: زانا ل سەر ئەڤێ چەندێنە كو ڕۆژى پێ دكەڤيت.

شێخێ ئيسلامێ (ابن تيمية رحمه الله) دبێژيت: پاشڤەلێدانا مە ژ دەرئێخستنا خوارن وڤەخوارنێ ب مەرەم چونكى لەشى لاواز و بێ هێز دكەت و دبيت زيانێ بگەهينيتە ڕۆژيگرى ودێ بيتە كەسەكێ زۆردار د پەرستنا خۆ دا نە كەسەكێ دادپەروەر.

وسەبارەت وى كەسى ئەوێ دلێ وى ڕاديت نە ب مەرەم كارتێكرنێ ل سەر ڕۆژيگرتنا وى ناكەت ژبەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژيت:

---

(1) حسنه الترمذي رقم 720، وأبو داود رقم 2380، وابن ماجة رقم 1676، وقال أبو عيسى: حديث حسن غريب.

«مَنْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ»(1). ڕامان: ''ئەو كەسێ نە ب مەرەم دلێ وى ڕادبيت چ قەزاكرن ل سەر نينە -ئانكو ڕۆژيیا وى يا دروستە نە شكەستییە-''.

هەروەسا ڕۆژيگر هاتییە پاشڤەليدان ژ زێدەگاڤى د تێوەردانا ئاڤێ و هەلكێشانا وێ ل دەمێ شووشتنا دەستنڤێژێ، پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژيت: "زێدە ئاڤێ ب هەلكێشە ئيللا دەمێ تو يێ بڕۆژى تێنەبيت".

شێخێ ئيسلامێ (ابن تيمية رحمه الله) دبێژيت: ژبەر كو دەمێ هەلكێشانا ئاڤێ ئاڤ ژ دفنێ چيتە دگەورییێدا ڤێجا لەشى تێردكەت وتێهنا وى د شكێنيت.

هەروەسا دروستە بۆ ڕۆژيگرى سەرێ خۆ بشووت و ئاڤێ ب لەشێ خۆ وەركەت بەلێ پا دڤێت هشيار بيت ئاڤ نە چيتە د گەورییا ويدا، وهەر كەسەكێ خوارن يان ڤەخوارن ب ژبيركرن خوارن و ڤەخوار چ تشت ل سەر نينە -ڕۆژيیا وى يا دروستە- ژبەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژيت: «مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ فأكل أو شَرِب، فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ، فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ الله وَسَقَاهُ»(2). ڕامان: ''هەر كەسەكێ ژبيركر دەمێ يێ بڕۆژى بيت

(1) أخرجه الترمذي رقم 720.

(2) أخرجه البخاري رقم 1933، ومسلم رقم 1155.

خوارن یان ڤەخوارن خوار هینگی بلا ڕۆژییا خۆ تمام بکەت، هەر وەکی خودێ خوارن وڤەخوارن دایێ''.

وئەڤە ژی نیعمەتەکە خودایێ مەزن ل بەندەیێن خۆ دکەت و ل سەر وان سڤك دکەت، گۆتنا پێغەمبەری ﷺ: ''بلا ڕۆژییا خۆ تمام بکەت''، بەلگەیە ل سەر دروستبوونا ڕۆژییێ و هەروەسا ئەگەر تووز یان پێشی چوو ددەڤێ ڕۆژیگریدا ڕۆژییا وی یا دروستە.

دلۆڤانییا خودێ ل هەوە بیت بزانن ئەرکە ل سەر ڕۆژیگری ڕۆژییا خۆ بپارێزیت ژ بەتالکەرێن وێ و ژ کێمکرنا خێرا وێ. وئەگەر تشتەك ژ وان ئەنجامدا ب ئەگەرێ ژبیرکرنێ ڕۆژییا وی یا دروستە بەتال نە بوویە بلا ڕۆژییا خۆ تمام بکەت ژبەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «عُفِيَ لأمَّتي عن الخطأِ والنِّسيانِ وما استُكرِهوا عليهِ»[1]. ڕامان: ''لێبوورین بو مللەتێ من هاتە دان ل سەر ئەنجامدانا کریارێن خەلەت ب شاشی -نە ب ڕژدی- و ب ژبیرکرنێ و ب زۆرداریلێکرنێ''.

والحمد لله رب العالمين وصلى الله على نبينا محمد وآله وصحبه.

(1) أخرجه البيهقي في سننه الكبرى 6/ 84 عن ابن عمر بلفظ " وضع عن أمتي " وأخرجه الطبراني في معجمه الكبير 2/97 رقم 1430 بلفظ "إن الله تجاوز عن أمتي ثلاثة" عن ثوبان.

وانەیا هەڤدێ: دیارکرنا ئەحکامێن گرێدای ب قەزاکرنێ ڤە

الحمد لله رب العالمين، شَرَعَ فَيَسَّرَ ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ [الحج: 78]. والصلاة والسلام على نبينا محمد وعلى آله وأصحابه وأتباعه إلى يوم الدين، أما بعد:

پێدڤییە ل سەر هەوە کو هوین ئەحکامێن قەزا کرنا ڕۆژییان د دەرهەقێ وان کەساندا بزانن ئەوێن ب هێجەتەکا ڕەوایی ڕۆژییێن خۆ خوارین، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ﴾ [البقرة: 185]. ڕامان: "وبۆ نەخۆشی وڕێڤنگی هەیە ڕۆژییێ نەگرن وهندی وان هندەك ڕۆژێن دی بگرن. خودێ د شریعەتێ خۆ دا تشتێ ب ساناهی وخۆش بۆ هەوە دڤێت، ووی زەحمەت ونەخۆشی بۆ هەوە نەڤێت، ودا هوین هژمارا ڕۆژییان بکەنە هەیڤەك".

دئەڤێ ئایەتێدا خودایێ مەزن دەستویرییا نەگرتنا ڕۆژییێ دا نەخۆشان و ڕێڤینگان وکرە ئەرك ل سەر وان کو هندەك ڕۆژێن دیتر وان ڕۆژییان قەزا بکەن ئەگەر ڕۆژییێن خۆ خوارن، ئەو ژی داکو ب وان ڕۆژان هەیڤ تمام بیت، وئەگەر وان ڕۆژی گرتن و ئەڤ دەستویرییا بۆ وان هاتییە دان-کو ڕۆژیێن خۆ بخون- نە ڤیا، ڕۆژییا وان یا دروستە، و

خودایێ مەزن مەرەم ژ دانا ئەڤێ دەستویرییێ دیارکر کو سڤککرنەکە ل سەر بەندەیێن نەخۆش و ڕێڤینگان، مەرەم ژ قەزا کرنێ ئەوە داکو ڕۆژێن هەیڤێ تمام بن ئەو ڕۆژێن کو خودایێ مەزن ڕۆژیگرتنا هەمی ڕۆژێن وێ ئەرککری، د ئەڤێ ئایەتێدا خودایێ مەزن دوو تشت کۆمکرن، ئێك سڤککرنا ل سەر بەندەیان و قەزاکرنا وان ڕۆژان داکو ڕۆژیگرتنا ڕۆژێن هەیڤێ تمام بن.

جۆرەکێ سێیێ یێ هەی دەستویری بۆ وان هاتییە دان ب نەگرتنا ڕۆژییێ، ئەو ژی مەزنێن ب ناڤ سال ڤە چووین و ئەو نەخۆشێن چ چارەسەری بۆ ئێشا وان نەی، ئەگەر نەشێن ڕۆژییان بگرن خودایێ مەزن د دەرهەقێ وان دا بێژیت: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ۖ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ ۚ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ [البقرة: 184]. ڕامان: "وئەوێن زەحمەتێ ب ڕۆژییێ ڤە دبەن ونەشێن بگرن وەکی پیرەمێرێ ب ناڤ سال ڤە چووی، ونەخۆشێ ژ ئێشا خۆ ڕانەبتەڤە، ئەو ل شوینا هەر ڕۆژەکێ بلا خوارنا هەژارەکی بدەن فدیە".

ئەو کەسێن نەشێن ڕۆژییان بگرن و بۆ وان ب زەحمەتە، پێش هەر ڕۆژەکا دخونڤە دێ کیلو ونیڤ ژ خوارنێ دەنە هەژارەکی، هەروەسا بۆ ژنێن ب دووگیان یان یێن شیردەر ئەڤە ژی دێ کەفارەتێ دەن پێش هەر ڕۆژەکا دخونڤە دێ کیلو ونیڤ ژ خوارنێ دەنە هەژارەکی دگەل قەزاکرنا وان ڕۆژییان.

هەروەکی دهێتە ڤەگوهاستن ژ کوڕێ عەبباسی ﵄ گۆتە ژنکەکێ زارۆکەك هەبوو و یا ب دووگیان یان یا شیردەر بوو: تو وەکی وان کەسانی ئەوێن نەشێن ڕۆژییان بگرن. ژ کوڕێ عومەری ﵄ دهێتە ڤەگوهاستن کو کچەك ژ کچێن وی نامەك بۆ هنارت پرسیارا ژنا ب دووگیان دکر ل دەمێ دووگیانییێدا، گۆت: دێ ڕۆژییێن خۆ خوت وپێش هەر ڕۆژییەکێڤە دێ کیلو و نیڤ ژ خوارنێ دەتە هەژارەکی، ئەوێن بۆ وان دروستە ڕۆژییێن خۆ بخون دهێنە دابەشکرن ل سەر سێ بەشان:

بەشێ ئێکێ: قەزاکرن ل سەر وان ئەرکە و پێدڤی ب دانا کەفارەتێ نینە، ئەو ژی: مرۆڤێن نەخۆشن و مرۆڤێن ڕێڤینگ و ژنێن ب دووگیان ئەوێن ژ ترسا تێکچوونا نەفسا وان ڕۆژییێن خۆ دخون.

بەشێ دوویێ: کەفارەت ب تنێ ئەرکە پێدڤی ب قەزاکرنێ نینە، ئەو ژی ئەڤەنە: مەزنێن ب ناڤ سالڤە چووین و ئەو نەخۆشێن چ چارەسەری بۆ ئێشا وان نەی.

بەشێ سێیێ: قەزاکرن و دانا کەفارەتێ ئەرکە ل سەر وان، ئەو ژی ئەڤەنە: ژنێن ب دووگیان و یێن شیردەر ئەوێن ژ ترسا تێکچوونا ڕەوشا زارۆکێن خۆ دا ڕۆژییێن خۆ دخون.

ئاینێ مە یێ وەسایە دگەل هەمی ڕەوشێن مرۆڤان د گۆنجیت، هەر کەسەکێ نەشێت جۆرەکێ پەرستنێ ب شێوەیەکێ دروست ئەنجام

بدەت، ئەنجامدانا وێ بۆ وی یا ب زەحمەتە یان دێ زیانێ گەهینیتێ شەریعەتێ ل بەر سڤککرییە وهندەك ئەحکامێن دیتر پێش ئەنجامدانا وان پەرستنانڤە دانانە داکو مرۆڤێن لاواز و نەخۆش بێ بەهر نەبن ژ خێرا ئەنجامدانا وێ پەرستنێ، مروڤێن ئاکنجی ومرۆڤێن رێڤینگ و مرۆڤێن ساخلەم و مرۆڤێن نەخۆش هەر ئێك ژ وان ئەحکامێن خۆ یێن تایبەت یێن هەین.

هندیکە مرۆڤێ موسلمانە بێ بەهر نابیت ژ خێرا ئەنجامدانا پەرستنێ د هەر ڕەوشەکێدا بیت. و پەرستنێن ئەرك ل سەر نا ڕابن بەلکو دێ ل سەر هێنە سڤك کرن کو دگەل ڕەوشا وی دگۆنجای بن.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ [الحجر: ٩٩]. ڕامان: ''وتو بەردەوامییێ د پەرستنا خودایێ خۆ دا بکە هندی تو یێ زێندی بی حەتا مرن دگەهتەتە. ووی وە کر''. وهەروەسا خودایێ مەزن ئاخڤتنا عیسای سلاڤێن خودێ ل سەر بن ڤەدگۆهێزیت و دبێژیت: ﴿وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا﴾ [مريم:٣١]. ڕامان: ''ووی شیرەت ب کرنا نڤێژێ ودانا زەکاتێ ل من کرییە هندی ئەز یێ زێندی بم''.

هندەك ژ خەلکی یێن هەین سڤککرنا هندەك ئەحکامان ب دەلیڤە دبینن، ڤێجا تشتێن حەرام بۆ خۆ حەلال دکەن وئەرکان پشتگوهـ دهاڤێژن و دبێژن: مانێ ئاینێ مە یێ ب زەحمەت نینە. ڕاستە ئاینێ مە یێ ب

زەحمەت نينە بەلێ پا ڕامانا ڤێ چەندێ نادەت كو مرۆڤ ڕابيت ل دويڤ حەزا نەفسا خۆ دەستكارييێ دئەحكامێن شەريعەتيدا بكەت، بەلكو سڤككرنا وان ئەحكامان بۆ بەندەيێن لاواز و نەخۆش و ب ناڤ سالڤە چووی كو ئەنجامدانا وی جۆرێ پەرستنێ بۆ واتن ب زەحمەته شەريعەتی ل سەر وان سڤككرييە ئەوێن خودان هێجەتێن ڕەوايی وەك مرۆڤێ نەخۆش د هەيڤا ڕەمەزانێدا نەشێت برۆژی بيت دێ د هندەك رۆژێن ديتر دا گريت بەلێ پا ئەگەر ئەو هێجەتا ڕەوای ل دەڤ نەما پێدڤييە پەرستنێن خۆ ب شێوەيەكێ نورمال بكەت، ئەگەر ب چ شێوەيان نە شێت ڕۆژييێ بگريت دێ كەفارەتێ دەت، منەت وسوپاسی بۆ خودێ نە.

وانەیا هەژدێ: دیارکرنا ئەحکامێن قەزاکرنێ

الحمد لله القائل: ﴿وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة: 185]. والصلاة والسلام على نبينا محمد وآله وأصحابه السادة الغرر، أما بعد:

بزانن هندیکە ئەون ئەوێن ڕۆژییێن خۆ دخون چ ب هێجەتەکا ڕەوایی بیت یان ژی ب ئەگەرەکێ حەرام وەکی وی کەسی یێ کریارا جووتبوونێ ئەنجامبدەت قەزاکرنا وێ ڕۆژێ ل سەر وی ئەرکە ژبەر گۆتنا خودایێ مەزن: ﴿فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة: 185]. ڕامان: "وهندەك ڕۆژێن دی، هندی وان یێن وی خوارین، بلا پێشقە بگرت". و یا باش ئەوە مرۆڤ لەزێ د قەزاکرنا وان ڕۆژاندا بکەت و یا باش ئەوە ڕۆژییێن خۆ ل دویڤ ئێك قەزا بکەت، هەروەسا دروستە ب دلێ خۆ وان ڕۆژان قەزا بکەت؛ چونکی دەمێ وێ یێ بەرفرەهە، وهەر ئەرکەکێ هەبیت دەمێ وێ بەرفرەهـ بیت دروستە گیروبکەت وهەروەسا دروستە جودا جودا قەزا بکەت، بەلێ پا ئەگەر دەمەکێ کێم بۆ قەزاکرنێ مابیت ئەرکە ل سەر وی ل دویڤ ئێك قەزا بکەت، دروست نینە وان ڕۆژان گیروبکەت هەتا پشتی ڕەمەزانەکا دیتر ئەگەر ج هێجەتەکا ڕەوایی نەبن. ژبەر گۆتنا عائیشایێ خودێ ژێ ڕازی بیت: "هندەك ڕۆژییێن ڕەمەزانێ دەین ل سەر

من هەبوون نەدشيام قەزا بكەم ئيللا د هەيڤا شەعبانێدا ژبەر خزمەتكرنا پێغەمبەرىّ خودىّ ﷺ"(1).

دەمىّ قەزاكرنىّ يىّ بەرفرەهە هەتا هەيڤا شەعبانێيە، ئەگەر هەيڤا ڕەمەزانىّ هات و هێشتا ڕۆژيێن خۆ قەزا نەكربن، دىّ وىّ هەيڤا ڕەمەزانىّ گريت، پاشى دىّ وان ڕۆژان قەزا كەت دگەل هندىّ دىّ كەفارەتىّ دەت ئەو ژى دىّ كيلو و نيڤ ژ خوارنىّ دەتە هەژارەكى ئەگەر گيروكرنا قەزاكرنا وان ڕۆژان خەمسارى بيت، بەلىّ پا ئەگەر ئەگەرەكىّ ڕەوايى هەبيت ب تنىّ دىّ قەزا كەت كەفارەتىّ نادەت.

ئەگەر هندەك ڕۆژ ل سەر كەسەكى بن و وەغەرىّ بكەت بەرى ڕەمەزانەك ل سەر وان ڕۆژاندا بهێت چ تشت ل سەر وى نينن- و ئەگەر وەغەرىّ بكەت وئەگەرىّ گيروكرنا وى يا ڕەوايى بيت وەك نەخۆشييەك هەبيت يان ڕێڤينگ بيت هەرووەسا چ تشت ل سەر وى نينن، و ئەگەر چ هێجەتێن ڕەوايى نەبن ژ بۆ گيروكرنا قەزاكرنىّ، ئەركە كەفارەت ژ سامانىّ وى بهێتە دان، پێش هەر ڕۆژەكێڤە دىّ خوارنىّ دەتە هەژارەكى - كيلو و نيڤ ژ خوارنىّ- وكەس پێش ويڤە ناگريت، ودانا خوارنىّ دىّ ژ سامانىّ وى بيت، چونكى ڕۆژى پێش كەسێڤە ناهێتە گرتن د ژيانا

(1) أخرجه البخاري رقم 1950 ومسلم رقم 1146.

مرۆڤیدا و هەروەسا پشتی وەغەركرنا وی ژی، پتریا زانایان ڤێ چەندێ دبێژن.

وئەگەر كەسەك وەغەرێ بكەت و ڕۆژییێن نەزر ل سەر هەبن، یا باش ئەوە ل پێش ویڤە بهێنە گرتن، ژبەر كو هەردوو شێخێن بەركەتی بوخاری و موسلم ڤەدگوهێزن: "أن امرأة جاءت للنبي ﷺ فقالت: إن أمي ماتت وعليها صيام نذر أفأصوم عنها؟، قال: «نعم»"[1]. ڕامان: ''ئافرەتەك هاتە دەڤ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ گۆت: دایكا من وەغەر كر و ڕۆژییێن نەزر ل سەر هەبوون ئەرێ پێش ویڤە بگرم؟، پێغەمبەری گۆت: بەلێ''.

ئیمامێ ئبن قەییم دلۆڤانیا خودێ لێ بیت دبێژیت: ب تنێ ڕۆژییێن نەزر پێش مرۆڤیڤە دهێنە گرتن، ڕۆژییێن ئەرك پێش ویڤە ناهێنە گرتن. وبۆچوونا ئیمام ئەحمەدی دگەل ڤێ چەندێ یە وبۆچوونێن هندەكێن دیتر، وهەروەكی بەلگە ژ كوڕێ عەبباسی و عائیشایێ ڤەگوهاستینە، چونكی ئەو بەلگەیە و پیڤەرە ژی، چونكی د بنیاتدا نەزركرن ئەرك نینە، بەلكو بەندەی ل سەر خۆ ئەركرییە ڤێجا بۆ دەین ل سەر وی، و ژبەر هندێ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ نەزركرن وەكهەڤی دەینی لێ كر.

وسەبارەت ڕۆژییێن ئەرك: دەستپێكێ ڕۆژیگرتن ئێك ژ ستوونێن ئیسلامییە، دروست نینە كەس پێش كەسێڤە بگریت، هەروەكی دروست

(1) أخرجه البخاري رقم 1953 ومسلم 1148.

نینە کەس نڤێژێ پێش کەسێڤە بکەت یان شەهدەدان. مەرەم ژ ڤان پەرستنان ئەوە مرۆڤ ب خۆ پەرستنا ئافراندەرێ خۆ بکەت و مافێن وی ئەدا بکەت کو ژ بۆ وێ چەندێ هاتییە ئافراندن و فەرمان پێ هاتییە کرن. وژبەر هندێ دروست نینە کەس پێش کەسێڤە ڕۆژییێ بگریت یان نڤێژا پێش ویڤە بکەت.

وشێخێ ئیسلامێ (ابن تيمية رحمه الله) دبێژیت: پێش هەر ڕۆژەکێڤە دێ خوارنێ دەتە دوو هەژاران. و ئیمامێ ئەحمەد و ئیسحاق وهندەکێن دیتر دگەل ڤێ بۆچوونێنە، چونکی نەزرکرن دەینە ل سەر وەغەرکری پشتی وەغەرا وی دێ هێتە دان، بەلێ یا ڕۆژیگرتنا ڕەمەزانێ خودایێ مەزن ل سەر وی مرۆڤی ئەوێ نەشێت بگریت نە کرییە ئەرك بەلکو فەرمان ب دانا خوارنێ کر، وقەزا کرن یا ل سەر وی مرۆڤی هەی ئەوێ بشێت پشتی هینگی بگریت نە ل سەر وی کەسییە ئەوێ نەشێت، پێدڤی ناکەت کەس پێش ویڤە بگریت، وسەبارەت نەزرکرنا ڕۆژییێ یان نەزرێن دیتر دروستە پێش ویڤە بهێتە ئەنجامدان.

وصلى الله على نبينا محمد وعلى آله وصحبه.

وانەیا نوزدێ: دیارکرنا نڤێژا تەراویحێ و ئەحکامێن وێ

الحمد لله رب العالمين شرع لعباده في شهر رمضان أنواع الطاعات وحثهم على اغتنام الأوقات، والصلاة والسلام على نبينا محمد، أول سابق إلى الخيرات، وعلى آله وأصحابه، ومن تبعهم بإحسان، أما بعد:

خودێ من و هەوە ب سەربخێت بزانن ژ وان تشتێن پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ڕەوایی کرین د ڤێ هەیڤا پیرۆز دا نڤێژا تەراویحە، سوننەتەکا دووپاتکرییە، ئەڤ نڤێژە ب ناڤێ تەراویح هاتە ب ناڤکرن چونکی خەلکی پشتی هەر چوار ڕکاعەتان بێهنا خۆ ڤەددان[1]، چونکی نڤێژێن خۆ درێژدکرن، کرنا ڤێ نڤێژێ ل مزگەفتان باشترە ژ مالێ، پێغەمبەرێ خودێ ﷺ هندەك شەڤان ئەڤ نڤێژە دگەل سەحابییان دکر پاشی خۆ گیرودکر نەدهاتە نڤێژێ ژ ترسا هندێدا نەکو ببیتە ئەرك ل سەر وان، هەروەکی د هەردوو سەحیحان دا هاتییە دووپاتکرن، "عائیشا خودێ ژێ ڕازی بیت دبێژیت: پێغەمبەرێ خودێ د شەڤەکێدا نڤێژ دکر دەمێ

(1) ئانکو پشتی دوو سلاڤان، چونکی نڤێژا تەراویح دوو ب دوو دهێتەکرن، وهەروەسا نڤێژێن تەهەجد ژی، هندەك ژ پێشنڤێژکەران شاش دبن پشتی هەر دوو ڕکاعەتان دنڤێژا تەراویح یان تەهەجداندا سلاڤا ملان ڤەنادەن، وئەڤ چەندە بەرۆڤاژی سوننەتییە، زانا دبێژن: هەر کەسەکێ دنڤێژا تەراویح یان تەهەجد دا ژ ڕکاعەتا دوویێ ڕابوو ژ بۆ یا سێیێ و سلاڤا ملان ڤەنەدا نڤێژا وی بەتال دبیت، ب ئانەهیا خودێ ل دووماهییا پەرتووکێ دێ ئاماژە ب ئاخفتنا (شیخ عبدالعزيز بن باز) دەین کو بەرسڤا ڤێ چەندێ ددەت و شاشییێن وان دیار دکەت.

خەلکی پێغەمبەر دیت یێ نڤێژێ دکەت خەلکی ژی ل پشت وی نڤێژ کرن، پاشی شەڤا ل دویف دا نڤێژکر خەلکی ژی نڤێژ ل پشت وی کر زێدەتر بوون ژ شەڤا ئێکێ، پاشی خەلك ل شەڤا سێیێ یان چوارێ کۆمبوون ژ بۆ نڤێژکرنێ پێغەمبەری خۆ گیروکر دەرنەکەڤت، دەمێ بۆیە سپێدە پێغەمبەری گۆت: من کۆمبوونا هەوە بۆ نڤێژێ دیت، چ تشتی ڕێگری ل دەرکەڤتنا من نەکر ژبلی ترسا هندێ نەکو ل سەر هەوە ببیتە ئەرك''[1].

و پشتی مرنا پێغەمبەری سەحابییان ئەڤ چەندە دکر، پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «مَنْ قَامَ مَعَ الإِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ كُتِبَ لَهُ قِيَامُ لَيْلَةٍ»[2]. ڕامان: ''هەر کەسەکێ دگەل پێشنڤێژکەری نڤێژێ بکەت هەتا ب دووماهی دهێت دێ بۆ وی ب شەڤ نڤێژی هێتە نڤیسان''. وهەرووەسا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ»[3]. ڕامان: ''هەر کەسەکێ شەڤ نڤێژیا ڕەمەزانێ ڕابیت ب باوەری و بۆخۆ ل دەڤ خودێ ب خێر بدانیت گونەهێن وی یێن پاش دێ ژێچن''. نڤێژا تەراویحان ب کۆم یا دووپاتکرییە د سوننەتێدا پێدڤییە موسڵمان خێرا وێ ژ خۆ نەکەت.

---

(1) أخرجه البخاري رقم 1129 ومسلم رقم 761.

(2) أخرجه أبو داود رقم 1375 وابن ماجة رقم 1327 والنسائي رقم 1365، 1606 والترمذي رقم 806، وقال: هذا حديث حسن صحيح.

(3) أخرجه البخاري رقم 2009 ومسلم رقم 759.

وسەبارەت ژمارا ڕكاعەتێن وێ چ تشت ژ پێغەمبەرێ خودێ نە هاتییە دوویاتکرن، یا بەرفرەهە، شێخێ ئیسلامێ (ابن تیمیة رحمە اللە) دبێژیت: دروستە بیست ڕكاعەتان بکەت هەروەکی ئەڤ چەندە یا بەرنیاسە د مەزهەبێ شافعی و ئەحمەدی دا، وهەروەسا دروستە سیهـ وشەش ڕکاعەتان بکەت هەروەکی د مەزهەبێ مالکی دا، وهەروەسا دروستە یازدە ڕکاعەتان بکەت، هەمی د دروستن مرۆڤ ل دویڤ کێژ بۆچوونێ بکەت دروستە. زێدەهییا ڕکاعەتان یان کێمکرنا وان ل دویڤ درێژییا ڕابوونا شەڤ نڤێژییێ و کورتییا وێ دمینیت.

دەمێ عومەری ﷺ خەلك کۆمکرین ژ بۆ کرنا نڤێژا تەراویح وی بیست ڕکاعەت کرن، و سەحابییان ﷺ هندەك ژ وان زێدەتر دکرن و هندەك ژ وان کێمتر دکرن، و چ بەلگە ل سەر دەستنیشانکرنا ژمارێن ڕکاعەتێن نڤێژا تەراویح نینن.

گەلەك ژ پێشنڤێژکەرێن مزگەفتان دنڤێژا تەراویحێدا ب ئارامی سوجدێ و روکوعێ نابەن، دێ لەزێ لێ کەن، ئارامی دنڤێژێدا ستوونە، یا پێدڤییە د نڤێژێدا دلێ مرۆڤی بنڤێژێ و بخواندنێڤە بهێتە گرێدان دەمێ قورئانێ دخوینیت، وئەڤ چەندە د لەزاتییێدا ناهێتە ئەنجامدان، لەزکرنا د نڤێژێدا مەکروهە، وکرنا دەهـ ڕکاعەتان ب ئارامی باشترە ژ کرنا بیست ڕکاعەتان ب لەزاتی، چونکی کاکلکا نڤێژێ ئەوە دلێ مرۆڤی بەرەڤ خودێڤە بچیت، وهەروەسا خواندنا ب هێمنی باشترە ژ خواندنا بلەز،

لەزکرنا د خواندنا قورئانێدا یا دروستە ئەگەر ب شێوەیەکێ دروست بهێتە خواندن، بەلێ یا ئەگەر ب شێوەیەکێ شاش ب هێتە خواندن چ خێر بۆ ناهێتە نڤیسین وپێدڤییە ژ ڤێ خواندنێ بهێتە پاشڤەبرن، وئەگەر قورئان ب شێوەیەکێ ئاشکەرا خواند کو نڤێژکەر مفای ژێ وەربگرن ئەڤە تشتەکێ باشە. و خودایێ مەزن لومەیێ ل وان کەسان کر ئەوێن قورئانێ دخوینن بێ تێگەهشتن: ﴿وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ﴾ [البقرة: 78]. ئانکو خواندنا بێ تێگەهشتن، ومەرەم ژ ئینانە خوارا قورئانێ تێگەهشتنا ڕامانێن وێ وجێبەجێکرنا وێیە، نەکو ب تنێ بهێتە خواندن.

هندەك ژ پێشنڤێژکەرێن مزگەفتان ب شێوەیەکێ ڕەوایی نڤێژێ ناکەن، چونکی لەزێ د خواندنێدا دکەن ڤێجا ب شێوەیەکێ ڕەوایی ناخوینن، و ب ئارامی سوجدە و ڕکوعان نابەن، وئارامی دنڤێژێدا ستوونەکە ژ ستوونێن نڤێژێ، و ژمارا کێم ژ ڕکاعەتێن تەراویحان دهەلبژێرن، ڤێجا کێمکرنا ڕکاعەتان و لەزکرنا دخواندن و دکرنا نڤێژێدا پێکڤە کۆمدکەن، ئەڤە ژی دەستکارییە د پەرستنێدا(1)، پێدڤییە ل سەر وان تەقوا

(1) وهندەك ژ وان دەمێ قورئانێ دخوینن ب ڕێکا میکروفونێ دەنگێ وان دچیتە دەرڤەی مزگەفتێ و ئێزعاجا خەلکی دبیت، ئەڤ تشتە دروست نینە، شێخێ ئیسلامێ دبێژیت: هەر کەسەکێ قورئانێ دخوینیت و خەلکەك نڤێژێن سوننەت دکەن بۆ وی دروست نینە دەنگێ خۆ بلند بکەت و وان ب خواندنا خۆ مژویل بکەت، پێغەمبەرێ خودێ ﷺ چوو ل دەڤ سەحابییێن خۆ وان نڤێژ ل مزگەفتێ دکرن گۆت: ''ئەی گەلی خەلکی هوین هەمی د نڤێژێدا دگەل خودایێ خۆ دئاخڤن بلا کەس ب خواندنا خۆ کەسەکێ دیتر بەرزەنەکەت''. مجموع الفتاوى (٢٣، ٦١، ٦٢، ٦٣، ٦٤).

خودێ بکەن خۆ و ئەوێن ل پشت وان نڤێژێ دکەن بێ بەهر نەکەن ژ خێرا کرنا نڤێژا تەراویح ب شێوەیەکێ ڕەوایی(1).

وفق الله الجميع لما فيه الصلاح والفلاح، وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه.

(1) هندەك ژ پێشنڤێژکەرێن مزگەفتان لەزێ دخواندنێدا دکەن ونڤێژێ درێژ دکەن بەس داکو قورئانێ ختم بکەن د دەهکێن دەستپێکا ڕەمەزانێ یان دەهکێن نیڤا ڕەمەزانێدا. ئەگەر قورئان ختمکر دێ مزگەفتێ هێلیت و ڕێڤینگیێ بۆ کرنا عومرێ کەت و کەسەکێ نەیێ ژ هەژی ل پشت خۆ هێلیت داکو پێشنڤێژییێ بکەت، ئەڤ چەندە شاشییەکا مزنە وکێماسییەکا مەزن ژ بۆ هێلانا کەسەکێ نە یێ ژ هەژی پێشنڤێژییێ بەراهییا خەلکی بکەت هەتا دووماهییا ڕەمەزانێ. وئەڤ تشتە ئەرکە ل سەر وی ئەنجامبدەت و چوونا عومرێ سوننەتە، دێ چاوا ئەرکەکێ هێلیت ژ بۆ کرنا سوننەتەکێ؟ مانا وی ل مزگەفتێ وئەنجامدانا ئەرکێ خۆ بۆ وی بخێرترە ژ کرنا عومرێ، وهندەك ژ وان ئەگەر قورئان ختمکر وێ نڤێژێ سڤك دکەت وخواندنا قورئانێ کورت دکەت د ڕۆژێن مایدا، د وان شەڤان دا ئەوێن بەندە دهێنە ئازاد کرن ژ ئاگری، هەر وەکی ئەڤە هزردکەن مەرەم ژ کرنا تەراویحان و تەهەجدان ختمکرنا قورئانێیە نەکو شەڤنڤێژییێ بکەن د ڤان شەڤێن پیرۆز دا وچاڤلێکەرێن پێغەمبەرێ خودێ ﷺ بن، وداخوازا خێرێن وێ بکەن ئەڤە نەزانینەکە ژ وان و دەستکارییە د پەرستنێدا، و ژ خودێ دخوازین وان بینیتە سەر ڕێکا ڕاست.

وانەیا بیستێ: پالدەرەك بۆ فێربوونا قورئانێ وخواندنا وێ تایبەت د ئەڤێ هەیڤا پیرۆزدا

الحمد لله ذي الفضل والإحسان، أنعم علينا بنعم لا تحصى وأجلها نعمة القرآن، وصلى الله على نبينا محمد وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم على طريق الإيمان وسلم تسليما كثيرا، أما بعد:

بەندەیێن خودێ تەقوا خودایێ مەزن بكەن، و سۆپاسییا وى بكەن ژ بۆ وێ منەتا ل هەوە كرى كو نیعمەتا باوەرییێ ب رزقێ هەوە كرى. ومللەتێ هەوە تایبەتمەندكر ب ئینانە خوارا قورئانێ. ئەو قورئانە یا پیرۆز و ب بوهایە، وزكرێ خودایێ مەزنە، و ڕێكا ڕاست و دروستە. ئەو ئاخڤتنا خودێ یە و چ ئاخڤتن وەكهەڤى وێ نینن، نەهەڤى چ جاران د قورئانێدا ناهێت، خودایێ مەزن قورئان یا پاراستى ڤێجا چ زێدەهى و كێمكرن تێدا نینە، د (اللوح المحفوظ) دا نڤیسییە و د مسحەفاندا. مرۆڤان دسنگێ خۆ دا ژبەر كرییە. وب ئەزمانێ خۆ دخوینن، یا ساناهییە ژ بۆ فێركرنێ و خواندنێ، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ﴾ [القمر:١٧]، ڕامان: "و ب ڕاستى مە پەیڤێن قورئانێ بۆ خواندن وژبەركرنێ وڕامانا وێ بۆ تێگەهشتنێ ب ساناهى كرینە، ئەرێ ڤێجا یەك هەیە بیرا خۆ لێ بینتەڤە؟". زاڕۆك و مەزن، ئەرەب و نە ئەرەب دشێن ژبەر بكەن، ئەزمان بێزار نابیت ژ خواندنا

وێ، وگوهـ بێزار نابن ژ گوهداریکرنا وێ، و زانا بێزار نابن ژ تێگەهشتنا ڕامانێن پەیڤێن وێ، مرۆڤ و ئەجنە نەشێن وەکهەڤی وێ بینن، چونکی موعجیزەکە بۆ هەتا هەتاییێ، وبەلگەیەکا بەردەوامە، خودایێ مەزن فەرمان ب خواندنا وێ کر دکتێبا پیرۆز دا، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ [ص:٢٩]. ڕامان: ''ئەڤ وەحییا بۆ تە هاتی کیتابەکا پیرۆزە مە بۆ تە ئینایە خوارێ؛ دا ئەو هزرێن خۆ د ئایەتێن وێ دا بکەن، ودا کاری ب هیدایەتا وێ بکەن، ودا خودانێن عەقلێن دورست وێ ل بیرا خۆ بینن یا خودێ فەرمان پێ ل وان کری''.

پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «مَنْ قَرأَ حَرْفاً مِنْ كِتابِ الله فَلَهُ حَسَنَة، والحَسَنَة بِعَشْرِ أَمْثَالِها، لا أقول: ألم حَرفٌ، ولكِنْ: أَلِفٌ حَرْفٌ، ولاَمٌ حَرْفٌ، ومِيمٌ حَرْفٌ»[1]. ڕامان: ''هەر کەسەکێ پیتەکێ ژ پەرتووکا خودێ (قورئان) بخوینیت خێرەك بۆ وییە و هەر خێرەك ب دەهـ خێرایە، وئەز نابێژمە هەوە کو {الم} پیتەکە، بەلکو ئەلیف پیتەکە و لام پیتەکە و میم پیتەکە''. خودایێ مەزن تایبەتمەندییەك دایە هەڤالێ قورئانێ و جیبەجێکەرێ وێ ژ مرۆڤێن دیتر، پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: **"خيركم من تعلم القرآن وعلمه"**[2].ڕامان: ''بخێرترینێ هەوە

(1) أخرجه الترمذي رقم 2910، وقال: هذا حديث حسن صحيح غريب من هذا الوجه.

(2) أخرجه البخاري رقم 5027.

ئەوە یێ خۆ فێرێ قورئانێ بكەت ونیشا خەلكی ژی ددەت''. و پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: **"مثل المؤمن الذي يقرأ القرآن مثل الأترجة ريحها طيب وطعمها طيب، ومثل المؤمن الذي لا يقرأ القرآن مثل التمرة لاريح لها وطعمها طيب حلو، ومثل المنافق الذي يقرأ القرآن مثل الريحانة ريحها طيب وطعمها مر، ومثل المنافق الذي لا يقرأ القرآن كمثل الحنظلة ليس لها ريح وطعمها مر"**[(1)]. ڕامان: ''نموونەیا وی باوەرداری ئەوێ قورئانێ دخوینیت وەكی نارنجییە، بێهنا وێ یا خۆشە و تاما وێ ژی یا خۆشە، و وی باوەرداری ئەوێ قورئانێ نەخوینیت وەكی قەسپییە چ بێهن نینە و تاما وێ یا خۆشە، ونموونەیا وی دوورِی ئەوێ قورئانێ دخوینیت وەكی ریحانییە بێهنا وێ یا خۆشە و تاما وێ یا نەخۆشە، و نموونەیا وی دۆری ئەوێ قورئانێ نە خوینیت وەكی كتا بەتریشۆكییە چ بێهن نینە و تاما وێ یا نەخۆشە".

ئەڤ دەقێن شەریعەتی پالدەرن بۆ مرۆڤێ موسلمان داكو بەرەڤ قورئانێڤە بچیت، ئێكەم تشت دێ خۆ فێری قورئانێ كەت دووەم تشت دێ خۆ فێری تێگەهشتنا ڕامانێن وێ كەت، سییەم تشت دێ جێبەجێ كەت، مرۆڤ دگەل قورئانێ هاتینە دابەشكرن ل سەر چەند بەشان، هندەك ژ وان قورئانێ تازە و ب جوانی دخوینن، گرنگییێ ب فێربوون وجێبەجێ كرنا وێ ددەن، ئەڤە ئەون ئەوێن بەختەوەر، ئەڤە هەڤالێن

(1) أخرجه البخاري رقم 5427 ومسلم رقم 797.

قورئانێ يێن ڕاستەڤينە نە. و هندەك ژ وان پشتا خۆ يا دايە قورئانێ و خۆ فێرنا كەن و گرنگييێ پێ نادەن، ئەڤێن وەسا خودايێ مەزن گەفێن دژوار ل وان كرينە، خودايێ مەزن دبێژيت: ﴿وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ﴾ [الزخرف:36]، ڕامان: "وهەچييێ پشت بدەتە زكرێ خودايێ پڕدلۆڤان، كو قورئانە، د دنيايێ دا ئەم شەيتانەكی دێ ب وی ڕا بەردەين دا ئەو وی د سەردا ببەت، ڤێجا ئەو شەيتان هەر دێ د گەل وی بت". وخودايێ مەزن دبێژيت: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ (124) قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا (125) قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ الْيَوْمَ تُنسَىٰ﴾ [طه:124-126]. ڕامان: "وهەچييێ پشت بدەتە زكرێ من د دنيايێ دا ژينەكا ب زەحمەت وبەرتەنگ بۆ وی هەيە، ئەگەر خۆ ل بەر چاڤ وەسا يا ديار بت كو ئەو يێ بەردەست فرەهە ژی، و ل ڕۆژا قيامەتێ ئەم دێ وی كۆرە ژ ديتنێ ودەليلان ڕاكەينەڤە. وی گۆت: خودايێ من بۆچی تە ئەز كۆرە ڕاكرم، وئەو ب خۆ د دنيايێ دا ئەز يێ ب چاڤ بووم؟". وهندەك ژ خەلكی يێن هەين يا خۆ فێری خواندنا قورئانێ كری بەلێ پا خواندنا وێ يا پشت گوهـ هاڤێتی، ئەڤ پشگوهـ هاڤێتنە وژبيركرنە مرۆڤی ژ خێرا خواندنا قورئانێ بێ بەهردكەت و دبيت بكەڤيتە ل بن حوكمێ ئاخڤتنا خودايێ مەزن: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي﴾ [طه:124]. هنديكە پشت گوهـ هاڤێتنا قورئانێ و ژبيركرنا وێيە

خوسارەتییەکا مەزنە و دبیتە ئەگەر کو شەیتان ل سەر مرۆڤی زالببیت و ئەگەرەکە ژ بۆ ڕەقبوونا دلی، وهندەك ژ خەلکی یێن هەین قورئانێ دخوینن و بێ کو هزرا خۆ د ڕامانێن وێدا بکەن، ئەڤ جۆرە مفایەکێ مەزن ژ خواندنا قورئانێ وەرناگرن، و خودایێ مەزن لومەی ل وان دکەت ئەوێن ب تنێ قورئانێ دخوینن بێ کو ڕامانێن وێ تێبگەهن، خودایێ مەزن د دەرهەقێ جوهییاندا گۆت: ئەوێن بێ تێگەهشتن دخوینن ﴿وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ﴾ [البقرة: 78]. ڕامان: " و ژ جوهییان هندەك هەنە خواندن ونڤیسینێ نزانن، وتەوراتێ وتشتێ تێدا هاتی ژ سالۆخەتێن پێغەمبەرێ خودێ موحەممەدی -سلاڤ لێ بن - نزانن، و ب تنێ درەو وهندەك هزرێن خراب ژ وێ چەندێ ل نك وان هەنە". ئەڤجا پێدڤییە ل سەر هەر موسڵمانەکی دەمێ قورئانێ دخوینیت دلێ خۆ ب قورئانێڤە گرێدەت هندی شیان هەبن ل ڕامانێن وێ تێبگەهیت، ختمکرنا قورئانێ ب خواندنەکا بێ تێگەهشتن بەس نینە.

وفق الله الجميع لما يحبه ويرضاه. وصلى الله وسلم على نبينا محمد.

وانەیا بیست وئێكێ: زەكات و ئەحكامێن وێ[1]

الحمد لله رب العالمين، جعل في أموال الأغنياء حقاً للفقراء والمساكين والمصارف التي بها صلاح الدنيا والدين، وصلى الله على نبينا محمد وعلى آله وأصحابه والتابعين لهم بإحسان إلى يوم الدين، وسلم تسليما كثيرا، أما بعد:

بزانن هندیكە ڕۆژیگرتنە ستوونا سێیێیە ژ ستوونێن ئیسلامێ، دناڤ وان ستووناندا نێزیكی ستوونا نڤێژێیە، نڤێژ و ڕۆژی دگەلەك ئایەتێن قورئانێدا پێكڤەهاتینە، خودایێ مەزن بەحسكرنا نڤێژ و ڕۆژییێ د سیهـ وتشتەك ئایەتان دا ئینایە خوارێ ئەڤ چەندە گرنگیا وان ددەتە دیاركرن، و بەرزكرنا بوهایێ وان، مفاییێن ب بوها ییێن تێدا و ژ وان مفایان ژ هەمییا گرنگتر سۆپاسیكرنا خودایێ مەزنە وجێبەجێكرنا فەرمانا وییە ب دەرئێخستنا وی سامانی ئەوێ ب رزقی مرۆڤی كری، و ب دەستخۆڤەئینانا سۆزا خوادییێ مەزن بدانا خێران بۆ وان، وهەرووەسا

---

(1) گەلەك ژ خەلكی یێن فێربووین زەكاتا سەمانێ خۆ د هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز دا دەردێخن ژبەركو هەیڤەكا پیرۆزە. ژ خودێ دخوازین ژ مە و ژوان قەبویل بكەتن. ئەڤە ژی ئەگەر بوورینا سالەكێ ل سەر سامانێ وان ببووریت و بكەڤیتە د هەیڤا ڕەمەزانێدا دروستە، بەلێ پا ئەگەر سالەك ب سەرڤەچوو ئەركە لسەر وی زەكاتێ بدەت چ د هەیڤا ڕەمەزانێدا بیت یان دهەیڤێن دیتردا، دروست نینە گیرو بكەت هەتا هەیڤا ڕەمەزانێ پاش زەكاتا خۆ بدەت، پێدڤییە دەمێ سالەك دبووریت دوێ هەیڤێدا زەكاتا خۆ بدەت.

دەولەمەند پێدڤیاتییێن برایێن خۆ یێن هەژار دقەتینن ودەستێ هاریكارییێ بۆ وان درێژ دكەن.

وهەروەسا نەفسا مرۆڤی پاكژ دكەت ژ قەلسییێ ودەستگرتنێ و ژ ڕەوشتێن كرێت و وی دئینیتە د ڕێزا قەنجیكاراندا ئەوێن خودایێ مەزن حەزژ وان دكەت و خەلك ژی حەزژ وان دكەن، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا﴾ [التوبة: 103]. ڕامان: ''تو -ئەی موحەممەد- ژ مالێ ڤان تۆبەكەرێن باشی وخرابی تێكەلی یەك كرین خێرەكێ وەربگرە كو ئەو پێ ژ پیساتیيا گونەهێ پاقژ ببن''. وهەروەسا خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَأَحْسِنُوٓاْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ [البقرة: 95]. ڕامان: ''وكارێ هەوە هەمی بلا بۆ كنارێ خودێ ب تنێ بت. هندی خودێیە حەزژ قەنجیكاران دكەت''. وهەروەسا دانا زەكاتێ ئەگەرەكە بۆ زێدەكرنا سامانی و ب بەرەكەت كەڤتنا سامانی، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِ﴾ [سبا: 39]. ڕامان: ''وچی تشتەكێ هوین خەرج بكەن ژ وی یێ فەرمان پێ ل هەوە هاتییەكرن ئەو د دنیایێ دا دێ بۆ هەوە بەدەلڤە كەت، و ل ئاخرەتێ خێرێ دێ دەتە هەوە، وخودێیە چێترینێ ڕزقدەهان، ڤێجا هوین داخوازا ڕزقی بۆ خۆ ژ وی ب تنێ بكەن، وئەگەرێن داخوازا ڕزقی یێن فەرمان پێ ل هەوە هاتییە كرن بۆ خۆ ب جهـ بينن''.

هەروەسا د فەرموودەیەکا سەحیحدا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «خودایێ مەزن گۆت: ئەی دووندەها ئادەمی ب مەزێخە (خێرا بکە) دێ ل تە مەزێخم (دێ خێرا دگەل تە کەم)».

ونە دانا زەکاتێ ئەگەرەکە ژ بۆ تووشبوونا زیانێن مەزن، وەك: خۆ بێ بەهرکرنا خێرا دانا زەکاتێ، و ژناڤ چوونا سامانی وتەلفاندنا وی، هەروەکی دفەرموودەیا پێغەمبەریدا یا هاتی بەزار ژ عائیشایێ ڤەدگۆهێزیت: «ما خالطت الزكاة مالا قط إلا أفسدته»[1]. ڕامان: "نینە پارێن زەکاتێ تێکەلی چ پارێن دیتر ببن ئیللا دێ ژناڤ بەن وتەلفینن". وئەڤرو هوین یێن دبینن ئاریشێن مەزن وەك: سوتنا سامانی وخوسارەتبوونێ و موفلسییێ سزایەکە ب سەرێ وان کەسان دهێت ئەوێن زەکاتێ نەدەن.

و ژ وان سزایان: نەبارینا بارانێ ژ ئەسمانان ئەوا ژیانا مرۆڤان و گیانەوەران و ئاڤدانا داروباران ل سەر ڕاوەستیاین. هەروەکی دفەرموودەیێ دا هاتی: «وما منع قوم زكاة أموالهم إلا منعوا القطر من السماء»[2]. ڕامان: "نینە مللەتەك کو زەکاتێ نەدەن ئیللا باران بارین ژ ئەسمانی ل وان دهێتە قەدەغەکرن". هەروەکی هوین دبینن دگەلەك

---

(1) أخرجه الحميدي في مسنده رقم 237 وابن عدي في الكامل 208/6، والبيهقي في سننه الكبرى 4 / 159.

(2) أخرجه ابن ماجة رقم 4019، والحاكم 4 / 540 وأبو نعيم في الحلية 3 / 320، 8 / 333ـ 334، وقال البوصيري في الزوائد: هذا حديث صالح للعمل به، وقد اختلفوا في لبن أبي مالك وأبيه، وقال الحاكم: صحيح الإسناد، ووافقه الذهبي.

وەلاتاندا باران بارین نینە ژ ئەگەرێ نە دانا زەکاتێیە، ئەڤە سزادانا ل دونیاییێیە، بەلێ پا سزادانا ڕۆژا دووماهییێ دژوارترە ژ ڤێ چەندێ، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (34) يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ ۖ هَٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ (35)﴾ [التوبة: ٣٤-٣٥]. ڕامان:" وئەوێن مالی هل دگرن، وزەکاتا وی نادەن، ووان مافێن تێدا دواجب ژێ دەرنائێخن، تو مزگینییێ ب عەزابەکا ب ئێش بدە وان. ل ڕۆژا قیامەتێ پارچەیێن زێڕ وزیڤان دێ داننە د ئاگری دا، وگاڤا باش هاتنە سۆرکرن دێ ئەنی وتەنشت وپشتێن خودانان پێ ئێنە داخکرن، ودبێژنە وان: ئەڤەیە مالێ هەوە یێ کو هەوە وەردگرت وحەقێ خودێ ژێ نەددا، ڤێجا هوین تام بکەنە عەزابا ب ئێش، ژ بەر وی مالێ هەوە هل دگرت".

و زەکاتا هەر تشتەکێ نەهێتە دان ل ڕۆژا دووماهییێ دێ هێتە سۆرکرن ب ئاگری و داخکرن و دێ خودانێ وێ پێ هێتە سزادان، فەرموودەیا پێغەمبەری ﷺ ئەڤێ چەندێ دیار دکەت وبێژیت: «ما من صاحب ذهب ولا فضة لا يؤدي حقها إلا إذا كان يوم القيامة صُفحت له صفائح من نار فأحمي عليها في نار جهنم فيكوى بها جنبه وجبينه وظهره، كلما بردت أعيدت له في يوم كان مقداره خمسين ألف سنة حتى يقضى بين العباد فيرى

سبيله إما إلى الجنة وإما إلى النار»[1].ڕامان: ''نینه خودانیٚ زێڕی یان زیڤی زەكاتا وان نەدەت ئیللا دیٚ ل ڕۆژا دووماهییێ ببیته تابلویەك ژ تابلوییێن ئاگری دیٚ د ئاگریٚ دووزەخێدا هێته سۆركرن وداخكرن ودیٚ ب ئەنی و تەنشت و پشتێن وانڤه هێنه كرن، هەر دەما ئەو تابلویه سار دبیت جارەكا دی بۆ وی دووباره دهێته داخكرن كرن د ڕۆژەكێدا كو ماوەییٚ ڕۆژیٚ پینجی هزار سالەن هەتا حیساب دناڤبەرا بەندەیاندا دهێته كرن ڤێجا ڕێكا خۆ ببینیت یان بۆ بەهەشتییه یان بۆ دووزەخێیه''.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُم ۖ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۖ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ [ال عمران: 180]. ڕامان: ''وئەوێن قەلسییێ ب وی تشتیٚ خودیٚ ژقەنجیا خۆ دایێ دكەن بلا هزر نەكەن ئەڤ قەلسییه بۆ وان باشه، بەلكی ئەو خراببیه بۆ وان؛ چونكی ئەڤ ماله ییٚ وان كۆمكری ل ڕۆژا ڕابوونیٚ دیٚ بته تۆكەك كەفته ستوییٚ وان''.

هەروەسا فەموودەیا پێغەمبەریٚ خودیٚ ﷺ ئەڤێ چەندێ دیاردكەت ودبێژیت: «من أتاه الله مالا فلم يؤد زكاته مُثل له شجاع أقرع [أي ثعبانا عظيما كريه المنظر] له زبيبتان يطوقه يوم القيامة، ثم يأخذ بلهزمتيه [يعني شدقيه] ثم يقول: أنا مالك، أنا كنزك»[2]. ڕامان: ''هەر كەسەكیٚ

(1) أخرجه مسلم رقم 987.

(2) أخرجه البخاري (1403).

خودێ سامانەك ب رزقێ وی کربیت و زەکاتا وی سامانی نەدەت، (ل ڕۆژا دووماهییێ) دێ سامانێ وی وەکهەڤی وێنەیێ مارەکێ ژەهرکری بیت، دوو خالێن (ڕەش ل سەر چاڤێن وی) یێن هەین، پاشی دێ خۆ ل دۆر حەفکا وی ئالینیت (و ژەهرا خۆ دحەفکا ویدا ڤالا کەت) پاشی دبێژیت: ئەز ملکێ تەمە، ئەز سامانێ تەمە".

ئەڤ جۆرێ سزادانا خودێ و پێغەمبەری دیارکری ل ڕۆژا دووماهییێ بۆ وان کەسان ئەوێن زەکاتا سامانێ خۆ نەدەن، ئەو سامانێ زەکاتا وی نەهاتییە دان دێ ل ڕۆژا دووماهییێ بیتە تابلویەك ژ ئاگری د ئاگریدا دهێتە سۆرکرن وداخکرن ڤێجا ب ئەنی و تەنشت و پشتێن وانڤە دهێتەکرن. وهەرووەسا مارەکێ مەزن وییێ زەخم ل دۆر حەفکا وان د ئالیت و ژەهرا خۆ د لەشێ ویدا ڤالا دکەت داکو پێ بهێتە ئازاردان.

ئەڤ سزادانە د دەمێژمێرەکێ ب تنێدا ناهێتە کرن وپاشی بهێتە برین بەلکو دێ پێنجی هزار سال یا بەردەوام بیت، ئەم خۆ ب خودێ ژ ئەڤێ چەندێ دپارێزین.

ئەو کەسێ زەکاتا سامانێ خۆ نەدەت دروست نینە وی پاشڤەلێنە دەین، بەلکو ئەرکە وی نەسیحەت بکەین، وئەگەر یێ ڕژد بوو ل سەر نەدانێ، ئەرکە ل سەر سەرکردەی دویڤچوونێ بۆ بکەت، ئەگەر باوەری ب ئەرکبوونا وێ نەبیت پێدڤییە بهێتە تەوبەدان، ئەگەر تەوبە کر و زەکاتا سامانێ خۆ دا چ تشت ل سەر وی نینن وئەگەر وەنەکر دێ ژ بازنکا

ئیسلامێ دەرکەڤیت وپێدڤییە بهێتە کوشتن، وئەگەر باوەری ب ئەرکبوونا وێ هەبیت بەلێ پا زەکاتێ نەدەت پێدڤییە بهێتە شیرەتکرن ئەگەر هەر نەدا دێ سەرکردە بزۆری مالێ زەکاتێ ژێ وەرگریت - چونکی مافێ خودێ یە- وئەگەر ب جوانی ڕادەست نەکر ئیللا ب شەری هینگی دێ شەرێ وی هێتەکرن، هەروەکی ب سەرکردایەتییا ئەبو بەکری ﵁ سەحابان شەرێ وان کەسان دکر ئەوێن زەکاتا سامانێ خۆ نەداین پشتی وەغەرکرنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ هەتا نەچار بووین زەکاتا خۆ داین وپێگیربووین ب حوکمێ زەکاتێ.

والحمد لله رب العالمين. وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه.

وانەیا بیست و دوویێ: زەکات ل سەر چ تشتی ئەرکە و قەبارێ دانا زەکاتێ چەندە

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على نبينا محمد خاتم النبيين، وعلى آله وأصحابه والتابعين بإحسان إلى يوم الدين، أما بعد:

بەندەیێن خودێ بزانن هندیکە زەکاتە ل سەر چوار جۆران ئەرکە: د ڤێ وانەییدا دێ بەحسێ دوو جۆران کەین:

جۆرێ ئێکێ:

زێڕ و زیڤ و هەر تشتەکێ ل شوینا جهێ وان بگریت ئەوێن خەلك ل ڤی سەردەمی بازرگانییێ پێ دکەن، ئەڤجا چ هاتبیتە بناڤکرن ب دەرهەم یان ریال یان دینار یان دۆلار یان هەر ناڤەکێ دیتر بیت، هەر کەسەکێ سامان هەبیت و گەهشت بیتە قەبارێ دانا زەکاتێ (حد النصاب)(1) یان پتر وسالەك ب سەرڤە چوو بیت دانا زەکاتێ ل سەر ئەرکە، ڤێجا چ ئەڤ مالێ کۆمکری ژ بۆ بازرگانییێ بیت یان تێچوویێ ڕۆژانە بیت یان پێکئینانا هەڤژینییێ بیت یان بۆ کرینا خانیەکی بیت یان ترۆمبێلەکێ بیت یان هەر تشتەکێ دیتر بیت بۆ هات بیتە کۆمکرن، چ ئەڤ پارە یێن مەزنەکی بن یان زارۆکەکێ بن، مرۆڤێ ئاقل بیت یان یێ دین بیت دانا

(1) زێڕ: بیست میسقالن (85 غرام)، زیڤ: دووسەد دەرهەم (595غرام)، یان ژی ئەگەر پارە هەبن و بگەهیتە بوهایێ کرینا هەشتێ و پینج غرامێن زێڕی یان پێنج سەد ونوت و پێنج غرامێن زیڤی.

زەكاتێ ئەركە، دانا زەكاتێ د سامانێ بێ سەمیاناندا ئەركە، ئەو كەسێ وان خودان دكەت دێ پێش وانقه دەت.

و زەكات ل سەر فایدێ پارێن مرۆڤی ژی ئەركە نە ب تنێ ل سەر پاران، بەلكو دێ زەكاتا پارێن خۆ دەت و ئەو پارێن فایدەی یێن گەهەشتینێ دێ زەكاتا وان ژی دەت خۆ ئەگەر هندەك ڕۆژێن كێم ل سەر وان پاران بووریبن یان ژی ڕۆژەك ب سەرڤە بووری بیت دڤێت زەكاتا وان بدەت (ئانكو ئەگەر مرۆڤی پارە هەبن بەلێ پا د پرۆژەكێ بازرگانیدابن و گەهشت بنە قەبارێ دانا زەكاتێ دێ زەكاتێ دەت و زەكاتا پارێ فایدەی ژی دەت).

وئەو كارمەندێ هەیڤانە تشتەكێ ژ موچەیێ خۆ هەلدگریت -ئەگەر گەهشتە قەبارێ دانا زەكاتێ وسالەك ب سەرڤە بووری بیت - ویا باشتر ئەوە هەیڤەكێ دەست نیشان بكەت ژ بۆ دانا زەكاتێ وەك هەیڤا ڕەمەزانێ داكو ڕەمەزان بۆ ڕەمەزانێ زەكاتا وان پاران بدەت.

وهەر كەسێ دەین ل دەڤ خەلكی هەبن ڤێجا چ پارە بن یان كەلوپەلبن، ئەگەر ئەڤ دەینە ل سەر مرۆڤێن حالخۆش بن كو ب شێن دەینێ خۆ بدەن ل دەمێ خودان داخواز دكەت دێ زەكاتا وان پارا دەت ئەگەر سالەك ل سەر دەینێ ڕۆژا دەینكرنێ بووری بیت، وئەگەر دەین ل دەڤ خەلكێ دەستكورت بیت یان حالخۆش بیت بەس دەینێ خۆ نادەن، دێ هینگی زەكاتێ دەت دەمێ دەینێ وی ڕادەست بكەن و دێ یا سالەكێ ب

تنێ دەت خۆ ئەگەر پتر ژ سالەکێ ب سەر دەینقە بووری بیت. وئەگەر پارە هەبن و قەر ل دەڤ خەلکی ژی هەبن دێ زەکاتا خۆ دەت، ئەگەر ئەو پارێ هەی و یێ دەینی گەهشت بنە قەبارێ دانا زەکاتێ، دێ زەکاتێ ژ وان پارێن هەین دەت.

جۆرێ دوویێ:

کەلوپەلێن بازرگانی: ئەو کەلوپەلێن کرین و فروتن پێ دهێنە کرن وەك ترومبێلان، ئەرد وخانی وئاڤاهی ئەوێن دهێنە دانان بۆ فروتنێ نەك یێن مرۆڤی ب خۆ بن، وهەروەسا هەمی جۆرێن خوارن وڤەخوارنێ ئەوێن دناڤ مارکێتاندا دهێنە فروتن، و هەمی جۆرێن دەرمانان ئەوێن دناڤ دەرمانخاناندا دهێنە فروتن، و پەرتووکخانێن بازرگانی یێن پەرتووکان یان تشتێن دیتر، ئەگەر سالەك ب سەرڤە بووری دێ ل وی دەمی بوهایێ کەلوپەلان قەبارەکەت نە ل دەمێ کرینێ ڤێجا چ بوهایێ وان زێدەتر بیت یان کێمتربیت.

چ تشتان پشت گوهـ نەهاڤێژیت چ مەزن بیت یان بچویك بیت ئێللا بوهایێ وی قەبارە بکەت داکو زەکاتا کەلوپەلێن خۆ بدەت، زەکات ل سەر تشتێن هاتینە دان بۆ کرێ نینە بەلکو زەکات ب تنێ ل سەر کرییێ یا هەی، ئەگەر سالەك سەر ڤەبووری دێ زەکاتا پارێن کرییێ دەت.

و زەکات ل سەر وان تشتان نینە ئەوێن مرۆڤ بکاردئینیت، وەك خانیێ تێدا دژیت یان هەر تشتەکێ دیتر یێ مرۆڤ بکار دئینیت، و ئەو کەسێ کۆمپانییەك هەبیت یان ئاسنگەرێ جوانکاریا ترومبێلان یان چاپخانەك هەبیت، زەکات ل سەر کەلوپەلان نینە ئەو کەلوپەلێن دهێنە بکارئینان بۆ کاری بەلکو زەکات ل سەر داهاتێ وانایە.

و زەکات ل سەر بەهرا مرۆڤی د کۆمپانییان دا یا هەی، ئەگەر بەهرا وی د کۆمپانیا کارەبێ یان ڤەگوهاستنێ یان کارگەهان دا بیت ب تنێ دێ بوهایێ بەهرا خۆ زەکاتێ دەت، وئەگەر د کۆمپانیێن بازرگانییێدا بیت وەك کرین وفروتنا ئەرد وخانییان دێ زەکاتا ئەرد و خانییان دەت و زەکاتا پارێن خۆ ژی دەت.

دلۆڤانیا خودێ ل سەر هەوە بیت بزانن ل دەمێ دانا زەکاتێ نیەت ئەرکە چونکی دانا زەکاتێ پەرستنەکە، وپەرستن ناهێتە قەبویلکرن بێ نیەت ژبەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ: «إنَّما الأعمالُ بالنِّيَّاتِ وإنَّما لِكلِّ امرِئٍ ما نوى»[1]. ڕامان: "هندیکە کاروکریارن ب نیەتانڤە دگرێداینە و بۆ هەر مرۆڤەکی ل دویڤ نیەتا وی یا هەی". ل دەمێ دانێ دێ ددلێ خۆدا نیەتێ ئینیت کو دانا زەکاتییە نەك تشتەکێ دیترە. ئەگەر دینارەك دا نە ب نیەتا زەکاتێ وپاشی نیەتا دانا زەکاتێ ئینا ژێ نا هێتە قەبویلکرن.

(1) اخرجه البخاري (1)، ومسلم(1907).

پێدڤییە ل سەر موسڵمانی ب هویری بوهایێ سامانێ خۆ قەبارە بکەت داکو چ پارێن زەکاتێ دناڤ سامانێ ویدا نەمینن پاشی ببیتە ئەگەرێ تێکچوون و تەلفاندنا وی سامانی.

دروستە بۆ مرۆڤی کەسەکی بکەتە نوینەرێ خۆ ژ بۆ قەبارکرنا بوهایێ سامانێ وی ژ بۆ دانا زەکاتی، وپێدڤییە ل سەر مرۆڤی ل دەمێ دانا زەکاتێ دلتەنگ نەبیت و خۆ عاجز نەکەت وییێ ب منەت ژی نەبیت، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُم بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ﴾ [البقرة:264]. ڕامان: "ئەی ئەوێن هەوە باوەری ب خودێ وڕۆژا دویماهییێ ئینای خێرا خۆ ب منەتێ و نەخۆشییێ پویچ نەکەن، ئەڤە وەکی وی یە یێ مالێ خۆ بۆ ڕیمەتییا مرۆڤان ددەت، دا وی ببینن ومەدحێن وی بکەن، ووی باوەری ب خودێ وڕۆژا دویماهییێ نینە".

خودایێ مەزن دەدرهەقێ دووڕییاندا دبێژیت: ﴿وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَىٰ وَلَا يُنفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ﴾ [التوبة: 54]. ڕامان: "ئەو نڤێژێ ناکەن، و ژ نەدل ئەو مالێ خۆ خەرج دکەن، وبەرێ وان ل هندێ نینە ئەو جزایێ ڤان خێران وەرگرن، و ژ بەر کافرییا وان ب خودێ ئەو ژ عەزابا نەدانا ڤان خێران ژی ناترسن".

سوننەتە ل دەمێ دانا زەکاتێ بێژیت: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا مَغْنَمًا وَلاَ تَجْعَلْهَا مَغْرَمًا»، ويقول آخذها: «آجَرَكَ اللَّهُ فِيمَا أَعْطَيْتَ، وَبَارَكَ لَكَ فِيمَا أَبْقَيْتَ، وَجَعَلَهُ لَكَ طَهُورًا». ڕاماں: "خودایێ من بەرەکەتێ بۆ بێخەتێدا و پارێ بۆ دانا قەران نەبیت"، وئەوێ زەکاتێ دبەت دێ بێژیت: "خودێ بۆ تە بخێر بنڤیسیت دوێدا ئەوا تە دایەمن وبەرەکەتێ بێخیتە دوێدا ئەوا مای، وبوتە بکەتە ئەگەرێ پاکژکرنا گونەهان".

بەندەیێن خودێ تەقوا خودێ بکەن دپەرستنێن خۆ دا و د دانا زەکاتا سامانێن خۆ دا.

بەندەیێن خودێ پێدڤییە ل سەر مرۆڤی گەلەك خێرێن سوننەت بکەت د ڤێ هەیڤا پیرۆز دا، و دەلیڤەیێن ب بوها، ژ بەر کو ئەنس ﷺ فەرموودەیا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ڤەدگۆهێزیت ودبێژیت: «سئل النبي ﷺ: أي الصدقة أفضل؟ فقال: "صدقة في رمضان»[1]. ڕاماں: "پرسیار ژ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ هاتە کرن کیژ سەدەقە بخێرترە؟ گۆت: "ئەو سەدەقا د ڕەمەزانێدا دهێتە دان".

وهەروەسا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «من تصدق بعدل تمرة من كسب طيب، ولا يصعد إلى الله إلا الطيب، فإن الله يقبلها بيمينه يربيها لصاحبها حتى تكون مثل الجبل العظيم»[2]. ڕاماں: "هەر کەسەکێ هندی

(1) أخرجه الترمذي رقم 663 وقال: هذا حديث غريب وصدقه بن موسى ليس عندهم بذاك القوي.

(2) أخرجه البخاري رقم 1410، ومسلم رقم 1014.

قەسپەکێ ژ داهاتێ خۆ یێ حەلال بکەتە خێر، و چ کار ناهێنە بلندکرن ل دەڤ خودێ ئیللا یێ حەلال بیت، هندیکە خودێ یە ب دەستێ خۆ یێ ڕاستێ سەدەقا وی وەردگریت، و بۆ خودانێ وێ زێدە دکەت هەتا هندی چیایەکێ ب بوها لێ دهێت''.

هەرووەسا ئەنس فەرموودەیەکا دیتر ڤەدگۆهێزیت: «الصدقةُ تطفِئُ غضبَ الرَّبِّ وتدفَعُ ميتَةَ السوءِ»[1]. ڕامان: ''هندیکە دانا سەدەقێیە تووڕەبوونا خودێ دڤەمرینیت، ومرۆڤی پاشڤە لێددەت ژ دووماهییا خراب".

و ئایەت و فەرموودە گەلەکن ل سەر ئەڤێ چەندێ.

ودانا سەدەقێ د ڤێ هەیڤا پیرۆز دا چاڤلێکەرنەکە بۆ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ، د ڤێ هەیڤێدا گەلەك سەدەقە ددان پتر ژ هەیڤێن دیتر.

نسأل الله أن يوفقنا وإياكم لما يحبه ويرضاه، وأن يشملنا بعفوه ومغفرته ورحمته. وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه أجمعين.

(1) أخرجه الترمذي رقم 664، وقال هذا حديث حسن غريب من هذا الوجه.

وانەیا بیست وسێیێ: ژ ئەحكامێن زەكاتێ

الحمد لله رب العالمين، له الحمد في الآخرة والأولى أغنى وأقنى ووعد من أعطى واتقى وصدق بالحسنى أن ييسره لليسرى، وتوعد من بخل واستغنى وكذب بالحسنى أن ييسره للعسرى، وصلى الله على محمد وعلى آله وأصحابه الذين بذلوا أنفسهم وأموالهم في سبيل الله واستمسكوا من الإسلام بالعروة الوثقى، وسلم تسليما كثيرا، أما بعد:

تەقوا خودایێ مەزن بكەن وبزانن دەمێ هوین زەكاتا سامانێ خۆ ب ئنیەتەكا پاكژ و ژ داهاتەكێ حەلال ددەن هوین دڕێكا خودێدا بمەزێخن دێ ل ڕۆژا دووماهییێ بینن بۆ هەوە گەلەكا زێدەكری ب چەندین قاتان. ئەو مەزاختنەكا چاكە ویا ب مفایە دێ خودێ بەرەكەتێ ئێخیتە سامانێ هەوە ودێ بۆ هەوە زێدە كەت، خۆ دلتەنگ نەكەن ب دانا زەكاتێ، هندەك ژ جۆرێن مرۆڤان یێن هەین ژ خۆ ناگرن زەكاتێ بدەن وسۆپاسییا خودایێ مەزن ناكەن ل سەر وان نیعمەتێن ب رزقێ وان كری، خودێ شیانێن هەین ئەو نیعمەتێن دگەل وان كری هەمییان ژ وان وەرگریت و وان بێ بەهر بكەت ژ نیعمەتێن خۆ وبدەتە دەستكورتان وهەژاران.

بزانن خودایێ مەزن وەرگرێن زەكاتێ یێن دەستنیشانكرین، دروست نینە بۆ كەسێن دیتر بهێتە دان، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ

وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ [التوبة:60]. ڕامان: " زەکاتا واجب بۆ هەژارێن پێتڤی یێن چو نەیی دئێته دان، وبۆ وان بەردەست تەنگان ژی یێن هند نەبت کو تێرا وان بکەت، وبۆ وان یێن زەکاتێ کۆم دکەن، وبۆ وان یێن هەوە دڤێت دلێن وان ب لایێ خۆ ڤە بکێشن یێن هەوە هیڤی هەی کو موسلمان ببن یان باوەرییا وان ب هێز بکەڤت یان مفای بگەهیننە موسلمانان، یان ژی خرابییا یەکی پێ ژ موسلمانان بدەنە پاش، وزەکات بۆ ئازاکرنا گەردەنا بەنییان دئێته دان، وبۆ هەڤڕکان دا ئەو نەخۆشییا د ناڤبەرا وان دا پێ بێتە چاککرن، وبۆ وان یێن قەرداریێ بارێ وان گرانکری، وبۆ شەڕکەرێن د ڕێکا خودێ دا، وبۆ وی ڕێڤنگی یێ مال د دەستان دا نەمابت، ئەڤ لێکڤەکرنە تشتەکێ فەرە خودێ داناى. وخودێ یێ پڕزانایە ب وی تشتێ مفایێ بەنییێن وی تێدا، یێ کاربنەجهە د ڕێڤەبرن وشریعەتێ خۆ دا".

ڤێجا هەر کەسەکێ سامان هەبیت تێرا وی سالەکێ بکەت، یان داهاتییەك هەبیت وەك موچە یان هەر داهاتییەکێ دیتر کو تێرا وی بکەت دروست نینە زەکاتێ وەربگریت، و دروست نینە زەکات بۆ وی بهێتە دان.

وهەرووەسا دروست نینە بۆ وی کەسی ئەوێ شیانا بدەستخۆڤە ئینانا داهەتییەکی هەبیت زەکاتێ وەربگریت، دروست نینە بۆ کەسێ زەکاتا خۆ بدەتێ وهەرووەسا بۆ وی ژی دروست نینە زەکاتێ وەربگریت.

دروست نینە بۆ مرۆڤی زەکاتا خۆ بدەتە مرۆڤان ئەو مرۆڤ تێنەبن ئەوێن چ گۆمان ل سەر وان نەبن کو ژ وان کەسایە یێن هاتینە دەستنیشانکرن بۆ وەرگرتنا زەکاتێ، هەروەسا د فەموودەیا پێغەمبەرێ خودێدا ﷺ یا هاتی زەکات بۆ مرۆڤێ دەولەمەند حەلال نینە و هەروەسا بۆ مرۆڤێ کاسبکارێ ب هێز ژی نینە. (أبو داود والنسائي) ڤەدگۆهێزن.

هەروەسا دروست نینە زەکات بۆ پروژێ خێر خوازان بهێتە دان وەك ئاڤاکرنا مزگەفتان وقوتابخانان یان تشتێن دیتر، بەلکو ئەڤ پرۆژە ژ پارێن کۆمکری یێن موسلمانان دهێتە مەزاختن. زەکات مافێ خودێ یە و خودێ هندەك کەس یێن دەستنیشانکرین، دروست نینە بۆ کەسێن نە ژ هەژی بهێتە دان، دروست نینە زەکات بۆ وان کەسان بهێتە دان ئەوێن لبن چاڤدێرییا خودانی کو ئەرکێ وییە تێچوویێ وان دابین بکەت، وەك هەڤژین و زارۆك.

بەندەیێن خودێ تەقوا خودێ بکەن وبلا دانا زەکاتا هەوە بۆ وان کەسان بیت ئەوێن خودێ وپێغەمبەرێ خودێ ﷺ دەستنیشانکرین.

بەندەیێن خودێ بزانن هەر کەسەکێ زەکاتا خۆ بۆ وان کەسێن دەستنیشانکری نەدەت و بدەتە کەسێن دیتر ژێ ناهێتە قەبویلکرن ودێ دەین ل سەر مینیت. چونکی خودێ ب زاتێ خۆ یێ پیرۆز یێن دەستنیشانکرین دبێژیت:

﴿إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ [التوبة:60]. ئەڤ کەسەنە یێن خودایێ مەزن دەستنیشان کرین ب تنێ بۆ ڤان دروستە زەکات پێ بهێتە دان، ئەگەر زەکاتا خۆ دا جۆرەك ژ ڤان جۆران دروستە، وئەرك نینە ل سەر وی بدەتە هەمی جۆرێن وەرگرێن زەکاتێ، بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ ئەوە دەمێ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ موعاز ؓ هنارتییە یەمەنێ گۆتێ: «فأعْلِمْهُمْ أنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عليهم صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِن أغْنِيائِهِمْ فَتُرَدُّ في فُقَرائِهِمْ»[1]. ڕامان: ''نیشا وان بدە کو خودێ دانا زەکاتێ ل سەر وان ئەرککر ژ دەولەمەندێن وان دهێتە وەرگرتن و بۆ هەژارێن وان د هێتە دان''. د ئەڤێ فەرموودەییێدا ب تنێ بەحسێ هەژاران هاتە کرن، ڤێجا دروستە ڤی جۆری ب تنێ دەستنیشان بکەت بۆ دانا زەکاتێ.

والحمد لله رب العالمين وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه أجمعين.

(1) أخرجه البخاري رقم 1458 ومسلم رقم 19.

وانەیا بیست وچوارێ: پالدەرەك ژ بۆ خۆماندیكرنا د ئەنجامدانا كارێن چاكدا ل دەهكێن دوماهییا ڕەمەزانێ

الحمد لله الذي فضل شهر رمضان على سائر الشهور، وخص العشر الأواخر بعظيم الأجور، حث على تخصيص العشر الأواخر بمزيد اجتهاد في العبادة، لأنها ختام الشهر والأعمال بالخواتيم، والصلاة والسلام على نبينا محمد وعلى آله وصحبه وكل من تبعه بإحسان إلى يوم الدين.

گەلی موسلمانان هوین یێن د دەهكێن دوماهییا ڕەمەزانێدا ئەڤ دەهكە گەلەك ب بوهانە و د پیرۆزن، خودایێ مەزن د ڤان دەهكاندا بەندەیان ژ ئاگری ئازادكەت، وپێغەمبەرێ خودێ ﷺدڤان دەهكاندا گەلەك خۆ ماندی دكر پتر ژ ڕۆژێن دیتر، هەروەكی د سەحیحا موسلمیدا هاتی كو ژ عائیشایێ خودێ ژێ ڕازی دبیت قەدگۆهێزیت كو پێغەمبەرێ خودێ ﷺ د ڤان دەهكاندا گەلەك خۆ ماندی دكر كو چ جاران هند خۆ ماندی نەكرییە د ڕۆژێن دیتر دا[1]، ئەڤ خۆ ماندیكرنا پێغەمبەری ﷺ خواندنا

(1) عائیشا خودێ ژێ ڕازی بیت دبێژیت: "كان رسول الله ﷺ إذا دخل العشر أحيا الليل وأيقظ أهله وجد وشد المئزر" ڕامان: ''دەمێ دەهكێن دوماهییا ڕەمەزانێ دهاتن پێغەمبەرێ خودێ ﷺ زەند وباسكێن خۆ هلددان و دا شەڤ نڤێژییا وان ڕابیت ودا گازی خێزانێن خۆ كەت". أخرجه مسلم رقم 1174، وهەروەسا عائیشا خودێ ژێ ڕازی بیت دبێژیت: "پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دڤان دەهكاندا گەلەك خۆ ماندی دكر كو چ ڕۆژێن دیتر وەسا خۆ ماندی نەكریە". أخرجه مسلم رقم 1175.

قورئانێ وکرنا نڤێژان ودانا سەدەقان وکرنا زکران وکارێن دیتر یێن چاك ڤەدگریت. پێغەمبەرێ خودێ ﷺ د ئەڤان دەهکاندا خۆ بێ کار دکر ژ بۆ ئەنجامدانا ڤان پەرستنان. پێدڤییە ل سەر موسڵمانی چاڤلێکەرێ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ بیت و خۆ بێ کار بکەت ژ کارێن دونیایێ یان کێم بکەت داکو گەلەك دەم هەبیت ژ بۆ ئەنجامدانا ڤان پەرستنان د ئەڤان دەهکێن پیرۆز دا.

ژ تایبەتمەندییێن ڤان دەهکێن پیرۆز، ڕابوونا شەڤ نڤێژییا وان و درێژکرنا نڤێژان د خواندنا قورئانێ وبرنا رکوع و سوجدێن وێ، و گازی خێزانێن خۆ و زارۆکێن خۆ بکەن داکو بشکداربن د ڕێوڕەسمێن ڤێ پەرستنێدا و دخێرا وێدا و ل سەر ئەنجامدانا پەرستنێ پەروەردەببن، گەلەك ژ خەلکی یێن بێ ئاگەهـ بووین ژ زارۆکێن خۆ، یێن هێلاین ل سەر جادان مەزن ببن، و شەڤبێرییێ ل سەر کرنا یاریان وسحبەتێن شاش دکەن، ڕێزێ ل ئەڤان شەڤان ناگرن و چ بوهای نادەنە ڤان شەڤان د ناخێ خۆدا. وئەڤە ژ پەروەردەکرنا شاشە، شەڤێ هەمییێ دمیننە هشیار یان هەتا نیڤا شەڤێ ل سەر وان تشتێن بێ مفا یان ژی مفایەکێ کێم دگەهیتە وان و ئەو دشێن د دەمەکێ دیتر دا وان تشتان بدەستخۆڤە بینن، و دەمێن ڤان شەڤان ژ بۆ پەرستنێ بکارنائینن، ئەگەر دەمێ کرنا نڤێژێ هات دێ نڤن خێرەکا مەزن ژخۆ دکەن، ودبیت سالەکا دیتر نە گەهنە ڕەمەزانێ و بارێ خۆ وبارێ مالا خۆ و زارۆکێن خۆ گران کەن.

دبیت هندەك ژ وان بێژن: شەڤ نڤێژیا ڤان شەڤان سوننەتە، ئەز دێ ب تنێ ئەرکان ئەنجامدەم. دایکا باوەرداران بەرسڤا گۆتنێن وەکی یێن ڤان مرۆڤان ددەت: دەنگ وباسێ هندەك کەسان گەهشتە من دبێژن: مە ئەرك ئەنجامدا و مە نە ڤێت چ تشتێن دیتر زێدە بکەین، عائیشایێ گۆت: خودێ پرسیارا چ تشتان ژ هەوە ناکەت ئیللا ئەو نەبن ئەوێن ل سەر هەوە ئەرککرین، بەلێ یا هوین د شەڤ و ڕۆژان دا گونەهان دکەن، ما هوین ژی نە مرۆڤن وەکی پێغەمبەرێ خۆ و پێغەمبەرێ هەوە نە مرۆڤ بۆ وەکی هەوە، ئەز ب خودێ کەم پێغەمبەرێ خودێ ﷺ شەڤ نڤێژیا ڤان شەڤان نەدهێلا''.

و ژ تایبەمەندییێن ڤان دەهکێن پیرۆز شەڤا ب بوها (لیلة القدر)، دکەڤیتە تێدا، خودایێ مەزن دەرهەقێ ڤێ شاڤا پیرۆز دا دبێژیت: ﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾ [القدر: ٣]. ڕامان: ''شەڤا ب بها شەڤەکا پیرۆزە، خێرا وێ ژ یا هزار هەیڤێن ئەڤ شەڤە تێدا نەبت چێترە''. هەروەسا د هەردوو سەحیحاندا یا هاتی ئەبو هورەیرە رضي الله عنه ژ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ڤەدگۆهێزیت ودبێژیت: «مَن قَامَ لَيْلَةَ القَدْرِ إِيمَانًا واحْتِسَابًا، غُفِرَ له ما تَقَدَّمَ مِن ذَنْبِهِ»[1]. ڕامان: ''هەر کەسەکێ ب شەڤ نڤێژیا شەڤا ب بوها ڕابیت ب باوەری و بۆخۆ ل دەڤ خودێ ب خێر بدانیت دێ گونەهێن وی یێن پاش ژێچن''. پێدڤییە ل سەر هەر موسڵمانەکی شەڤ نڤێژییێن

(1) أخرجه البخاري رقم 1901 ومسلم رقم 760.

ڤان شەڤان ڕابیت چونکی شەڤا ب بوها نەهاتییە دەستنیشانکرن، و ئەڤە ژی بنەجهیيا کارێ خودێ یە داکو بەندە خۆ ماندی بکەت د پەرستنێدا و هەمی شەڤێن وێ ڕابیت و خێرێن مەزن بدەستخۆڤە بینیت، دلۆڤانییا خودێ ل سەر هەوە بیت گەلەك خۆ ماندی بکەن د ئەڤان دەهکاندا، چونکی شەڤێن وێ شەڤێن ئازادکرنا بەندەیانە ژ ئاگری، هاتییە ڤەگوهاستن ژ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دهەیڤا ڕەمەزانێدا دگۆت: «شَهْرٌ أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ، وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ، وَآخِرُهُ عِتْقٌ مِنَ النَّارِ». ڕامان: ''دەهکێن دەستپێکا ڕەمەزانێ دلۆڤانییە، ودەهکێن ناڤنجی ژێبرنا گونەهایە، ودەهکێن دوماهییێ ئازادکرنا بەندەیان ژ ئاگرییە''. ئەو موسلمانێ ڕۆژێن دلۆڤانی و یێن ژێبرنا گونەهان و یێن ئازادکرنا بەندەیان ل سەر بیوورن و گەلەك خۆ ماندی کریبیت و دەمژمێرین خۆ بێ مفا نە بوراندبن و هەمی تەرخاند کربن ژ بۆ دەستڤەئینانا ڕازەمەندییا خودایێ خۆ، و هەمی خەما وی ئەو بیت هەمی خێرێن د ڕەمەزانێدا بدەستخۆڤە بینیت، دێ پلەیێن بلند ب دەستخۆڤەینیت. هەرووەسا پێدڤییە پێشنڤێژکەرێن مزگەفتان ئاکەهدار بکەین ئەوێن بەرۆڤاژی سوننەتا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دکەن و بەرۆڤاژی ڕێبازا پێشەوایێن چاك دکەن، دڤان دەهکاندا وان گەلەك خۆ ماندی دکر، نڤێژێن تەراویحان دکرنە دوو بەش، دەهـ ڕکاعەت ل دەستپێکا شەڤێ دکرن و دەهـ ڕکاعەت ل دوماهیيا شەڤێ دکرن، وپاشی ل دوماهییێ سوننەتا ویترێ دکرن. بەلێ یا هندەك ژ پێشنڤێژکەرێن مزگەفتان ل سەردەمێ مە دەهـ ڕکاعەتێن

دەستپێکێ ناکەن ب تنێ دەهـ یان هەشت ڕکاعەتێن دووماهییێ (تهجد) دکەن، یان سوننەتێن تەهەجدان ناکەن ب تنێ یێن تەراویحان دکەن ل دەستپێکا شەڤێ وئەڤ چەندە وێ دگەهینیت کو ڤان نەڤێت گەلەك خۆ ماندی بکەن وەك چاڤلێکرنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ، و گەلەك پەرستنان ئەنجامبدەن د ئەڤان دەهکاندا، یا سوننەت ئەوە د ڤان شەڤاندا دەستپێکا شەڤێ دەهـ ڕکاعەتان بکەت و دەهێن دیتر ل دووماهییا شەڤێ لێ زێدە بکەت. (یا باشتر ئەوە نڤێژکەر ل دویڤ پێشنڤێژکەری بچیت ژ بەر فەرموودەیا بەری نوکە ''هەر کەسەکێ دگەل پێشنڤێژکەری نڤێژێ بکەت هەتا ب دووماهی دهێت دێ بۆ وی ب شەڤ نڤێژی هێتە نڤیسین'').

وانەیا بیست وپێنجێ: دیاركرنا ئەحكامێن ئعتكافێ

الحمد لله وحده، والصلاة على نبينا محمد الذي لا نبي بعده، وعلى آله وصحبه، أما بعد:

بزانن پەرستنەكا ب بوها یا هەی گرێدایە ب ڕۆژیگرتنێڤە و هەروەسا گرێدایە ب دەهكێن دووماهییا هەیڤا ڕەمەزانێ ژیڤە، ئەو ژی تەرخانكرنا هەمی دەمێ خۆ ژ بۆ پەرستنێ و مانا ل مزگەفتێ (ئعتكاف)، خودایێ مەزن ل دووماهییا ئایەتێن ڕۆژیگرتنێ بەحس دكەت و دبێژیت: ﴿وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ﴾ [البقرة: 187]. ڕامان: "ودەمێ هوین ئعتیكافێ ل مزگەفتان دكەن هوین نەچنە نڤینا خۆ؛ چونكی ئەڤ چەندە ئعتكافێ پویچ دكەت (وئعتكاف ئەوە مرۆڤ دەمەكێ دەسنیشانكری ل مزگەفتێ بمینیت ب ئنیەتا خێرێ)".

ئعتیكاف د زمانیدا: گرتنا تشتەكییە و ل وی جهی بمینیت.

ئعتیكاف د شەیعەتیدا: مانا ل مزگەفتەكێڤە ب ئنیەتا پەرستنا خودایێ مەزن، ئەو ژی سوننەتە و نێزیكبوونەكە ژ بۆ خودێ ب بەلگەیێن قورئانا پیرۆز وسوننەتا پێغەمبەری ﷺ و ئێك دەنگیا زانایان، ئەڤ پەرستنە ژی د كەڤندا هەبوو، مرۆڤ خۆ نێزیكی خودایێ مەزن دكەت ب تەرخانكرنا هەمی دەمێ خۆ ژبۆ پەرستنا وی و ل مزگەفتێ دمینیت، و هەمی پەیوەندییێن خۆ ب ئافراندییانڤە ببڕیت و پەیوەندییێ ب ئافراندەریڤە گرێدەت، و ڤالاكرنا دلی ژ هەمی مژویلاهییێن ژ زكرێ

خودێ، تەرخانکرنا دەمێ خۆ ژ بۆ پەرستنا خودایێ مەزن ب هزرکرنێ و گۆتنا زکری و خواندنا قورئانێ وکرنا نڤێژان و دوعایان و تەوبەکرنەکا ڕاستەقینە و داخوازا ژێبرنا گونەهان، وهندیکە ئعتیکافە سوننەتە ل هەمی دەماندا لێ د هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز دا یا هاتییە دوپاتکرن. ژبەر کو پێغەمبەرێ خودێ ﷺ یا ئەنجامدای و بەردەوامی ل سەر دکر، هەردوو سەحیح ڤەدگوهێزن ژ عائیشایێ خودێ ژێ ڕازی بیت کو دبێژیت: «كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللهُ»[(1)]. ڕامان: "پێغەمبەرێ خودێ ﷺ د دەهکێن دووماهییا ڕەمەزانێدا ئعتیکاف دکر هەتا مری". هەروەسا هەڤژینێن پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دگەل وی ئعتیکاف دکرن و پشتی وەغەرکرنا وی ژی ئعتیکاف دکرن، هەروەسا هەردوو سەحیح ژ عائیشایێ خودێ ژێ ڕازی بیت ڤەدگوهێزن کو دبێژیت: پاشی هەڤژینێن وی پشتی وەغەرکرنا پێغەمبەرێ خودێ ئعتیکاف دکرن و دگەل وی ژی ئعتیکاف دکرن. وب بوهاترین دەم ئعتیکاف تێدا بهێتە کرن د دەهکێن دووماهییا هەیڤا ڕەمەزانێیە، چونکی پێغەمبەرێ خودێ ﷺ بەردەوامی دا بوو ئعتیکافێ د ڤان دەهکاندا هەتا وەغەرکری، ژبەر گۆتنا عائیشایێ خودێ ژێ ڕازی بیت دبێژیت: "پێغەمبەرێ خودێ ﷺ د دەهکێن دووماهییا ڕەمەزانێدا

(1) أخرجه البخاري رقم 2026 ومسلم رقم 1172.

ئعتيكاف دكر هەتا مرى". وچونكى دبيت شەڤا ب بوها د شەڤێن دەهكێن دووماهييا ڕەمەزانێدا بيتن.

و هنديكە ئعتيكافە پەرستنە و پەرستن ناهێتە قەبويلكرن ئيللا ب هندەك مەرجان:

1_ ئنيەت (ئنيەتا وى ل دەمىَ مانا ل مزگەفتىَ بۆ ئعتيكاف كرنىَ بيت ويا پاكژ بيت ژ رويمەتييىَ) ژبەر گۆتنا پێغەمبەرىَ خودىَ ﷺ: «إنَّما الأعمالُ بالنِّيَّاتِ وإنَّما لِكلِّ امرئٍ ما نوى»[1]. ڕامان: "هنديكە كاروكريارن ب ئنيەتانڤە دگرێدانە و بۆ هەر مرۆڤەكى ل دويڤ ئنيەتا وى يا هەى".

٢_ دڤێت ئعتيكاف ل مزگەفتێڤە بهێتە كرن، ژبەر گۆتنا خوداىَ مەزن: ﴿وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ﴾ [البقرة: 187]. ڕامان: " ودەمىَ هوين ئعتيكافىَ ل مزگەفتان دكەن هوين نەچنە نڤينا خۆ؛ چونكى ئەڤ چەندە ئعتكافىَ پويچ دكەت (وئعتكاف ئەوە مرۆڤ دەمەكىَ دەسنيشانكرى ل مزگەفتىَ بمينيت ب ئنيەتا خێرىَ)". ئەو كەسىَ ئعتيكافىَ دكەت ب مانا ل مزگەفتىَ سالۆخدا، ئەگەر ئعتيكاف ل جهەكىَ ديتر (ژبلى مرگەفتىَ) يا دروست با دا ل وى جهى ژى ئعتيكافىَ پويچ كەت ب ئەنجامدانا كريارا جووتبوونىَ، جووتبوون ل دەمىَ ئعتيكافكرنێدا حەرامە، چونكى پێغەمبەرىَ خودىَ ئعتيكاف ل مزگەفتێڤە دكر.

---

(1) اخرجه البخاري (1)، ومسلم(1907).

٣_ دڤێت ئەو مزگەفتا ئعتيكاف لێ د هێتە كرن ئەو بيت يا كو نڤێژێن ب كۆم لێ دهێتە كرن، ئەبو داود ژ عائيشايێ ڤەدگۆهێزيت خودێ ژێ ڕازى بيت: «ولا اعتكاف إلا في مسجد جماعة»[1]، ڕامان: "ئعتيكافكرن يا دروست نينە ئێللا ل وێ مزگەفتێ نەبيت ئەوا نڤێژا بـ كۆم تێدا دهێتە كرن".

چونكى ئعتيكافكرن نە ل وێ مزگەفتێ ئەوا نڤێژا ب كۆم لێ دهێتە كرن دێ مرۆڤى نەچار كەت گەلەك جاران ژ مزگەفتێ ب دەركەڤيت يان دێ ل مزگەفتێ مينيت و نڤێژا ب كۆم ژێ چيت وئەڤە ژى بەرۆڤاژى مەرەما كرنا ئعتيكافێيە، دروست نينە بۆ مرۆڤێ ئعتيكافكەر ژ جهێ خۆ ب دەركەڤيت ئێللا بۆ وان تشتان نەبن ئەوێن كو يا فەرە ل سەر وى ئەنجامبدەت، پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دەمێ ئعتيكاف دكر نە دچوو مالا خۆ ئێللا بۆ تشتێن فەر، سەرەدانا نەخۆشان نەدكر و ل دويڤ جەنازەيان نەدچوو ئێللا ئەگەر بەرى ئعتيكافكرنێ كربيتە مەرج.

و حەرامە ل سەر ئعتيكافكەرى كريارا جووتبوونێ دگەل هەڤژينا خۆ د ماوەيێ ئعتيكافكرنێدا ئەنجامبدەت ژبەر گۆتنا خودايێ مەزن: ﴿وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ﴾ [البقرة: 187]. ڕامان: " ودەمێ هوين ئعتيكافێ ل مزگەفتان دكەن هوين نەچنە نڤينا خۆ؛ چونكى ئەڤ چەندە ئعتكافێ پويچ دكەت (وئعتكاف ئەوە مرۆڤ دەمەكێ دەسنيشان

(1) أخرجه أبو داود رقم 2473، والبيهقي في السنن الكبرى 4/ 315.

کری ل مزگەفتێ بمینیت ب ئنیەتا خێرێ)". وسوننەتە دماوەیێ ئعتیکاف کرنێدا دەمێ خۆ ب گۆتنا زکری وکرنا نڤێژان و خواندنا قورئانا پیرۆز ڤە مژویل بکەت، هەروەسا خۆ ژ وان تشتان بدەتە پاش ئەوێن مایێ وی تێنەچیت، ژبەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ: «مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ»[1]، ڕامان: " ژ جوانیا ئیسلاما مرۆڤی ئەوا وی تشتی بهێلیت ئەوێ مایێ وی تێنەچیت".

و بۆ وی دروستە دگەل وان مرۆڤان بئاخڤیت ئەوێن دهێنە دەڤ وی ئەگەر ئاخڤتنا زێدە نەبیت، و دروستە خۆ جوان بکەت و بێهن خۆشییێ ل خۆ بکەت، و دروستە ژ جهێ خۆ ب دەرکەڤیت ژ بۆ ئەنجامدانا تشتێن فەر، پێغەمبەرێ خودێ ﷺ نەدچوو مالا خۆ ئیللا ئەگەر ژبۆ چوونا تارەتێ نەبا-هەردوو شێخ ئێك دەنگن ل سەر ڤێ چەندێ- دروستە ب دەرکەڤیت ژ بۆ چوونا تارەتێ یان ژ بۆ سەر شووشتنا ئەرك یان ئینانا خوارن و ڤەخوارنێ ئەگەر کەس نەبوو بۆ وی بینیت. ئەڤە شێوازێ ئعتیکافکرنا ڕەوایە، و هندەك ژ ئەحکامێن وێ بوون.

ونسأل الله لنا ولجميع المسلمين التوفيق للعلم النافع والعمل الصالح (إنه قريب مجيب). والحمد لله رب العالمين، وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه.

---

(1) أخرجه الترمذي رقم 2317، وابن ماجة رقم 3976 وأحمد في المسند 1 / 201، والحاكم في التاريخ 2 / 237، والطبراني في الأوسط رقم 2902، وفي الكبير 3/ 138 رقم 2886.

وانەیا بیست وشەشێ: خۆ ماندیکرن د شەڤا ب بوها دا و دیارکرنا بوهایێ وێ

الحمد لله فضّل شهر رمضان على غيره من الشهور، وخصه بليلة القدر، التي هي خير من ألف شهر، والصلاة والسلام على نبينا محمد وآله وصحبه، أما بعد:

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ ۚ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ (3) فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ﴾ [الدخان: 3-4]. ڕامان: "کو هندی ئەمین مە ئەو د شەڤەکا ب بها وپیرۆز دا ئینایە خوارێ، کو دکەفتە د هەیڤا ڕەمەزانێ دا. هندی ئەمین ئەم ب هنارتنا پێغەمبەران وئینانە خوارا کیتابان خەلکی ب وێ دترسینین یا مفا وزیانا وان تێدا؛ دا خەلکی چو هێجەت نەمینن. ل وێ شەڤێ هەر کارەکێ موکم یێ هەبت ژ ئەجەل ورِزقێ وێ سالێ ژ لەوحێ پاراستی بۆ ملیاکەتێن نقیسەر دئێتە ئاشکەراکرن، ونائێنە گوهارتن". و هەوەسا خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ (1) وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ (2) لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ (3) تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ (4) سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ (5)﴾ [سورة القدر]. ڕامان: "هندی ئەمین مە قورئان د شەڤا قەنج و ب بها دا ئینایە خوارێ، کو دکەفتە د هەیڤا ڕەمەزانێ دا. وتو چ دزانی -ئەی موحەممەد- کانێ شەڤا قەنج و ب بها

چيە؟. شەڤا ب بها شەڤەكا پيرۆزە، خێرا وێ ژ يا هزار هەيڤێن ئەڤ شەڤە تێدا نەبت چێترە. هاتنە خوارا ملياكەتان وجبريلى -سلاڤ لێ بن- تێدا مشە دبت، ب ئانەهييا خودايێ خۆ ئەو وان فەرمانان دئيننە خوارێ يێن وى بۆ وێ سالێ تەقدير كرين وداين. ئەو هەمى تەناهييە، حەتا دەركەفتنا ئەلندێ چو خرابى تێدا نينن".

و ئەڤ شەڤە د هەيڤا ڕەمەزانا پيرۆز دايە، ژبەر گۆتنا خودايێ مەزن: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِى أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ﴾ [البقرة: 185]. ڕامان: "هـەيڤا رەمەزانێ يا كو خودێ د شەڤا وێ يا ب بها دا دەست ب ئينانەخوارا قورئانێ كرى؛ دا بۆ مرۆڤان ببتە ڕێنيشاندەر، ونيشانێن ئاشكەرا ل سەر هيدايەتا خودێ وژێكجوداكرنا د ناڤبەرا ڕاستييێ ونەڕاستييێ تێدا هەنە". ئەڤ شەڤا ب بوها د دەهكێن دووماهيا هەيڤا ڕەمەزانا پيرۆز دهێتە داخواز كرن، ژبەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ: «تَحرُّوا ليلةَ القَدْرِ في العَشْرِ الأواخِرِ من رمضانَ»[1]. ڕامان: "هوين گەلەك خۆ ماندى بكەن ب كرنا كارێن چاك د دەهكێن دووماهييێدا ژ هەيڤا ڕەمەزانێ ژ بۆ بدەستخۆڤەئينانا شەڤا ب بوها".

(1) أخرجه البخاري رقم 2020، ومسلم رقم 1169.

پێدڤییە گەلەك خۆ ماندی بکەین د شەڤێن ڤان دەهکاندا داکو خێرا شەڤا ب بوها بدەستخۆڤە بینین، پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «مَن قَامَ لَيْلَةَ القَدْرِ إيمَانًا واحْتِسَابًا، غُفِرَ له ما تَقَدَّمَ مِن ذَنْبِهِ». ڕامان: "هەر کەسەکێ ب شەڤ نڤێژییا شەڤا ب بوها ڕابیت ب باوەری و بۆخۆ ل دەڤ خودێ ب خێر بدانیت دێ گونەهێن وی یێن پاش ژێچن". وخودایێ مەزن دەربارەی شەڤا ب بوها گۆت بخێرترە ژ هزار هەیڤان و ب ناڤێ (ليلة القدر) ناڤکر چونکی قەدەرا وێ سالێ هەمییێ د وێ شەڤێدا دهێتە نڤیسین، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ﴾ [الدخان:3]. ڕامان: "ل وێ شەڤێ هەر کارەکێ موکم یێ هەبت ژ ئەجەل وڕزقێ وێ سالێ ژ لەوحێ پاراستی بۆ ملیاکەتێن نڤیسەر دئێتە ئاشکەراکرن، ونائێنە گوهاڕتن". ئەو قەدەرا سالانەیە و قەدەرێن تایبەت، بەلێ یا قەدەرێن گشتی یێن هەمی تشتان هاتینە نڤیسین بەری ئافراندنا ئەرد وئەسمانان ب پێنجی هزار سالان، هەروەکی د فەرموودەیاندا هاتی، ودبێژن هاتە بناڤ کرن ب (ليلة القدر) ژبەر بوهایێ وێ شەڤێ وپلە بەرزییا وێ، و ڕامانا گۆتنا خودایێ مەزن: ﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾ [القدر:4]. ئانکو: شەڤ نڤێژییا وێ وکرنا کارێن چاك بخێرترە ژ هزار هەیڤان.

وخۆ ماندی کرن د شەڤێن دەهکێن دووماهییا هەیڤا ڕەمەزانێدا ژ بۆ بدەستخۆڤەئینانا شەڤا ب بوها یا دوپاتکرییە، ژبەر گۆتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ: «اطلبوها في العشر الأواخر في ثلاث يبقين أو سبع يبقين أو

تسع يبقين»[1]. ڕامان: "هوين داخوازا بدەستخۆڤەئينانا شەڤا ب بوها د شەڤێن دەهكێن دووماهييێدا بكەن د شەڤا بيست وسێيێدا يان د شەڤا بيست و حەفتێدا يان د شەڤا بيست و نەهێدا". هوين گەلەك خۆ ماندی بكەن د شەڤا بيست و حەفتێدا ژبەر گۆتنا گەلەك ژ سەحابييان: كو شەڤا ب بوها د كەڤيتە د شەڤا بيست و حەفتێدا ژ هەيڤا ڕەمەزانا پيرۆز، ژ وان سەحابييان يێن وەگۆتين (ابن عباس وأُبَيُّ بن كعب وغيرهما). و مەرەم ژ نەديارکرنا شەڤا ب بوها ئەوە داكو گەلەك خۆ ماندی بكەين د هەمی ڕۆژاندا، وسوننەتە مرۆڤێ موسلمان گەلەك دوعايان د ڤێ شەڤا پيرۆز دا بكەت، چونكی هاتييە ڤەگوهاستن ژ عائيشايێ خودێ ژێ ڕازی بيت دبێژيت: من گۆت: ئەی پێغەمبەرێ خودێ ئەگەر ئەز گەهشتمە شەڤا ب بوها ئەز چ دوعايان د وێ شەڤێدا بكەم؟ گۆت: بێژە: «اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي»[2].

گەلێ موسلمانان گەلەك خۆ ماندی بكەن د پەرستنێدا د ڤان شەڤێن پيرۆز دا ب كرنا نڤێژان ودوعايان و داخوازكرنا ژێبرنا گونەهان وكرنا كارێن چاك، چونكی دەليڤەيەكە بەردەوام نابيت، خودايێ مەزن دەربارەی وێ شەڤێ گۆت: بخێرترە ژ هزار هەيڤان، وهزار هەيڤ پترن ژ هەشتێ سالان هندی ژيێ تە هەمييێە ئەگەر مرۆڤ ژيێ خۆ هەمييێ د پەرستنێدا

(1) أخرجه البخاري رقم 2021، 2022 بلفظ قريب.

(2) أخرجه الترمذي رقم 3513، وابن ماجة رقم 3850، والحاكم 1 / 530 وقال: صحيح على شرط الشيخين ووافقه الذهبي.

بیوورینیت، ئەڤ چەندە هەمی بەرانبەری شەڤەکێیە ئەو ژی شەڤا ب بوهایە، وئەڤە ژی خێرەکا مەزنە خودایێ مەزن دگەل مە دکەت، وئەڤ شەڤە بێ گۆمان یا د هەیڤا ڕەمەزانێدا و یا دشەڤێن دەهکێن دووماهییێدا هاتییە دوپاتکرن، وئەگەر مرۆڤێ موسلمان د هەمی شەڤێن ڕەمەزانێدا خۆ ماندی کر بێ گۆمان دێ خێرا شەڤا ب بوها بدەستخۆڤەئینیت.

ئەرێ ما کیژ خێر ب بوهاترە ژ ڤێ خێرێ، دلۆڤانییا خودێ ل سەر هەوە بیت گەلەك خۆ ماندی بکەن د ڤان شەڤاندا، و گەلەك کارێن چاك بکەن داکو خێرا وێ بدەستخۆڤە بینن، مرۆڤێ بێ بەهر ئەوە یێ ژ خێرا ڤێ شەڤێ بێ بەهر بیت، و هەر کەسەکێ دەلیڤەیێن خێرێ و ژێبرنا گونەهان ل سەر بیوورن بێ کو خۆ ماندی بکەت د وان شەڤاندا و کەمتەرخەمی و بێ ئاگەهییێ تێدا بکەت ئەو کەس یێ بێ بەهرە. ئەی گونەهکار تەوبە بکە بۆ خودایێ خۆ وداخوازا ژێبرنا گونەهان بکە ئەڤە بۆ تە دەرگەهەك ژ دەرگەهێن تەوبێ ڤەبوو و داخوازا تە دکەت بەرەڤ ویڤە بچی و ڕۆژێن تە ب بوها کرن ب زێدەکرنا خێرێن تە د وان ڕۆژاندا و گونەهـ تێدا ژێدچن، ئەگەرێن رزگاربوونێ بدەستخۆڤە بینن.

والحمد لله رب العالمين، وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه.

وانەیا بیست وحە فتێ: چ تشت دروستە ل دووماهییا ڕەمەزانێ بهێتە ئەنجامدان

الحمد لله الذي تتم بنعمته الصالحات، جعل لكل موجود في هذه الدنيا زوالا ولكل مقيم انتقالا، ليعتبر بذلك أهل الايمان، فيبادروا بالأعمال ماداموا في زمن الإمهال، ولا يغتروا بطول الآمال، وصلى الله على نبينا محمد وأصحابه خير صحب وآل، وسلم تسليما كثيرا، أما بعد:

بەندەیێن خودێ هزرا خۆ د بلەز بوورینا شەڤ و ڕۆژاندا بکەن، وبزانن ژیێ هەوە کورت دبیت ب بوورینا شەڤ و ڕۆژان، و کارێن هەوە ڕۆژانە دهێنە نڤیسین، لەزێ د تەوبەکرنێدا بکەن وکرنا کارێن چاك بەری دەلیڤەیا ژیانێ ب دووماهی بهێت.

بەندەیێن خودێ دوهی هەوە پێشوازییا هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز دکر، وئەڤرو هوین یێ خاترا خۆ ژێ دخوازن، ئەو هەیڤ چوو یا هەوە پێشوازی لێ دکر، ئەو هەیڤ دیدەڤانە ل سەر وان کاروکریارێن هەوە ئەنجامداین، خوزیکێن وی یێ هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز دیدەڤانیا چاك بۆ بکەت، مەهدەرێ بۆ دکەت ژ بۆچوونا بەهەشتێ ورزگارکرنا ژ ئاگری، و نەخوزیکێن وی یێ هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز دیدەڤانییێ ل سەر کاروکریارێن وی یێن خراب بکەت. هندیکە کاروکریارن ب دووماهییانە، هەر کەسەکێ کارێن وی چاکبن بلا بەردەوام بیت ل سەر

کرنا کارێن چاك، و هەر کەسەکێ کارێن وی خراب بن بلا تەوبە بکەت و بلا کارێن چاك ئەنجامبدەت د وان ڕۆژێن مایندا، ودبیت پشتی ڤێ سالێ جارەکا دی هەیڤا ڕەمەزانێ ل سەر ویدا نەهێت، هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز دەلیڤەیەکە بدەستخۆڤە بینن ب کرنا کارێن چاك و بەردەوامبوونا ل سەر وان کارێن چاك، هندیکە خودایێ هەوەیە ل سەر هەوە دیدەڤانە. هەرووەسا خودایێ هەوە فەرمان ب پەرستنا خۆ ل هەوە کر هندی هوین د ساخ بن، وهەر کەسەکێ پەرستنا هەیڤا ڕەمەزانێ دکر هەیڤا ڕەمەزانێ چوو ودەمێ وێ ب دووماهی هات، وهەر کەسەکێ پەرستنا خودایێ مەزن دکەت خودایێ مەزن یێ ساخە و چ جاران نامریت، ڤێجا بلا بەردەوام بیت ل سەر کرنا پەرستنێ د هەمی دەماندا، هندەك ژ خەلکی ب تنێ د هەیڤا ڕەمەزانێدا پەرستنا خودێ دکەن، نڤێژێن خۆ ب کۆم دکەن و گەلەك قورئانا پیرۆز دخوینن و سەدەقان ژ سامانێ خۆ ددەن، وئەگەر هەیڤا ڕەمەزانێ ب دووماهی هات دێ خەمساربن دکرنا پەرستنێدا، ودبیت نڤێژا ئەینییێ و نڤێژێن ب کۆم بهێلن ڤێجا ئەو تشتێ بۆخۆ ل هەیڤا ڕەمەزانێ ئاڤا کری پویچ دکەن، ئەو تشتێ بۆخۆ ئاڤا کری دهەرفینن، هەروەکی هزردکەن خۆ ماندی کرنا د هەیڤا ڕەمەزانێدا هەمی کاروکریارێن وی یێن نەچاك پویچ دکەت، ڤێجا دێ ب دەست هێلانا ئەرکان کەت و کرنا گونەهان، بەلێ پا نزانن ژێبرنا گونەهان د هەیڤا ڕەمەزانێدا گرێدایە ب خۆ پاشڤەلێدانا ژ ئەنجامدانا گونەهێن مەزن؛ هەروەکی خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿إِن تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ

﴿نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلًا كَرِيمًا﴾ [النساء: 31].
ڕامان: "ئەگەر هوین -گەلی خودان باوەران- خۆ ژ گونەهێن مەزن بدەنە پاش یێن وەكی شركا ب خودێ ونەگوهدارییا دایبابان وكوشتنا نەفسێ بێ حەق وگونەهێن دی یێن وەكی وان، ئەم دێ گونەهێن هەوە یێن بچویكتر بۆ هەوە ژێ بەین، ودێ هەوە كەینە د جهەكێ ب قەدر وبها دا، كو بەحەشتە".

وهەرووەسا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «الصَّلَوَاتُ الخَمْسُ، وَالْجُمْعَةُ إِلَى الجُمْعَةِ، وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ، مُكَفِّرَاتٌ ما بيْنهُنَّ إِذَا اجْتَنَبَ الكَبَائِرَ»[1]. ڕامان: "هەر پێنج نڤێژ، و ژ ئەینی بۆ ئەینییێ، و ژ ڕەمەزان بۆ ڕەمەزانێ كەفارەتن بۆ ژێبرنا گونەهان ئەگەر مرۆڤ خۆ ژ ئەنجامدانا گونەهێن مەزن بدەتە پاش".

و ما كیژ گونەهـ ژ گونەها هێلانا نڤێژێ مەزنترە ژ بلی هەڤپشكدانانێ (شرك)، و هێلانا نڤێژێ یا بۆ یە ئەدەت ل دەڤ هندەك ژ خەلكی.

وهندیكە خۆ ماندیكرنا وان كەسانە د هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز دا چ مفای ل وان نا كەت ل دەڤ خودێ ئەگەر پشتی هەیڤا ڕەمەزانێ دەست ب كرنا گونەهان كر و ئەركێن خۆ جێبەجێنەكرن و هێلان و پشت گوهـ هاڤێتن.

---

(1) أخرجه مسلم 233/ 16.

پرسیار ژ هندەك پێشەوایان هاتە كرن سەبارەت كو هندەك ژ خەلكی د هەیڤا ڕەمەزانێدا گەلەك خۆ ماندی دكەن وئەگەر هەیڤا ڕەمەزانێ ب دووماهی هات ئەركێن خۆ جێبەجێ ناكەن و كارێن شاش دكەن، گۆت: كرێتترین مرۆڤ ئەون ئەوێن ب تنێ د هەیڤا ڕەمەزانێدا خودایێ خۆ دنیاسن. بەلێ چونكی ئەوێ خودایێ خۆ دنیاسیت دێ د هەمی دەماندا ژێ ترسیت.

وهندەك ژ مرۆڤان دێ هەیڤا ڕەمەزانێ ب ڕۆژی بن و دێ نڤێژا كەن ودێ گونەهان هێلن بێ باوەری وبێ كو ل دەڤ خودێ بۆخۆ ب خێر بدانن، بەلكو دێ ڤێ چەندێ ژ بەر جڤاكی كەن داكو لومەی ل وان نەكەن، چونكی یا بۆ یە ژ ئەدەتان خەلك چاڤلێكرنا ئێك ودوو دكەن، وئەڤە ژی دووڕییاتییا مەزنە چونكی دووڕییان پەرستن ل بەر چاڤێن خەلكی دكر و پەرستنا خۆ نیشا خەلكی ددا.

مرۆڤێ باوەردار ل دووماهییا ڕەمەزانێ دێ كەیفخۆش بیت چونكی دەمێن وێ ب پەرستنێڤە بووراندن، ومرۆڤێ دووڕی ل دووماهییا ڕەمەزانێ دێ كەیفخۆش بیت چونكی دا دەست ب كرنا گونەهان بكەت وتێر كرنا حەزێن خۆ یێن شەهوەتێ ئەو شەهوەتا هاتییە زیندانكرن ل هەیڤا ڕەمەزانێ، وهەرووەسا مرۆڤێ باوەردار پشتی ڕەمەزانێ دێ یێ بەردەوام بیت ل سەر پەرستنێ.

و مرۆڤێ دووڕی پشتی ڕەمەزانێ دێ گونەهان کەت و بێ ئاگەهی و ئاهنگێن مۆزیکێ وستاانان گێرینیت ب دەربرینا کەیفخۆشییا خۆ بۆ دووماهی هاتنا ڕەمەزانێ.

فاتقوا الله عباد الله وودعوا شهركم بالتوبة والاستغفار.

وصلى الله على نبينا محمد.

وانەیا بیست وهە شتێ: چ تشت دروستە بشتی ب دووماهییا هاتنا ڕەمەزانێ بهێتە ئەنجامدان

الحمد لله الذي من علينا بإكمال شهر الصيام، ووفق من شاء فيه لاغتنام ما فيه من الخيرات العظام، وصلى الله على نبينا محمد وعلى آله وأصحابه البررة الكرام وسلم تسليما كثيرا.

بەندەیێن خودێ تەقوا خودێ بکەن د هەمی شەڤ و ڕۆژاندا، ئەو یێ نێزیکە یێ بێئاگەهـ نینە ژ هەوە و ئەو ل سەر هەر تشتەکی یێ پێ ڕابوویە و نا نقیت.

بەندەیێن خودێ ژ وان تشتان ئەوێن خودێ بۆ هەوە ڕەوا کرین پشتی ب دووماهی هاتنا هەیڤا ڕەمەزانێ نقێژا جەژنێیە، سۆپاسیکرنەکە بۆ خودێ ژ بۆ ئەنجامدانا ئەرکێ ڕۆژیگرتنێ، هەروەسا نقێژا جەژنا قوربانی یا ڕەوا کری سۆپاسیکرنەکە ژ بۆ ئەنجامدانا ئەرکێ حەجێ. ئەو هەردوو جەژنێن ئیسلامێنە، دهێتە ڤەگوهاستن ژ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دەمێ هاتییە مەدینێ خەلکێ وێ دوو ڕۆژ هەبوون یاری تێدا دکرن ڤێجا پێغەمبەری گۆت: "خودێ بۆ هەوە ل شوینا ڤان هەردوو ڕۆژان بەدەلڤە کر ب خێرترین ڕۆژ: ئەو ژی: جەژنا قوربانێیە و جەژنا ڕەمەزانێیە"(1).

(1) أخرجه أبو داود رقم 1134 وأبو يعلى في مسنده 6 / 452 رقم 3841 والبغوي في شرح السنة 4 / 292 رقم 1098، وأحمد 3 / 178، 250، والحاكم في المستدرك 1 / 294 والبيهقي في السنن الكبرى 3/ 277.

یا دروست نینە چ جەژنێن دیتر ل سەر ڤان جەژنان زێدەبكەین وهندەك جەژنێن دیتر بهێنە دانان وەك: جەژنا ژدایكبوونێ یان جەژنێن جڤاكی و كۆمەلایەتی چونكی ئەو جەژنێن خەلكێ ل سەر دەمێ نەزانینێ نە ڤێجا چ بهێنە ب ناڤكرن ب جەژن یان بیرهاتن یان ڕۆژان یان حەفتییان یان سالان. جەژن د ئیسلامێدا هاتە بناڤكرن بـ(العید) چونكی سالانە دووبارە دبیت وڤەدگەریتەڤە ب كەیفخۆشی، كەیفخۆشییا ئەنجامدانا دوو ستوونێن ئیسلامێ حەج و ڕۆژیگرتن.

وچونكی خودایێ مەزن پشتی ئەنجامدانا ئەڤان ستوونان قەنجییێ دگەل بەندەیێن خۆ دكەت و وان ڕزگار دكەت ژ ئاگری، وپێغەمبەرێ خودێ فەرمان ب دەركەڤتنا خەلكی كر ژ بۆ ئەنجامدانا نڤێژا جەژنێ خۆ ئەڤ فەرمانە ل ئافرەتان ژی كر، سوننەتە ئافرەت ئامادە بن ژ بۆ كرنا نڤێژا جەژنێ بێ كو بێهن خۆشییێ ل خۆ بكەن یان جلوبەرگێن سەرنج ڕاكێش بكەنە ل بەر خۆ وتێكەلی زەلامان نەبن، خۆ ئافرەتا بێ نڤێژ ئەوا خوینا بێ نڤێژییێ ل دەڤ پەیدابووی بلا ئامادە بیت دگەل موسلمانان بەلێ پا نڤێژێ ناكەت، دایكا عەتییایێ خودێ ژێ ڕازی بیت دبێژیت: فەرمان ل مە دهاتە كرن ئەم ئامادە بین بۆ نڤێژا جەژنێ خۆ ئافرەتا د بێ نڤێژییێ ژی دا، ئەم ل پشت زەلامان بووین دا دگەل وان تەكبیراتان دەین د دلێ خۆدا داكو دەنگێ مە نە چیتە زەلامان و مە دگەل وان دوعا دكرن.

دەركەڤتنا ژ بۆ ئەنجامدانا نڤێژا جەژنێ ژ ڕێنیشاندەرێن ئیسلامێنە و نیشانا پلەبەرزییا وێیە، دلۆڤانییا خودێ ل سەر هەوە بیت پێگیرییێ د

ئامادەبوونا وێ دا بکەن چونکی ژ تمامەتیا هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆزە. بەرێ خۆ دانا حەرام نەکەن و ئەی گەلی زەلامان جلکێن خۆ ل بن گۆزەکێدا نە ئینە خوارتر و ئەزمانێن خۆ بپارێزن ژ ئاخفتنێن کرێت و نە شرین و غەیبەتێ ودیدەڤانیا ب زۆرداری، و گوهێن خۆ بپارێزن ژ گۆت گۆتکان و ستراتان و ژ هەمی جۆرێن مۆزیکێ و خۆ بپارێزن ژ ئاهنگ گێرانان و یارییێن حەرام، هندیکە پەرستنە ل دویڤدا پەرستن دهێت نەك حەرامی. و ژبەر هندێ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ پشتی ڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانێ ڕۆژیگرتنا شەش ڕۆژێن شەوالێ ڕەوا کر، ئیمام موسلم ژ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ڤەدگۆهێزیت: «مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كَانَ كصِيَامِ الدَّهْرِ»[1]. ڕامان: ''هەر کەسەکێ هەیڤا ڕەمەزانێ ب ڕۆژی بوو پاشی ل دویڤدا شەش ڕۆژ ژ هەیڤا شەوالێ گرتن هەروەکی وی ڕۆژێن سالێ هەمی گرتین''. ئانکو: د خێرێ و زێدەکرنا وێدا، چونکی هەر خێرەك ب دەهایە، و هەیڤا ڕەمەزانێ بەرانبەری دەهـ هەیڤانە و شەش ڕۆژێن شەوالێ بەرانبەری دوو هەیڤانە. و ئەڤەنە هەیڤێن سالێ هەروەکی مرۆڤێ موسلمان تێدا گرتین، ئەو ژی ئەگەر هەیڤا ڕەمەزانێ گرت پاشی شەش ڕۆژێن شەوالێ ژی گرتن. دلۆڤانیا خودێ ل سەر هەوە بیت خۆ ماندی بکەن و ڤان شەش ڕۆژان بگرن داکو خێرا وێ یا ب بوها بدەستخۆڤە بینن.

---

(1) أخرجه مسلم رقم 1164، وأبو داود رقم 2433، والترمذي رقم 759، وابن ماجة رقم 1716.

وانەیا بیست و نەهێ: دیارکرنا ئەحکامێن زەکاتا فترێ

الحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات، والصلاة والسلام على نبينا محمد أول سابق إلى الخيرات، وعلى آله وأصحابه ومن تمسك بسنته إلى يوم الدين.

بزانن هندیکه زەکاتا فترێیە خودایێ مەزن یا ڕەوا کری ل دوماهییا هەیڤا ڕەمەزانێ، سۆپاسیا خودێ دکەین ژ بۆ تمامبوونا هەیڤا ڕەمەزانێ، وداخواز دکەین ژ مە قەبویل بکەت و مە ژ وان کەسان حساب بکەت یێن دهێنە ڕزگار کرن ژ ئاگری.

گەلی موسڵمانان:

خودایێ مەزن ل دوماهییا ڤێ هەیڤا پیرۆز پەرستنەك بۆ هەوە یا ڕەوا کری کو هوین پێ نێزیکی خودایێ مەزن ببن، زەکاتا فترێ ل سەر هەوە ئەرککر وەك پاکژکرنەك بۆ ڕۆژیگرتنا هەوە ژ ئاخفتنێن شاش یێن بێ مەرەم ژ دەڤێ مرۆڤی دەردکەڤن، پێغەمبەرێ خودێ ﷺ یا ئەرککری ل سەر زارۆکان و مەزنان، مێ بیت یان نێر بیت، بەندە بیت یان ئازاد بیت. ئەو زەکاتە پاکژییەکە بۆ مرۆڤی و خوارنەکە بۆ هەژاران، مرۆڤێ موسڵمان دێ پێش خۆڤە دەت و پێش وان کەسانڤە ئەوێن ل بن چاڤدێرییا وی وەك هەڤژین و زارۆك و هەر کەسەکێ دیتر کو ل بن چاڤدێرییا وی بیت، و سوننەتە زەکاتا زارۆکێ د زکێ دایکێدا بهێتە دان،

وجهێ دانا زەکاتێ ل وی جهییە ئەوێ هەیڤا ڕەمەزانێ تێدا گرتی[1] ودەمێ ئەرك بیت ل سەر کەسەکی کو زەکاتا فترا هندەك کەسێن دیتر بدەت بەلێ یا ئەو ل جهەکی بیت و کەسێن دیتر ل جهەکێ دیتربن پێدڤییە زەکاتا خۆ یا فترێ و دگەل زەکاتا فترا وان کەسان ل جهێ خۆ بدەت، دەمێ دانا زەکاتا فترێ دەستپێدکەت ژ دەمێ ئاڤابوونا ڕۆژێ ل شەڤا جەژنێ بەردەوام دبیت هەتا نڤێژا جەژنێ. ودروستە بەری نڤێژا جەژنێ ب ڕۆژەکێ یان دوو ڕۆژان بهێتە دان.

وگیروکرنا وێ هەتا بەری نڤێژا جەژنێ باشترە، وئەگەر گیروکر هەتا پشتی نڤێژا جەژنێ ژ بەر ئەگەرەکی دروستە، دێ هەر د وێ ڕۆژێدا دەت، وئەگەر د ڕۆژا جەژنێدا نەدا ئەرکە ل سەر وی پشتی وێ ڕۆژێ بدەت وەك قەزاکرن، ئانکو بۆ مە دیار دبیت کو پێدڤییە زەکاتا فترێ بهێتە دان بۆ هەژاران، دەمێ دەستنیشانکری بۆ دانا زەکاتا فترێ بەری جەژنێ ب ڕۆژەکییە یان ب دوو ڕۆژایە.

وباشترین دەم بۆ دانا زەکاتا فترێ دناڤبەرا ڕۆژ ئاڤا بوونا شەڤا جەژنێ هەتا بەری کرنا نڤێژا سپێدێیە.

(1) دروست نینە زەکات بهێتە ڤەگوهاستن ژ بۆ وەلاتەکێ دیتر هندی ئەو د وەلاتەکیدا بژیت کو خەلکێ وێ ژ هەژی وەرگرتنا زەکاتێ بن، ئەگەر هەژار د وی وەلاتیدا نەبن دروستە بهێتە ڤەگوهاستن ژ بۆ نێزیکترین وەلات ژ وەلاتێ وی، ڤێجا چ بدەتە هەژارێن ئاکنجی یان هەژارێن ڕێڤینگ ئەوێن هاتینە وی وەلاتی بژین.

و پشتی دەمێ نڤێژا جەژنێ هەتا ڕۆژ ب دووماهی دهێت، دانا زەکاتا فترێ ل ڤی دەمی بتنێ ئەرکی ل سەر مرۆڤی ڕادکەت بێ کو خودان خێر بیت.

وپشتی ڕۆژا ئێکێ یا جەژنێ ئەڤ دەمە دبیتە دەمێ قەزاکرنێ و خودان گونەهکار دبیت چونکی زەکاتا فترێ د دەمێ دەستنیشانکریدا نەدا.

مرۆڤێن ژهەژی وەرگرتنا زەکاتا فترێ هەر ئەون یێن ژ هەژی وەرگرتنا زەکاتا سامانی ژ هەژاران و دەستکورتان، زەکاتا فترێ بۆ مرۆڤێن ژهەژی دهێتە دان یان بۆ نوینەرێ وان، زەکات ژ وی کەسی ناهێتە قەبویلکرن ئەوێ زەکاتا خۆ بدەتە کەسێن نە ژ هەژی کو نە هەژار بن یان نە نوینەرێن هەژارا بن (کو پشتی هینگی ئەو بدەتە وان)، و قەبارێ دانا زەکاتا فترێ سێ کیلونە ژ خوارنێ، هەر جۆرەکێ خوارنێ هەبیت ئەوێن ل وی وەلاتی دهێنە خوارن.

دروست نینە پارە پێش خوارنێڤە بهێتە دان[1] چونکی بەرۆڤاژی دەڤێن شەریعەتییە، ل سەر دەمێ پێغەمبەری ﷺ پارە هەبوون، ئەگەر یا دروست

(1) هەروەسا دروست نینە پارە بهێتە دان داکو خوارنێ پێ بکرن وبدەنە هەژارێن وەلاتەکێ دیتر، چونکی ئەڤە بەرۆڤاژی سوننەتێ یە. و سۆپاس بۆ خودێ فەتوایەك ب قەدەغەکرنا ڤێ چەندێ ژ لژنا زانایێن مەزن دەرکەڤت، و ئەڤ قەدەغەکرنە ژ بەر گەلەك تشتانە: **ئێك:** پارە ل شوینا خوارنێ دهێتە دان. **دوو:** دانا زەکاتێ نە بۆ هەژارێن وی وەلاتێ تێدا برۆژیبووی. **سێ:** بەر وەخت زەکاتا خۆ ددەن، چونکی ئەو بەر وەخت پاران ددەن داکو بەری جەژنێ بگەهنە وی وەلاتی و دا د دەمێ دەستنیشانکریدا بۆ دانا زەکاتێ پێش ویڤە بدەن، و ئەم دژی هاریکارییا هەژاران نینین کا ل کیژ وەلاتی ژ وەلاتێن موسلمانان بن، بەلێ یا ئەڤ چەندە شەریعەتی جهێ

با پارە بهێتە دان دا بۆ مللەتێ خۆ دیارکەت. وهەر کەسەکێ فەتوایێ بدەت کو دروستە پارە ل شوینا خوارنێ بهێتە دان ئەوی بۆچوونا خۆ گۆت، و بۆچوون هندەك جاران دروست دبیت و هندەك جاران شاش دبیت، و پارە دان ل شوینا خوارنێ بەرۆڤاژی سوننەتییە و چ تشت نە هاتییە ڤەگوهاستن ژ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ و هەروەسا خۆ ژ سەحابییەکی ژی نە هاتییە ڤەگوهاستن کو پارە ل شوینا خوارنێ دابن.

ئیمام ئەحمەد دبێژیت: پارە ناهێتە دان، بۆ وی هاتە گۆتن: هندەك كەس دبێژن: (عمر عبد العزيز) پارە ژ خەلکی وەردگرتن، ئیمام ئەحمەدی گۆتە وان: ئاخڤتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ پشتگوهـ دهاڤێژن و دبێژن فلان کەسی وە گۆت و عومەری وە گۆت، پێغەمبەرێ خودێ ﷺ سێ کیلو ژ خوارنێ پێن ئەرککرین. ..

ئەی گەلی موسڵمانان:

ژ وان تشتێن خودایێ مەزن بۆ هەوە ڕەوا کرین ل دووماهییا ڤێ هەیڤا پیرۆز تەکبیراتن پشتی ڕۆژئاڤابوونێ ژ شەڤا جەژنێ هەتا نڤێژا جەژنێ، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَلِتُكْمِلُواْ الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [البقرة:185]. ڕامان: "ودا هوین هژمارا ڕۆژییان بکەنە هەیڤەك، ودا هوین ل ڕۆژا جەژنێ ب مەزنکرنا خودێ ڕۆژییێ

دەستنیشانکری ودەمێ دەستنیشانکری و جۆرێ مرۆڤێن دەستنیشانکری ژبەر هندێ دڤێت ل دویف دەستنیشانکرنا شەریعەتێ ئەڤ پەرستنە بهێتە ئەنجامدان.

ب دویماهی بینن، ودا هوین وی مەزن بکەن کو بەرێ هەوە دایە هیدایەتێ، ودا هویـن سوپاسییا وی بکەن کو قەنجییا هیدایەتێ وڕێ خۆشکرنێ د گەل هەوە کری''. وهەروسا ژ وان تشتێن خودایێ مەزن ڕەوا کرین ل دووماهیا ڤێ هەیڤێ نڤێژا جەژنێیە ئەو نڤێژ تمامکەرا زکرێ خودایێ مەزنە. خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿قَدۡ أَفۡلَحَ مَن تَزَكَّىٰ (14) وَذَكَرَ ٱسۡمَ رَبِّهِۦ فَصَلَّىٰ﴾ [الأعلى: 14-15]. ڕامان: ''ب ڕاستی ئەو ب سەرکەفت یێ نەفسا خۆ ژ ئەخلاقێ خراب پاقژکری. وزکرێ خودێ کری، وباوەری ب تەوحیدا وی ئینای ودوعا ژ وی کرین وکار ب وی تشتی کری یێ ئەو پێ ڕازی، ونڤێژ ل دەمێ وێ کری؛ دا خودێ ژێ ڕازی ببت''. هندەك ژ پێشەوایان دبێژن: مەرەم پێ دانا زەکاتا فترێ و کرنا نڤێژا جەژنێیە، و خودێ چێتر دزانیت.

وانەیا سیێ: چ تشت پشتی هەیڤا ڕەمەزانێ ل سەر موسڵمانی فەرە؟

الحمد لله مقدر المقدور، مصرف الأيام والشهور، أحمده على جزيل نعمه وهو الغفور الشكور، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير، وأشهد أن محمدا عبده ورسوله البشير النذير والسراج المنير، صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه وسلم تسليما كثيرا إلى يوم البعث والنشور. أما بعد:

ئەی گەلی مرۆڤان تەقوا خودێ بکەن و هزرا خۆ د بلەز بوورینا شەڤ و ڕۆژاندا بکەن. وهزرا خۆ د نێزیکبوونا وەغەرێ و بارکرنا ژ ڤێ دونیاییدا بکەن، گەلەك کارێن چاك ئەنجامبدەن، هەیڤەکا ب خێر وبەرەکەت و یا پیرۆز د سەر هەوە دا هات و چوو، هوین د هەمی دەمێن وێدا ژیان، هات و بلەز چوو دیدەڤانە ل دەڤ خودایێ خۆ ژ بۆ وی کەسی یێ بوهایێ ڕەمەزانێ زانی و مفا ژ خێرێن وێ وەرگرتین، وهەرووەسا دیدەڤانە ل سەر وی مرۆڤی یێ پشتا خۆ دایە بوهایێ ڕەمەزانێ وخەمساری و کارێن شاش تێدا ئەنجامداین، بلا هەر ئێك ژ مە لێپرسینێ دگەل نەفسا خۆ بکەت د وان ڕەفتارێن د ڤێ هەیڤا پیرۆز دا ئەنجامداین، هەر کەسەکێ کارێن چاك ئەنجامداین بلا سۆپاسییا خودایێ مەزن بکەت. وداخوازا قەبویلکرنێ و بەردەوامییا ل سەر کارێن چاك ژ خودێ بکەت. وهەر کەسەکێ خەمساری تێدا کربیت بلا

تەوبە بکەت و بەرەڤ خودایێ مەزن بزڤرِیت و ژیانەکا نوی دەستپێبکەت ودەمێن خۆ بۆ ئەنجامدانا پەرستنێ تەرخان بکەت و ئەو ژیانا بێ پەرستن و خەمساری و بێ ئاگەهی بووراندی بلا بۆ خۆ بەدەلڤەکەت، بەلکی خودایێ مەزن ل وی ببووریت و خێرێ و بەرەکەتێ بێخیتە دژیانا وی یاماییدا، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ اللَّيْلِ ۚ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ۚ ذَٰلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّاكِرِينَ﴾ [هود: 114]. ڕامان: "وتو -ئەی موحەممەد- ب دورستی ب کرنا نڤێژێ ڕاببە ل هەردو لایێن ڕۆژێ ل سپێدێ وئێڤاری، و د هندەك دەمێن شەڤێ دا. هندی کرنا باشییانە گونەهێن بۆری ژێ دبەت، وفەرمان ب کرنا نڤێژێ ودیارکرنا هندێ کو باشی گونەهان ژێ دبەن، بیرئینانەکە بۆ وی یێ بیرا خۆ لێ بینتەڤە ووجەکێ بۆ خۆ ژێ بگرت". وهەرووەسا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «وأتبع السيئةَ الحسنةَ تَمْحُها»[1]. ڕامان: "ل دویڤ ئەنجامدانا گونەهێ خێرەکێ بکە دێ وێ گونەهێ ژێبەت".

و خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾ [الفرقان: 70]. ڕامان: "بەلێ هەچییێ ژ ڤان گونەهان تۆبە بکەت تۆبەکا دورست وباوەرییێ بینت باوەرییەکا ڕاست وکارێ چاك د گەل دا بکەت، ئەوان خودێ گونەهێن وان دێ ژێ بەت و ل شوینێ خێران دێ دەتە وان؛ ژ

(1) أخرجه الترمذي رقم 1987، والدارمي رقم 2719، وأحمد 5/153، والحاكم 1/45.

بەر تۆبەکرن وپەشێمانییا وان. وخودێ باش گونەهـ ژێبر بوویە بۆ وی یێ تۆبە بکەت، ویێ دلۆڤانکار بوویە ب بەنییێن خۆ کو بەرێ وان دایە تۆبەکرنێ پشتی وان ئاشکەرا بێ ئەمرییا وی کری''.

بەندەیێن خودێ هەیڤا ڕەمەزانێ هەروەکی پێغەمبەرێ خودێ ﷺ گۆتی: «شَهْرٌ أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ، وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ، وَآخِرُهُ عِتْقٌ مِنَ النَّارِ». ڕامان: ''دەهکێن دەستپێکا ڕەمەزانێ دلۆڤانینە، ودەهکێن ناڤنجی ژێبرنا گونەهانە، ودەهکێن دووماهییێ ئازادکرنا بەندەیانە ژ ئاگری''. ژبەرکو مرۆڤ دجیاوازن دگەل ڤێ هەیڤێ، هندەك ژ وان بەری هاتنا ڤێ هەیڤێ دڕاستەڕێبوون ل سەر ئەنجامدانا پەرستنێ و بەردەوامبوون ل سەر کرنا نڤێژان ل مزگەفتێ. دویربوون ژ ئەنجامدانا گونەهان. ودەمێ هەیڤا ڕەمەزانێ هاتی خۆ پتر ماندی کرن د ئەنجامدانا پەرستناندا ئەڤ زێدەکرنا خۆ ماندیکرنێ د پەرستنێدا خێرە بۆ وان و دلۆڤانییا خودێ ل سەر ویدا هاتە دارێژتن چونکی قەنجیکارن د کارێن خۆدا، وخودایێ مەزن دبێژیت: ﴿إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ [الاعراف: 56]. ڕامان: ''هندی دلۆڤانییا خودێیە یا نێزیکی قەنجیکارانە''.

وهندەك ژ وان دڤێ هەیڤا پیرۆز دا ب ڕۆژیبوون وشەڤ نڤێژییا وێ ڕادبوون، وئەو بەری هینگی بەردەوامبوون ل سەر ئەنجامدانا ئەرکێن خۆ و زێدەکرنا کارێن چاك بەلێ پا گونەهێن بچویك یێن هەبوون، دێ لێبوورینا خودێ ژ وان گریت، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿إِن تَجْتَنِبُوا

كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلًا كَرِيمًا﴾ [النساء: 31]. ڕامان: ''ئەگەر هوين -گەلى خودان باوەران- خۆ ژ گونەهێن مەزن بدەنە پاش يێن وەكى شركا ب خودێ ونەگوهدارييا دايبابان وكوشتنا نەفسێ بێ حەق وگونەهێن دى يێن وەكى وان، ئەم دێ گونەهێن هەوە يێن بچويكتر بۆ هەوە ژێ بەين، ودێ هەوە كەينە د جهەكێ ب قەدر وبها دا، كو بەحەشتە''. و پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژيت: «الصَّلَوَاتُ الخَمْسُ، وَالْجُمْعَةُ إلى الجُمْعَةِ، وَرَمَضَانُ إلى رَمَضَان، مُكَفِّرَاتٌ ما بيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنَبَ الكَبَائِرَ»[1]. ڕامان: "هەر پينج نڤێژ، و ژ ئەينى بۆ ئەينييێ، و ژ ڕەمەزان بۆ ڕەمەزانێ كەفارەتن بۆ ژێبرنا گونەهان ئەگەر مرۆڤ خۆ ژ ئەنجامدانا گونەهێن مەزن بدەتە پاش''.

وهندەك ژ وان گونەهێن مەزن يێن هەين ژبلى گونەها هەڤپشكدانانێ و ب ئەگەرێ وان گونەهان ژ هەژيبوون كو بچنە د ئاگريدا، پاشى ژ وان گونەهان تەوبە كرن وئەڤ هەيڤا پيرۆز گرت وهندى شياين ب شەڤ نڤێژيا هەيڤا پيرۆز ڕابوو، ئەڤ كەسە دێ هێنە ئازاد كرن ژ ئاگرى چونكى كارێن ژ هەژى چوونا د ئاگريدا ئەنجامددان.

وهندەك ژ وان بەردەوامبوون ل سەر ئەنجامدانا گونەهان وكارێن حەرام و هێلانا ئەركان وهێلانا نڤێژان، چ گوهۆڕانكارى د ژيانا واندا

(1) أخرجه مسلم 233/ 16.

نە هاتە کرن و ژ وان گونەهان تەوبە نەکر یان تەوبەکا دەمکی ژێ کر و دەمێ هەیڤا ڕەمەزانێ ب دووماهی هاتی زڤڕین ل سەر ئەنجامدانا وان گونەهان. ئەڤە د بێ بەهرن، د بێ بەهرن ژ ژیانا خۆ و دەمێن وێ، چ مفا ژ ڤێ هەیڤا پیرۆز نە وەرگرت ژ بلی گونەهان و ئەنجامدانا کارێن شاش، جبریلی گۆتە پێغەمبەرێ خودێ سلاڤ ل سەر وان هەردووکان بن: «ومن أدركه شهر رمضان فلم يغفر له فأبعده الله، قل آمين، فقال النبي ﷺ: آمين». ڕامان: "هەر کەسەکێ گەهەشتبیتە ڕەمەزانێ وێکا هند نەکربیت کو گونەهێن وی بۆ وی بهێنە ژێبرن خودێ وی دویر بکەت، بێژە ئامین، ڤێجا پێغەمبەرێ خودێ گۆت: ئامین". مرووڤێ بێ بەهر ئەوە یێ خودێ وی بێ بەهر دکەت ژ خێر وبەرەکەتێن خۆ، و مرۆڤێ دلتەنگ ئەوە یێ خودێ ژ خۆ دویر کری. بەندەیێن خودێ پەرستنا خودێ ئەرکە د هەمی دەماندا چ دووماهی بۆ نینە ئیللا ب وەغەرکرنێ، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ [الحجر:٩٩]. ڕامان: "وتو بەردەوامییێ د پەرستنا خودایێ خۆ دا بکە هندی تو یێ زێندی بی حەتا مرن دگەهتەتە. ووی وە کر".

هەر وەسا خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ﴾ [آل عمران: ١٠٢]. ڕامان: "ئەی ئەوێن باوەری ئینای، ب دورستی هوین ژ خودێ بترسن: وەسا کو هوین گوهدارییا وی بکەن وبێ ئەمرییا وی نەکەن، وشوکرا وی بکەن

وكافرییێ پێ نەكەن، و ل بیرا خۆ بینن و ژ بیر نەكەن، وبەردەوام خۆ ب ئیسلاما خۆ ڤە بگرن حەتا هوین دمرن؛ دا هوین بگەهنە خودێ وهوین دموسلمان''. وپێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: «إِذَا مَاتَ ابنُ آدم انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ: صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أو عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ»(1). ڕامان: ''ئەگەر دووندەها ئادەمی وەغەر كر، كاروكریارێن وی دێ هێنە بڕین سێ تشت تێنەبن: خێرەكا بەردەوام ئەنجامدابیت، یان زانینەك گەهاند بیت كو مفا ژێ بهێتە وەرگرتن، یان زارۆكەكێ چاك هەبیت كو دوعایان بۆ بكەت''. مرن یا نێزیكە وپەرستنێن خودایێ مەزن د دەمێن وان یێن دەستنیشانكریدا دهێنە ئەنجامدان، ڕۆژانە و حەفتییانە و سالانە، و هندەك ژ ڤان پەرستنان ستوونێن ئیسلامێنە وهندەك تمامەكەرێن ئێكن. هەر پێنج نڤێژێن ئەرك د هەمی شەڤ و ڕۆژاندا دهێنە ئەنجامدان ئەو ژی ستوونا دوویێیە پشتی ستوونا شەهدەدانێ. ئەینی حەفتییانە دهێتە ئەنجامدان ئەو ژ بەرزترین ڕێنیشاندەرێن ئیسلامێیە، موسلمان ل جهەكێ كۆم دبن ژ بۆ ئەنجامدانا خودبێ ژبەر گرنگییا وێ. ودانا زەكاتێ سالانە دهێتە ئەنجامدان ژبلی زەكاتا بەرهەمدار، زەكاتا بەرهەمدار دێ ل وی دەمی هێتە دان دەمێ بەرهەمێ خۆ بدەت. وڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانێ سالانە دبیتە ئەرك، وكرنا حەجێ ب تنێ ئێك جار ئەركە ل سەر وی موسلمانی ئەوێ شیان هەبن،

---

(1) أخرجه مسلم رقم 1631، والبخاري في الأدب المفرد رقم 38، وأبو داود رقم 2880، والترمذي رقم 1376، والنسائي رقم 3653.

وهەرووەسا كرنا عومرێ، زێدەبارى ڤان پەرستنان، هندەك پەرستنێن سوننەت یێن هەین وەك: سوننەتێن بەرى نڤێژان و پشتى نڤێژان (نوافل)، و دانا سەدەقان، ورۆژیگرتنێن سوننەت، و چوونا حەجێ و عومرێ پتر ژ جارەكێ. وئەڤە بۆ مە دیار دكەت كو ژیانا مرۆڤى هەمى پەرستنە، یان پەرستنێن ئەرك یان یێن سوننەت، ڤێجا ئەو كەسێ هزر بكەت ئەنجامدانا پەرستنێ ب تنێ ل هەیڤا ڕەمەزانێ ژ وى داخواز كرییە وپشتى ڕەمەزانێ داخواز كرى نینە وى هزرەكا خراب و یا شاش ژ خودایێ مەزن كر وئاینێ خۆ ب ڕاست و دروستاهى نە نیاسییە و هەقێ خودێ ل سەر خۆ نەزانییە. و بوهایەكێ ڕاست و دروست نە دایە خودایێ مەزن چونكى وى ب تنێ ل هەیڤا ڕەمەزانێ پەرستنا وى دكر، ب تنێ ل هەیڤا ڕەمەزانێ ژ خودایێ مەزن دترسیت، و چ خێران بدەستخۆڤە نا ئینیت ژبلى د هەیڤا ڕەمەزانێدا، ئەڤى كەسى پەیوەندییا خۆ د گەل خودایێ خۆ یا برى. و هندى پەرستن ب تنێ ل هەیڤا ڕەمەزانێ بهێتە ئەنجامدان هندى خۆ ماندى بكەت ژێ ژ خودانى ناهێتە قەبویلكرن. چونكى كارێ وى چ بنیات د شەریعەتیدا بۆ نینە، بەلكو ڕەمەزان مفاى دگەهینیتە خودان باوەران ئەوێن ل هەمى دەمان پەرستنا خودایێ خۆ دكەن ل هەمى هەیڤان ژ خودایێ خۆ دترسن. و ل هەمى هەیڤان خودایێ مەزن بەرێ خۆ ددەتە كاروكریارێن وانا و دیدەڤانییێ ل سەر وان دكەت.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه أجمعين.

ب دووماهی هات...

پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژیت: "هەر كەسەكێ سۆپاسییا خەلكی نەكەت دەمێ باشی و قەنجییێ دگەل دكەن وی سۆپاسیيا خودێ نەكر د وان نیعمەتان دا یێن دگەل كرین".

سۆپاس بۆ خودێ كو شیان داینە من ب كارێ وەرگێڕانا ڤێ پەرتووكێ ڕابم.

سۆپاسییەكا بێ سنۆر ل دایك و بابێن خۆ دكەم كو هەردەم هاریكار و پشتەڤانێن منن.

هەروەسا سۆپاسییا پەرتووكخانا گەردوون دكەم كو ب ئەركێ چاپكرنا ڤێ پەرتووكێ ڕابووین.

هەروەسا سوپاسییا خاتینا ئەمەل دكەم كو ب ئەركێ پێداچوونا ڤێ پەرتووكێ ڕابووی.

هەروەسا سۆپاسییا هەر كەسەكی دكەم یێ كو هاریكارییا من كربیت د وەرگێڕانا ڤێ پەرتووكێ دا خۆ ئەگەر ب پیتەكێ ژی بیت.

بۆ هەر تێبینییەك یان پرسیارەك یان ڕوونكرنەكێ ل سەر ڤێ پەرتووكێ هوین دشێن من ئاگەهدار بكەن ب ڕێكا تۆڕا ئینستگرامی.

والحمد لله رب العالمين

وصلى الله وسلم على نبينا محمد

وعلى آله وصحبه أجمعين

ناڤەڕوک

پێشەکییا نڤیسەری 3

وانەیا ئێکێ:کەنگی ڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز ل سەر مللەتی هاتییە ئەرککرن؟ 4

وانەیا دوویێ: دیتنا هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز ب چ تشتی دوویات دبیت 9

وانەیا سێیێ: بوهایێ هەیڤا ڕەمەزانێ و ب چ تشتی پێدڤییە پێشوازییا وێ بکەین 15

وانەیا چوارێ: پێدڤییە دەمژمێرێن ڕەمەزانا پیرۆز بۆ چ تشتی بهێنە تەرخانکرن 20

وانەیا پێنجێ: دەستنیشانکرنا دەستپێکا دەمێ ڕۆژیگرتنێ ودووماهییا وێ24

وانەیا شەشێ : دیارکرنا حوکمێ ئینانا ئنیەتێ د ڕۆژیگرتنێدا 29

وانەیا حەفتێ: ڕۆژیگرتن ل سەر کێ ئەرکە؟.......................... 33

وانەیا هەشتێ: بۆ کیژکان دروستە ڕۆژییان نەگرن دهەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز دا؟ و چ تشت ل سەر وان ئەرك دبیت؟ 38

وانەیا نەهێ: دیارکرنا بوهایێ ڕۆژیگرتنێ 43

وانەیا دەهێ: دیارکرنا مفایێن ڕۆژیگرتنێ 49

وانەیا یازدێ: دیارکرنا ڕەوشتێن (ئادابێن) ڕۆژیگرتنێ................. 52

وانەیا دوازدێ: چ تشت د دەرهەقێ ڕۆژیگریدا حەرام دبیت؟ 57

وانەیا سێزدێ: دیاركرنا تشتێن مەكروهـ بۆ ڕۆژیگری 63
وانەیا چواردێ: دیاركرنا جۆرێ ئێكێ ژ بەتالكەرێن ڕۆژییێ 67
وانەیا پازدێ: دیاركرنا جۆرێ دوویێ و سێیێ ژ بەتالكەرێن ڕۆژییێ .. 70
وانەیا شازدێ: دیاركرنا جۆرێ چوارێ و پێنجێ ژ بەتالكەرێن ڕۆژییێ 74
وانەیا هەڤدێ: دیاركرنا ئەحكامێن گرێدای ب قەزاكرنێ ڤە.......... 78
وانەیا هەژدێ: دیاركرنا ئەحكامێن قەزاكرنێ 83
وانەیا نوزدێ: دیاركرنا نڤێژا تەراویحێ و ئەحكامێن وێ 87
وانەیا بیستێ: پالدەرەك بۆ فێربوونا قورئانێ وخواندنا وێ تایبەت د ئەڤێ هەیڤا پیرۆزدا 92
وانەیا بیست وئێكێ: زەكات و ئەحكامێن وێ 97
وانەیا بیست و دوویێ: زەكات ل سەر چ تشتی ئەركە و قەبارێ دانا زەكاتێ چەندە 104
وانەیا بیست وسێیێ: ژ ئەحكامێن زەكاتێ............................111
وانەیا بیست وچوارێ: پالدەرەك ژ بۆ خۆماندیكرنا د ئەنجامدانا كارێن چاكدا ل دەهكێن دووماهییا ڕەمەزانێ 115
وانەیا بیست وپێنجێ: دیاركرنا ئەحكامێن ئعتكافێ 120
وانەیا بیست وشەشێ: خۆ ماندیكرن د شەڤا ب بوها دا و دیاركرنا بوهایێ وێ 125

وانەیا بیست وحە فتێ: چ تشت دروستە ل دووماهییا ڕەمەزانێ بهێتە ئەنجامدان...130

وانەیا بیست وهە شتێ: چ تشت دروستە بشتی ب دووماهییا هاتنا ڕەمەزانێ بهێتە ئەنجامدان..135

وانەیا بیست و نەهێ: دیارکرنا ئەحکامێن زەکاتا فترێ 138

وانەیا سیهێ: چ تشت پشتی هەیڤا ڕەمەزانێ ل سەر موسڵمانی فەرە؟ . 143

مزگەفت
www.mzgaft.com